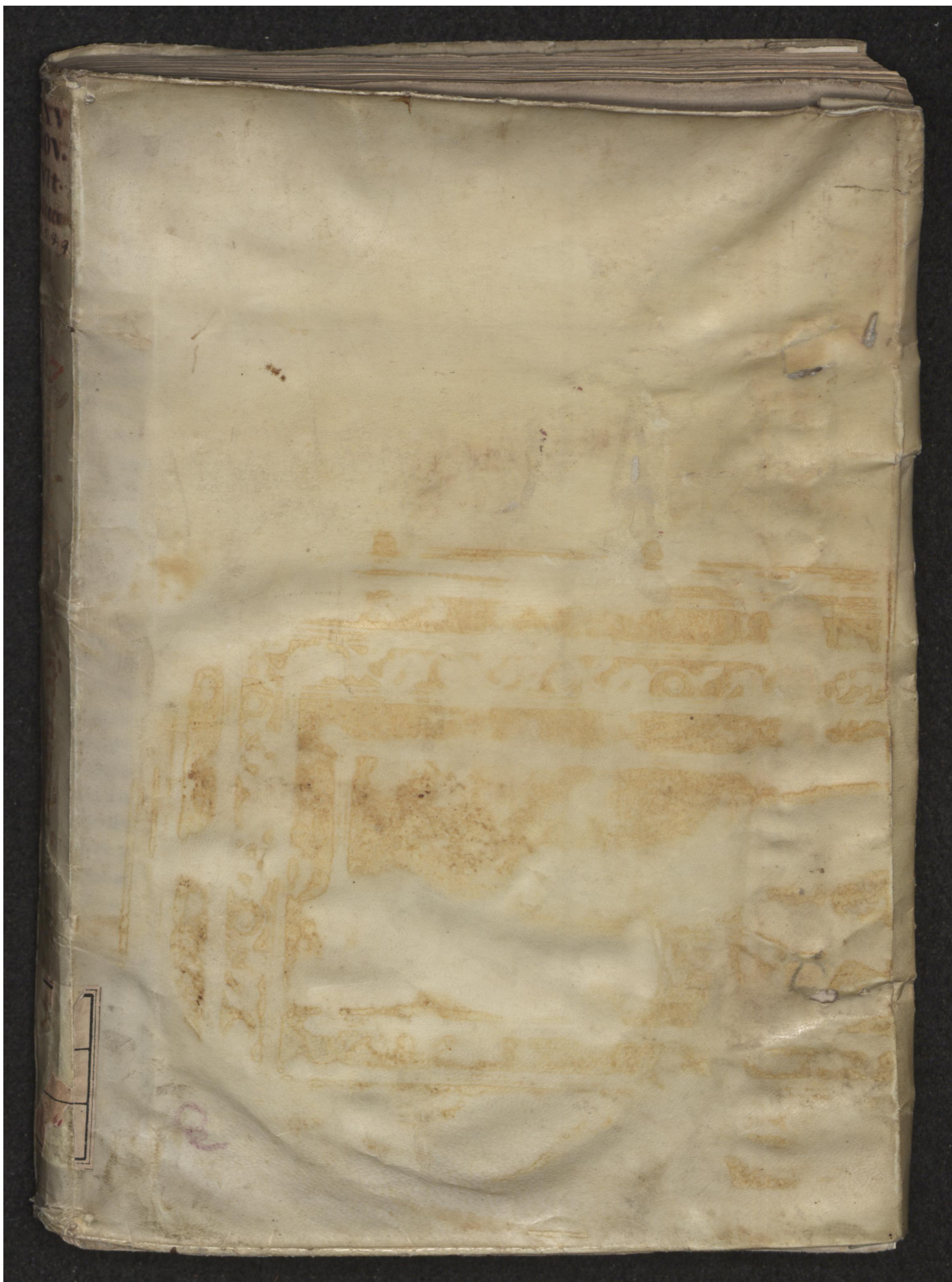
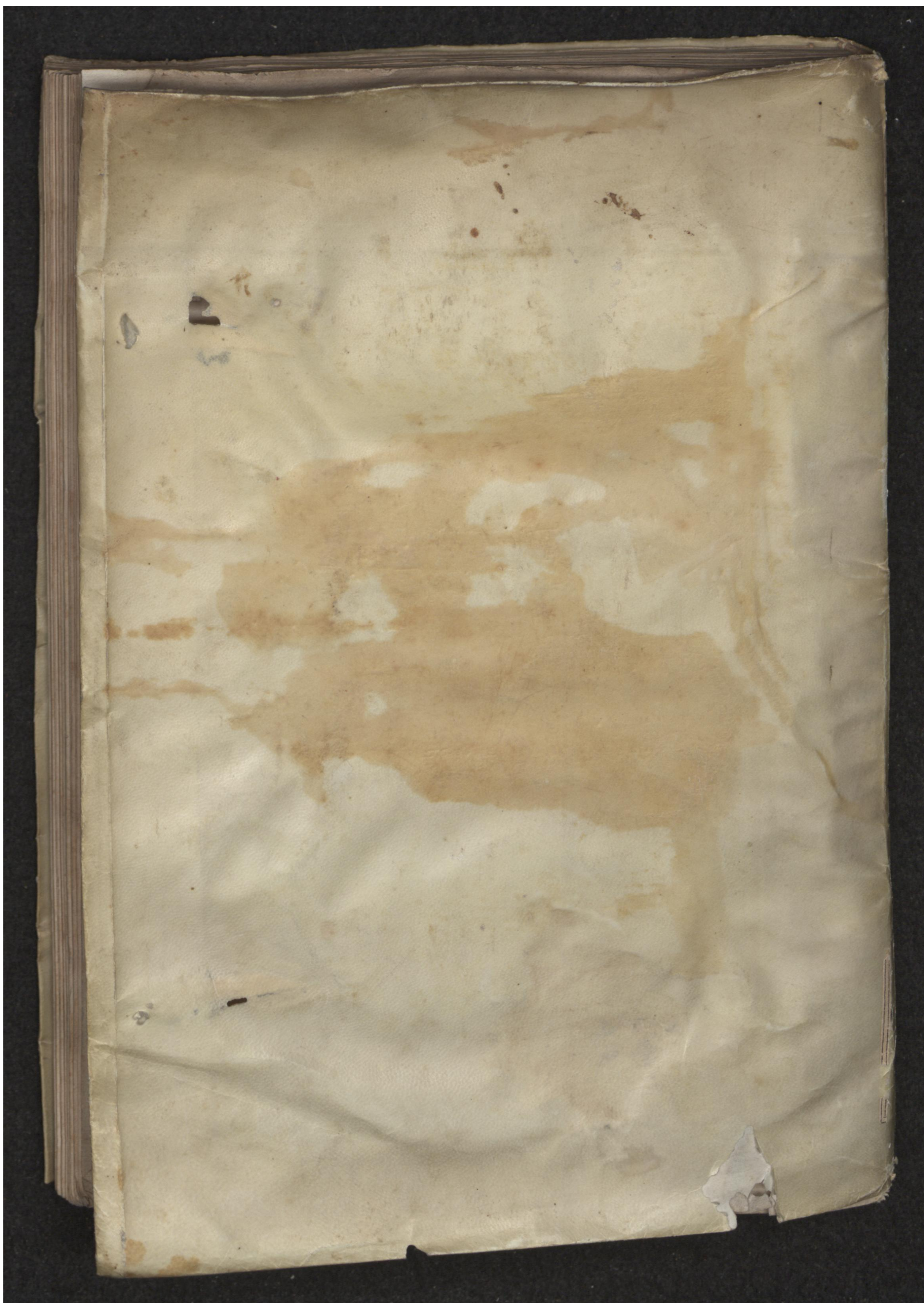

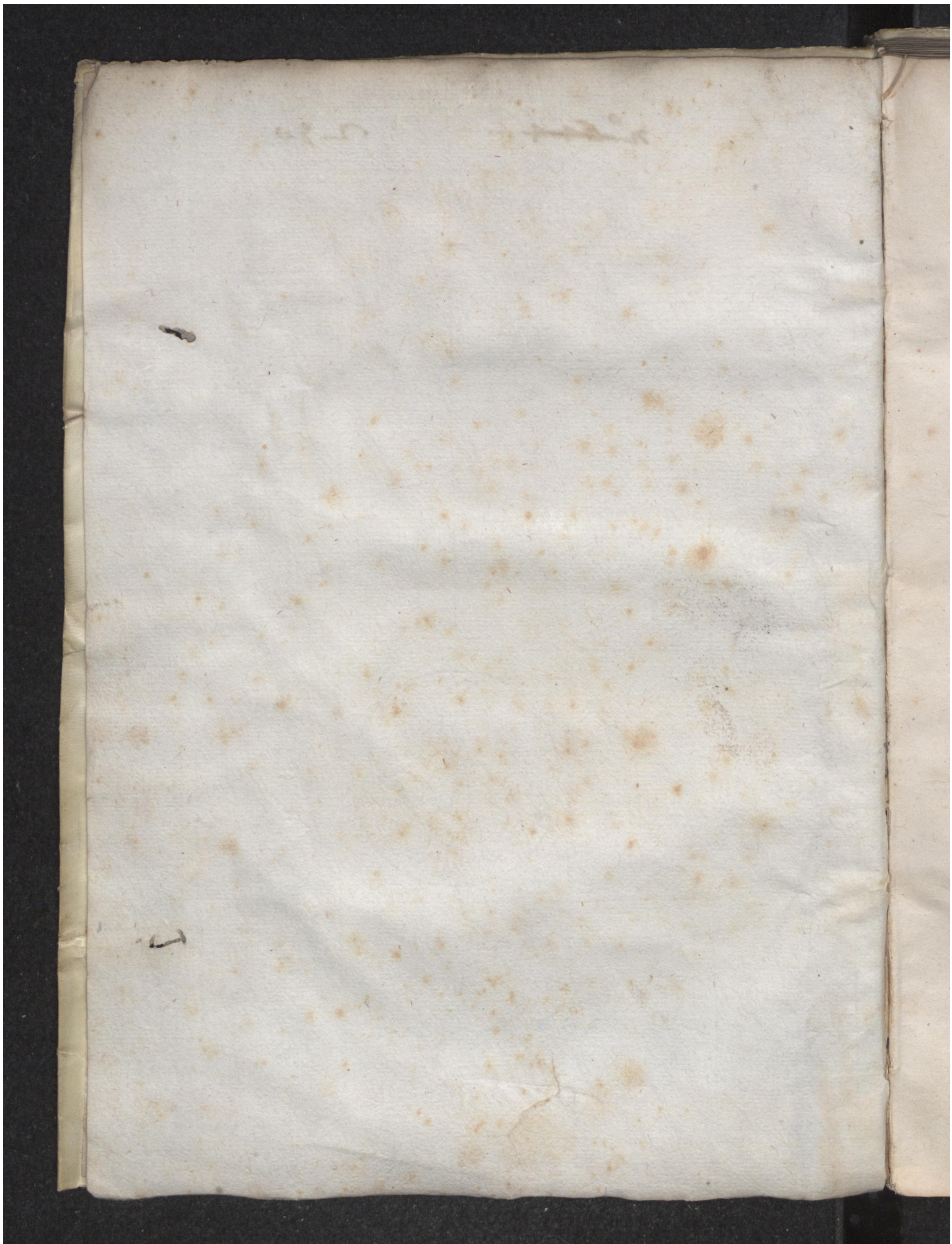

Duodecim

PAVLI IOVII NOVOCOMENSIS VITAE DVODECIM VICECOMITVM MEDIOLANI PRINCIPVM.

EX BIBLIOTHECA REGIA.

Βασιλεῖ τ' ἀγαθῷ κρατερῷ τ' αἰχμητῇ.

LVTETIAE.
Ex officina Rob. Stephani, typographi Regii.
M. D. XLIX.

Ex priuilegio Regis.

PAVLVS IOVIVS EPISCOPVS Nucerinus HENRICO Galliæ Delphino S. P. D.

QVVM ad Niceam in ſpem exoptatæ pacis adductus, Carolo fratri tuo Vicecomitũ origines & principatus initia, breui cōmẽtario me perſcripturum promiſiſſem, nihil inde mihi antiquius fuit, quàm vt id quod ſuſceperã, maturè perficerem. Arbitrabar enim non multo pòſt futurum, vt is ſummæ ſpei adoleſcens, cum optimo iure ſuo, tum præclara Cæſaris Auguſti liberalitate, Ciſalpinæ Galliæ imperio potiretur. Quamobrem non modò mihi honeſtum, ſed illi etiam maximè decorum atque iucundum fore prouidebam, ſi tãtorum Principum res geſtæ in arctum volumen referrentur. Nam eos bellica laude, & magnificentia operum, & ſplendore vitæ cum clariſſimis Græcorum & Romanorum comparari poſſe, ſine controuerſia iudicamus. Ab hac vtique nobiliſſima ſtirpe, maternum genus Regiæ Valeſiorum domui inſertũ deducitis, vnde hæc Mediolanenſis regni hæreditas aditur, tot cruentis iactata litibus, nec vllis vnquam immitis Fortunæ terroribus intermiſſa. Regnauêre autem ex hac illuſtri familia duodecim Principes cẽtum & ſeptuaginta annis. Tot enim ſunt ab Othone ad Philippum, in quo Principum progenies defecit, quum is ſine legitima prole deceſſerit. Cæterum confecto libro, quũ offerendi huius muneris votum, nouus ex violatis induciis

renati belli tumultus aliquandiu fefellisset, tandem id totum Carolus ipse atroci fato nobis ereptus interrupit, grauiore quidē nostro luctu, quòd iuuenis spectata virtute florentissimus, in ipso partæ pacis limine conciderit. Id igitur quod ei debebam, tibi rerum omniũ hæredi, integra fide persoluo. Tu verò sapienter generoséque feceris, ac planè regiè, si eo animo librum euolues, vt repudiatis vitiis, summos tantùm virtutum flores decerpas. Id porro tibi haud difficile fuerit, qui paternæ laudis æmulus, ac auitæ constantiæ præclarus imitator, ita diuersas miro temperamento in vnum virtutes misces, vt iam Gallia minimè dubitet, quin sis duobus longè maximis Regibus maior atque felicior euasurus. Vale. Romæ, IIII. Kal. Aprilis. M. D. XLVII.

PAVLI IOVII NOVOCOMENsis in Vitas duodecim Vicecomitum Mediolani Principum Præfatio.

ETVSTATEM nobilissimæ Vicecomitum familiæ qui ambitiosius à præalta Romanorũ Cæsarum origine, Longobardísq; regibus deducto stemmate, repetere contẽdunt, fabulosis penè initiis inuoluere videntur. Nos autem recentiora illustrioráque, vti ab omnibus recepta, sequemur: cõtentíque erimus insigni memoria Heriprandi & Galuanii nepotis, qui eximia cum laude rei militaris, ciuilísque prudentiæ, Mediolani principem locum tenuerunt. Incidit Galuanius in id tempus quo Mediolanum à Federico AEnobarbo deletũ est, vir summa rerum gestarum gloria, & quod in fatis fuit, insigni calamitate memorabilis. Captus enim, & ad triumphum in Germaniam ductus fuisse traditur: sed non multo pòst carceris catenas fregit, ingentíque animi virtute non semel cæsis Barbaris, vltus iniurias, patriã restituit. Fuit hic (vt Annales ferunt) Othonis nepos, eius qui ab insigni pietate magnitudinéque animi, canente illo pernobili classico excitus, ad sacrũ bellum in Syriam contendit, communicatis scilicet consiliis atque opibus cũ Guliermo Montisferrati regulo, qui à proceritate corporis, Longa spatha vocabatur. Voluntariorum enim equitum ac peditum delectæ no-

bilitatis viginti milia ad Boemundum à Brundusio transfretantem adduxêre, ne Itali vel studio religionis, vel bellica laude Gallis inferiores esse viderentur. Cæterum Otho iam duobus asperrimis ad Nicæã atque Orontem præliis, spectatæ virtutis famam consequutus, oppugnãte demum Hierosolymas Gothifredo, gloriosa totius exercitus acclamatione, coronam promeruit, quum Volucem Saracenorum ducẽ medio in campo ad singulare certamẽ, fortissimũ quenque ex Christiana acie prouocantem, ipse vnus ante alios, nihil eius immanis barbari ferocia, vel terribili insignium armorum specie permotus, fortiter atque feliciter deuicit, retulítque de confossi hostis galea opimum plenúmque immortali gloria spolium, auritam scilicet viperã inexplicatis spiris minaciter à cono cassidis erectam, & puerum passis manibus deuorantem: quod vnum auspicatæ virtutis argumẽtum, non modo gentilitiæ laudis gestamen fuit, sed & posteris id insigne audacter vsurpantibus, & imperia, & opes, & latè gloriã portendit. Fuêre qui existiment Volucem ex stirpe Alexandri Magni progenitum, tulisse pro insigni viperam, ex Olympiadis fabula, puerum parturientem, quòd ea à dracone se compressam fuisse, Iouis imagine prædicaret.

Vera effigies Othonis Archiepiſcopi ad Angleriam ſpectatur in eo teſtudinato conclaui, quod eſt in arce vbi victoriam de Turrianis ad Decimum prælio ſuperatis depictã cum elogiis Latinis videmus.

OTHO.

NObilissimi Principatus fundamenta feliciter Otho iecit, Vberti filius, qui ab Asiatico Othone proauo nomen acceperat. Natus est Inuorio in pago ad Verbanum lacum, magnis quidem natalibus, sed patrimonio tenui, & tum adeò afflictis totius familiæ fortunis, vt quatuor tantum & planè ignobilium vicorũ ditione, propinqui Proceres maiorum suorum nomen tuerētur. Hi fuere, Inuorium, Massinum, Vergantum, & Olegium: sed fundos etiam peramplos Mediolani extra portam Iouiam à Sultano Vicecomite emptos constat. Frequentibus enim Barbarorum irruptionibus, & ciuili præsertim bello, cuncta apud Insubres conturbata prostratáque erant, vt non mirum sit, tantas opes in publica calamitate corruisse. Sunt qui ex genitura, propter admirabiles siderũ concursus, imperiũ ei à Mathematicis prænuntiatum fuisse asseuerent. Verùm ipse repudiatis prorsus Astrologis, id vnum pro insigni ostento iocabundus accepit, quòd Vicecomite Placentino, Mediolani Prætore (qui tum erat supremæ potestatis magistratus) & Othone Cæsare imperante, in lucē esset editus. Enituit satis maturè in adolescente ingenium alacre, prealtũ, ardens, & quod mirabile erat, graui prudētia temperatum: accesserat corporis atque oris dignitas maximè excellens. statura enim erat excelsa, & nexu neruorum longè firmissima: pectore autem lato atque extanti, & radiosis prægrandibúsque oculis. eloquentia verò illustri, exquisitísque literis, quũ oporteret, ad

iucunditatem exornata, adeò vt quum omnibus magnopere placeret, etiam sibi meliore fortuna dignus videretur. Itaque ardente ciuili bello Gallia Cisalpina, domo egressus, Romã se contulit ad Octauianum Vbaldinum Cardinalem, authoritate atque opibus florentem: à quo benignè susceptus, adscribitur familiæ inter honestissimos. Nec multo pòst, quũ in ea domo aliquãdiu virtutis eximiæ, perurbanæque comitatis, & naturæ nequaquam fallacis vel insidiosæ testimonia passim reliquisset, Octauiano præalta semper agitãti, in otio pariter atque negotio comes esse cœpit: adeò vt munera legationum obeuntem, & trans Alpes accitũ, inter præcipuos sequeretur: hísque maximè temporibus extra ordinem necessaria domesticæ disciplinæ officia, cæteris languentibus aut occupatis, diligenter adimpleret, abnuenti semper & coacto similis, ne ambitione potius, quàm obsequio, amicorum munia suscipere videretur. Literas enim scitè atque expeditè exarabat, dictabat elegãter, in omníq; occasione œconomicarum rerum, cuncta ad pietatẽ, ad decus & temperantiam reuocabat: Quibus maximè rebus, ita appetente Cardinalis ingenio, certissima laus pararetur, honesta quidem sibi in primis ad promerendam ampliorem gratiã, & demum ipsi Cardinali decora & vtilis, ad petitionem summi Pontificatus contẽdenti. In vnam enim eam curam amplissimos Senatores haud dissimulanter incumbere, vti aulæ artium peritus, facilè intelligebat. His moribus iam abũdè claro, & prospera vigenti fama, Leo Peregus Mediolanensis Antistes, in exilio apud Legnanum mortuus nuntiatur. Hunc Martinus Turrianus tanquam patronum du-

cémque nobilitatis vrbe pepulerat, quum ipse antea populi causam aduersus Patritios suscepisset, perturbatáque Republica, statum popularem, cæsis disiectísque nobilibus, induxisset. Oderat Octauianus Turrianos tanquã nobilitatis hostes: erat enim è vetusta ac illustri apud Etruscos Vbaldinorum familia: & priuati quoque odii causæ intercedebant, parum quidem honestæ, sed ob id validiores. Nam ei Martinus paucis antè annis notam nefariæ cupiditatis inusserat, quum fortè in Galliam iter habentem, hospitióque susceptum, in tẽplo Diui Ambrosii ne carbunculum mirabili fulgore & rara magnitudine conspicuum è donariis auferret, armatus prohibuisset. Dicebat enim Cardinalis cupidè inspiciendo tractandóq; eam gemmam, omnino dignã videri quæ ad ornamentum sacrorũ solennium, in summa Pontificis Maximi tiara cõspiceretur. Hic est ille Vbaldinus præalto ambitiosóque ingenio, & magnis opibus potẽs, Danthis poetæ carminibus nec ambiguo quidem probro celebratus. Itaque ad excidium Turrianæ domus, & ad condendum in Vicecomitum familia principatum, fatali euentu, Otho Mediolanẽsium Archiepiscopus declaratur. amplissima enim potestate, iure, muneréque legationis Octauianus fungebatur. Idque approbauit Vrbanus Põtifex, vel ob id quòd duos fœda dissensione Mediolani defuncto Leoni suffectos audiebat, Raimundum scilicet Turrianum, Martini patruelis potentia armísque potius quàm liberis suffragiis prouectum, & Franciscum Septariensem, quẽ virtutis commendatione populus tribúsque omnes in inuidiam Martini, veluti iam impotenter & superbè dominan-

tis extulerant. Fauebat Othoni Vrbanus, vt maiestatis Pontificiæ iura tueretur. Itaque eum ritè consecratum, insignitúmque mitra & lituo pastorali, ad sacerdotii munus obeundum in Cisalpinã Galliam dimittit, eo etiam cupidius, quòd Turrianis infensus erat. Nam fortè per id tẽpus magno Othonis commodo Vbertus Pallauicinus Turrianarũ copiarum dux, Placentinorum agros Pontificiæ ditionis populabundus afflixerat. Erepserant Turriani paucis antè annis ad summam potentiam, ab initio in Republica popularem auram optimis artibus aucupantes. Postremò autem dominandi libidine accensi, totius publici consilii formam, Prætoris arbitria, & suffragiorum denique omnium iura libertatémque sustulerant. Fuere illis magnæ opes in Saxina valle, quæ est ad Lariũ lacum: creuerántque plurimum hæreditate Tacii Reguli, qui geminos è Belgica Gallia profugos Turrianos fratres militaris indolis sibi generos adsciuerat, ac adoptarat in filios. Ab his progenitum ferunt superiorem Martinũ, cognomine Gigantẽ, qui post egregiæ virtutis facinora, ad Antiochiã multis in præliis edita, à Saracenis captus, & miserabili supplicio affectus fuisse traditur. Huius nepos fuit Paganus, vir excellenti virtute prudentiáque, qui multa cum laude liberalitatis & pietatis Mediolanenses à Federico secundo Cæsare ad cohortis nouæ oppidum, cruento prælio profligatos, ad se recepit, incredibilíque benignitate, omni humana ope adiutos fouit, domúmque dimisit. Sed hi non multo pòst optimè de se merito gratiam retulêre, demandato ei Præturæ magistratu, ipsóque cum vniuersa familia ciuitate donato. Paganus ita gessit magi-

ſtratum, vt nemo temperantia, æquitate, atque industria potior videretur, niſi populi ac infimæ plebis defenſorem ſe profeſſus, paulò acerbius Patritios, tanquam ſuperbè ac petulanter minores ordines diuexare ſolitos, patria exturbandos ſuſcepiſſet. Hunc fato functum, & ad Claræ vallis templum funere publico elatũ, omnes ordines diu luxerũt, honeſtarúntq; marmoreo ſepulchro, inſculptis carminibus, cum titulo magnificè atque feliciter adminiſtratæ Reipub. Pagano ſucceſſit Martinus frater, vir ingenio perſpicaci, erecto ad laudem, ac imperii & gloriæ maximè cupido: cæterum, quæ ad id opportunæ erant artes, multa ciuili clemẽtia & lenitate tẽperato. Hunc populus defenſorẽ ſuum, patriæque patrẽ appellauit. Paulum enim Soreſinã, Leonémque Peregum vrbis Archiepiſcopũ, Patritiorũ duces expulerat, bonis exuerat, exilióque multarat, contuderátque adeò nobilitatis animos, vt Reſpublica numeroſo infimorum hominum conſilio, in ſpeciem libertatis, non obſcurè autem ad vnum ipſius arbitrium regeretur. Eo modo Nobilitate in ordinẽ redacta, & graſſante plebe in Patritium ſanguinem, Pontifex Romanus affectam laceratámque ciuitatem miſeratus, Rauennatem Antiſtitẽ Mediolanum miſit, qui vſus officio Chriſtianæ pietatis, cædes tolleret, odia mitigaret, ſtatúmque perturbatæ vrbis componeret. Is capita factionum ablegauit, & ante alios Martinum. Sed is nõ multo pòſt euocatus ſtudio veterũ amicorũ, hoſtibúſque ad Diui Dionyſii tẽplum tumultuario certamine profligatis, in vrbem eſt receptus. Exinde Martinus vſurpato imperio, cuncta regere, plebiſq; præcipuè commoda tueri, no-

uis & sellulariis hominibus præsidio esse: contrà verò Nobilitatem asperrimis edictis armísque persequi, & latè vndique summouêre. Confugerant Patritii ad Actiolinum à Romano, quem Ecelinum perperam aliqui nominant, qui rei militaris peritia, & immanitate crudelis ingenii, Duces omnes atque Tyrannos anteibat. Is Cæsarianarum partium Princeps erat, Federicóque secundo Dux & miles operam nauarat. Itaque magnis coactis copiis, aduersus Turrianos bellũ suscepit: transgressúsque Abduam, in agrum Mediolanẽsem sese effudit, Patritios in patriam reducturus, vlturúsq; eorum iniurias sanguinaria manu, nisi Dii eam diræ pestis cladem auertissent. In eo enim metu & trepidatione Martinus constanti animo exercitum sub signis eduxit, interclusúmque Tyrannum amne Abdua, quum in tergo Vbertus Pallauicinus, & Actius Atestinus, Bosiúsque Douaria fœderati Principes instarent, commissa pugna superauit, tanta felicitate, vt ipse Tyrãnus Nerone crudelior, suo atq; alieno cruore perfusus, quum sese incitato insigni equo, eripere conaretur, viuus in potestatem hostium deuenerit, nec paulò pòst in tabernaculo Bosii repudiatis remediis expirarit: quũ nullis vel benignis precibus adduci posset, vt benè speraret, & obligari vulnera pateretur. Toruis enim oculis ferociã spirans, neminíque respõdens, tot scelerũ pœnas accersita morte effugere properabat, ne turpi incertæ vitæ desyderio, ludibriis ac ignominiæ superesset. Cæterum eo prælio Nobilitas prostrata fugatáque est, & Martinus authoritate, gloria atque opibus adauctus, soluto pudore, dominatum arripuit, aboleuítque eius Concilii nomen quod po-

pulus ſub Credentiæ nomine inſtituerat, cuius decretis ipſe dudum ſolenni ſacramento adactus, ſe ſtaturum iurauerat. Sed ea moderatione & tẽperantia Martinus vtebatur, vt nullum omnino ſuperbum aut inſolens dictum ore vel geſtu prorſus excideret. Studebat tranquillitati, copiæque ac vbertati rerũ omnium: Paulique Soreſinæ aduerſarum partium Principis filiam matrimonio ſibi copularat, vt inimicis Ducem opulentum detraheret, & pacem atque otium ſe maximè cupere videretur. Sed Patritii ab his nuptiis repudiato Paulo, ad Iordanem Ruſcam Comenſem ſe contulerũt. Quamobrem Martinus maiorem in dies gratiam, exactæque prudentiæ opinionem eſt conſequutus. Ad confirmanda quoque populi ſtudia, declinandámque inuidiam, quum ſumptuoſius ædificare diceretur, omnes operas ad Ticinum cõduxit, vt non procul ab Abiato oppido, emiſſarium pernauigabile ſubtracta parte amnis, ad vrbem perduceret, ad facillimas ſubuectiones importandorum ex agris fructuum: qua incomparabili commoditate populus in quotidianos vſus perpetuò frueretur. Sub id tempus variæ Patritiorũ manus ab exilio, latebriſque remotiorum oppidorũ ad Othonem peruenerunt, patriam & Sacerdotii ſedem ex authoritate Pontificis repetentem. Hi nanque in nouam ſpem (quæ exules & miſeros nunquam deſtituit) erecti, vndique coibant, parabant arma, veteres amicos & propinquos, qui domi remanſiſſent, nuntiis ac literis ſolicitabant. Itaque Otho creſcentibus viribus, & confecto noctu itinere, ad Verbanũ clienteláſque ſuas cõtendit, Aronámque occupat, vt ibi certa ſedes fieret, & firmiores demum

copias tutò cogeret, ad bellum Turrianis inferẽdum. His rebus cognitis, Martinus quanta maxima potuit celeritate, copias ex oppidis deducit: Pallauicinũ euocat, quem in quinque annos perampla mercede conduxerat: Ticinúmque transgressus, ad Aronam castrametatur. Horum aduẽtu Otho quum diu terrestribus & naualibus copiis obsessus & oppugnatus, nihil vel repugnando vel erumpendo proficeret, Fortunæ cessit, deditóque oppido, noctu profugit, ne in conspectum hostis deueniret, & suos ex pactione seruaret incolumes. At Turrianus Aronæ Angleriæque & Brebiæ arces demolitur, vt nihil in quo hostis tutò cõsisteret, omnino relinqueretur. Exulante autem Othone, Martinus moritur, Philippóque fratri administrãdæ Reipublicæ gubernacula committuntur. Verùm ille confirmatis opibus ad Principatũ apertè contendens, se Prætorem in decem annos creat, certantibúsque etiam Comi intestino bello Vitanis atq; Rusconis vrbe potitur, Prætorémque ibi de Vitanis dicit: aduersarios expellit, in Volturenámque vallem vsque persequitur. Sed tanta vis erat Patritiorum exulum, duce præsertim Othone, vt occulto metu plurimum angeretur, ac ob id parandas sibi omnino nouas amicitias affinitatibus atq; coniugiis existimaret, vt aliquorum nobilium assensu atque studio, stabilire opes, retinere vim Prætorii iuris, ac Imperii authoritatem maiorũ virtute collectam tueri posset. Itaque Guliermo Pusterlæ Patritio filiam nuptui dat: ipse celebs vxorem ex Biraga nobili familia ducit. traditur etiã vxor Francisco Turriano Iacobi patruelis filio ex gente Castillionea: qua cognatione subnixus, dispersis iam atque

attritis exulum viribus, vt impēsæ parceret, Vbertum Pallauicinum, exacto ſtipendii quinquennio, miſſum facit, ſingulari Turrianæ gētis incommodo: nam ille contumelia accenſus, per occaſionem quantis maximè potuit artibus, Patritiis adhærens, Turrianos ſemper oppugnauit. Sub id tēpus Carolus è Narbonenſi Gallia in Italiam venit, euocatus ab Vrbano Pontifice aduerſus Manfredum, Pōtificiæ maieſtatis authoritatem, patris & proaui more conuellentem. Huius amicitiam quum Turrianus magnopere appeteret, copias eius intra fines recepit, & cōmeatu, veſte, armis liberaliter adiuuit, vt Gallorum præſidio firmior factus, Pallauicini nobiliúmque exulum vim propulſaret: & quò præclarius ſtudium erga regē oſtenderetur, Emberram, virū Gallum, Regis familiarem, Prætura ciuitatis ornauit. Philippus interea moritur, repentino correptus morbo. hic vir belli pacíſque artibus abundè inſtructus, Principis & domini ſpiritus gerebat, virtute Martino par, ſed aſtu ac ambitione ſuperior. Accepit imperium ſtatim Napus, quem Napoleonem aliqui appellāt, Pagani filius, vir militaris, callido tyrāno, quàm moderato Principi ſimilior. Siquidem nihil illi antiquius fuit quàm Patritios cædere, proſcribere, omnibúſq; contumeliis ac iniuriis exagitatos ad internicionē delere. Erat Laudi Pompeiæ certus miſeris & profugis receptus, benignitate Viſtarinæ familiæ, cuius princeps erat Succius. Hūc Napus obſeſſa & capta vrbe, periculoſo certamine viuū cepit & interfecit, necatis etiam in carcere eius gentilibus ac amicis. Fiſiragam verò familiam Viſtarinæ ex aduerſo æmulam, quæ Turrianæ factionis nomē tueretur,

retur, aduersariorum opibus ditat, & principem in vrbe constituit. Vtque Guliermo Montisferrati regulo, ad quem fortè mortuo Pallauicino Patritii exules confugerant, rerum suarum metũ incuteret, traiecto Ticino, & admotis ingentibus copiis, Viglebanum expugnauit. Iisdem diebus Vrbano vita functo, Clemens Pontificatum adeptus, enixè contendit vt Otho à Turrianis reciperetur, vt sua in sede sacra populis id expetentibus administraret, prædiisque Templo dicatis, & tota diuini iuris possessione potiretur. Cæterum Napus qui ad Othonis nomen fatali quodam metu expergisci, ac sermone & vultu inhorrescere erat solitus, Pontificis literas & preces atque item minas superbè contemnebat. Itaque indignante Pontifice, tanquam rebellis & impius, sacris interdicitur: Mediolani templa omnia clauduntur. Sacrificiorum solennibus intermissis, populus dolet & angitur: neque tamen timore conterritus, postulare audet, vt admisso Antistite, ira Pontificis leniatur, simúlque ciuitas his imprecationibus expietur. Hærebat Imperii finibus Otho, ad eúmque exules vndique confluxerant. Erat enim in eo præclara authoritas, ex honestissimáque repetendæ patriæ belli causa, magna spes omnibus proponebatur. Quid enim æquius ac honestius, quàm pro libertate sacrati Antistitis, contra Tyrannum impotentem, sæuum, inferorúmque furiis, sacrosancti Pontificis execratione deuotum, arma ferre, crudelíque dominatu detrudere? Quum in his consiliis Nobilitas omnis versaretur, ob ídque in agro Vercellensi sæpius coiret, Napus Paganinũ fratris filium, acri ingenio iuuenem, & nobilium cædi-

bus assuetum, Vercellensium Prætorem designat: petit à primoribus ciuitatis vt eum recipiant, in magistratúque constituant. Ea res delata ad Patritios, qui Vercellis erant, omnium animos metu concussit, doloréque succendit. Nemo enim vel ignarus rerũ non prouidebat eo consilio Turrianum, & eũ quidẽ cruentum ferocémque hominem, Vercellis Prætorem imponi, vt Patritios suæ gentis hostes vrbe pelleret, passimque opprimeret, ac omnibus latè locis persequeretur. Itaque exulum Principes, coacta armatorũ manu, aduentantem cum Prætoriis insignibus Paganinum in itinere obtruncant. Quo nuntio Napus & Emberra adeò in vindictæ cupiditatẽ exarsère, vt immani eorum iussu, omnis sexus & ætatis exulum propinqui, quũ Paganini cadauer ad Diui Dionysii templum atrata familia conuexisset, ad eius tumulum tanquam hostiæ, mactarentur: & quod miserabile spectaculum fuit, ad sepulchra maiorum plaustris in vrbem referrẽtur. Scribit Tristanus Calchus, adeò vesana rabie Napum fuisse correptũ, vt Musca filius, ad quem postea ex diuturno carcere recuperati imperii laus peruenit, comprehenso medico, cui salutem ex lethali morbo acceptam referebat, vitam vix impetrare potuerit: quum grauissimè iuraret iuuenis, dolore ac inedia sibi vitæ exitum inuenturum, nisi vir sibi salutaris & innocens ab crudeli supplicio seruaretur. Napus tamen vbi totam immanis vindictæ libidinem expleuit, iráque deferbuit, id execrabile facinus detestari, in Emberræ sæuitiam tum externi repentiníque hominis, tum & raro sobrii, culpam referre, multa verborum ac vultus simulatione, facti a-

trocitatem lenire. Nec multo pòst vbi id populum grauius tulisse animaduertit, ad mitigandã inuidiam Gallus Prætura deiicitur, atque vrbe, ob iratos ciues, excedere iubetur. Nihilo secius tamen Carolo Regi, de interfecto hoste Manfredo Rege, partóq; Apuliæ regno, victoriam gratulatur, misso ad id munus Francisco fratre, cũ ornatissimo comitatu, donísque regalibus: qui alacriter susceptus, & donatus baltheo militari, Regiáque militiæ honoris causa adscriptus, ita demum Mediolani vitam egit, vt ad imitationem Gallici luxus, splendore & domesticarum rerum apparatu Napum Principem anteiret. Erat res Turriana in summo arridentis fortunæ fastigio, cruciabatúrque ingẽti cura Antistes Otho, mœstáque & extorris Nobilitas errabat, ab infimo quoq; Regulo opem implorans, vti consumptis opibus atq; amissa dignitate, quãdo toties repetita patria, bellũ graue & ærumnosũ improsperè & diis haud dubiè inuitis renouasset. Residebat tamen in Othone mira constantia, & spes incredibilis adipiscendi imperii Sacerdotalis: & proinde infracto animo Patritii eo duce, qui iustissimam præferret causam, omnia sibi faciliora fore existimabãt. Erat inter extorres Squarcin⁹ Burrus, vir apprimè nobilis & opulentus, vigoréque animi ac armorum peritia illustris: cuius filia nomine Bonacosa, virtute, forma & fœcunditate insigni, Matthæo Magno nupserat. Huic Otho Patritiíque, Pallauicino per eos dies morte surrepto, imperium militare detulerant, inierántque fœdus cũ Guliermo Montisferrati Marchione, qui Ferdinandi Hispaniæ Regis erat gener, eo consilio, vt maiore belli mole Turrianos oppugnarent.

Destinabat enim sibi Guliermus, si id bellum susciperet, maiores opes, maiúsque sibi in dies imperium. Verum externis soceri auxiliis sibi opus esse iudicabat, vt eximiæ virtutis gẽtem, bellicarúmque artium maximè peritam, Germanis & Gallis opponeret. Remanserãt enim aliquot Gallorum turmæ apud Turrianos, ex his quos Flandrius Comes, Caroli Dux, in Italiam adduxerat. Ipso enim in ea pugna interfecto, qua Pallauicinũ & Gibellinos superarat, plerique ex eius equitatu, postquã debellatum esse videbatur, orbati Duce, subsistere in circumpadana regione, quàm Neapolim vsque ad Regem contendere maluerant. Itaque ad Ferdinandum ipse Burrus in Hispaniã mittitur, vt legationi maior inesset authoritas. Is vti erat graui facundia, explicatis partium pariter ac hostium viribus, terminatísque consiliis, à Rege copias impetrauit, impositísque in naues sexcentis equitibus, & aliquot iaculatorum & sagittariorum cohortibus, in Liguriam est reuersus. Nec multo pòst ab Sauona superatis Apennini iugis, cũ ea manu ad Guliermum peruenit. Rex enim generũ suum existimatione atq; opibus adaugere, & prorsus efferre in spem ingentem amplioris imperii magnopere cupiebat. His confirmati auxiliis cũ Othone Burrus & Guliermus, ad Viglebanum quod Turrianus præsidio tenebat, processère. Tẽtata est per quatuor dies oppugnatio, promotis scalis, & in coronã circumpositis funditoribus & sagittariis, ita vt murus contineter propugnatoribus nudaretur. Sed Turrianus miles pluteos ex crassiore materia pinnis coaptarat, quibus protectus magnam vim lapidũ deuoluebat, vulnerabãtúrque subeuntes,

neque ſpes vlla expugnandi oppidi, niſi ingentibus baliſtis & machinis, longo laborioſóque opere ædificatis, relinquebatur: quod tum minimè conãdum exiſtimabat Burrus, ne vltra Ticinum quatiẽdo oppido hærens diutius diſtineretur: quum ſuperare amnem, & quamprimum oppidis Mediolano proximis bellũ & pauorem inferre cõgitaret. At Viglebanenſes irrito hoſtiũ conatu, & felici ſuorũ ſucceſſu elati, quum Burrus milites ab oppugnatione reuocaret, cõtinere ſe minimè potuerunt, quin adaperta porta protinus erumperẽt. Hos temerè incumbentes, inſolentiúſque prouectos, Hiſpani ſuo more refugiendo, & latè pauorem ſimulando, opportunè ludificati, à porta longius abſtraxêre, adeóque celeriter in gyrum reflexis turmis circunuenere, vt hoſtes, quum ſe penè oppido excluſos cernerent, & in receptu multis confixi iaculis laborarent, admixtis Hiſpanis intra portã refugere cogerentur: ac niſi impeditis atque occupatis valuis, demiſſa repentè catarácta, denſato ordine irrumpentes excluſiſſet, Hiſpani proculdubio ſine vulnere oppidũ cepiſſent. Ex Viglebanenſibus aliqui occiſi, plures capti. Periêre & intus aliquot equites Hiſpani, ſupernè tegulis oppreſſi: cæteri permutatione facta cũ his qui excluſi fuerãt, in caſtra redierunt. Erat tũ Ticino amni ſublicius pons ad Turbicum vicũ impoſitus, munitúſq; ad capita lunato aggere & ligneis caſtellis, in queis binæ vtrinque Mediolanenſiũ & Comenſiũ cohortes ad cuſtodiã excubabant. Decreuerat fortè per eos dies Ticinus, ita vt expediti equites certis vadis haud magno cum periculo tranare poſſe viderentur. Itaque Othoniani equites fermè omnes, &

in primis Hiſpani conſeſſores, totidē pedites in equorum clunibus tranſportantes, in aduerſam ripā euaſerunt, & vtrinque ſub aurorā improuiſo aggeres adorti, magno tumultu magníſque clamoribus ſubire cœperunt. Tanta celeritas Hiſpanorum fuit, vt in ea parte præſidium penè prius deiicerent, quàm alterum à tota mole pedeſtris exercitus expugnaretur. Paucis interfectis, omnes Burrus potitus ponte, inuiolatos cōſeruauit, & quum liberaliter etiam dimitteret, pro accepto beneficio rogauit, vt iā tandē à Patritio ſanguine temperarent, & ſacroſanctum Antiſtitem templo ſedéque ſua, ac ipſos denique nobiles patria atque penatibus dignos exiſtimare vellent. Ob eam humanitatē Burri nomen Mediolani & Comi clariſſimum fuit, & magna quoque pars eius laudis ad Othonem referebatur, vel inuitis & negantibus Turrianis, qui plebis animos his humanioribus officiis, pietatéque hoſtiū deliniri poſſe metuebant. Huius Burri monumentum in periſtylo ad ædem Euſtorgianam nuper vidimus, exeſis literis, & ſuperſtante ſcutata equeſtri ſtatua cum ſceptro Imperatoriíſque inſignibus ad veram oris effigiem depicta. Cæterum Burrus & Guliermus diffuſo per Laumellinum agrum equitatu, atque inde cum magna agricolarum trepidatione Seprienſem ingreſſi regionem, ac demum trāſuerſis itineribus Comenſem pariter & Ticinenſem ſecantes viam, vicos Mediolano proximos inuaſere. Erat ad Caratum oppidum in æſtiuis Narbonenſium Gallorum equitum ala, ad eam reliquæ Italorum turmæ atque item cohortes, vti cōſcriptæ inſtructǽque erant, Mediolano mittebantur. Napus interea, quanto maximo

conatu poterat, ſuas ac externas copias comparabat, vt iuſto coacto exercitu, cum hoſte patenti in campo congrederetur. Sed dum à Parmenſibus auxilia expectantur, Carrocciúmque cum ſignis militaribus & Valētes Prætoriani inſtruūtur (ſic enim eos ſpectatæ virtutis milites vulgò appellabant, qui ad tuēda ſigna delecti erant) Otho fit certior Gallos negligentius, vt in nullo metu, vigilias obire, atque eos noctu opprimi facilè poſſe, ſi expedita cum parte copiarum, Hiſpani equites mitterentur. Nec mora, re ad conſilium delata, expeditionē ſuſcepit Burrus, paucíſque horis confecto per noctem itinere, Caratū peruenit. Fortè Gallos Italóſque ſimul ea nocte liberalius epulatos, altior ſomnus oppreſſerat, & vigiles rari in ſtatione ſegnius agebant, quum Caratenſes exacerbati hoſpitum iniuriis, Burro faciliores aditus oſtenderunt. Itaque magnis clamoribus occupato oppido, nequicquam tentata defenſione, inermes diſcinctíque equites capti, Italicæque turmæ eandem fortunā tulêre. Sed quum victores ingenti potiti præda, captiuis indulgenter & non arctè cuſtoditis, corpora & equos curarent, affuit inſtructo agmine Napus, Othóque & Guliermus eodem ferè temporis pūcto ſuperuenere. Commiſſa eſt extra oppidū pugna, Burro atque Othone inopinantibus: fœda vtrinque militum concurſatione, nam & oppidum Germani equites irruperant, & captiui reſumebant arma: foris verò Turriani equites, & Mediolanenſis legio, Valentiúmque cohortes, Guliermi copias adeò perturbarant, vt diſiectæ in fugam verterentur. Hiſpani quoque equites, qui ſatis maturè equos conſcendere, atque arma expedire cœperant, anguſto

in loco densatæ Germanorum alæ impetum non tulêre, vt magna ex parte inermes, & Maurorum præliis assueti. Sua tamen agilitate ita profecerunt, vt primis suorum interfectis, celeriter sese explicantes, euaderent. Napus primi successus victoria contentus, suorum agmina in acie continuit, siue quod dolum ab insidiosa gēte suspicaretur, siue quod in ea admodum repentina vtriusque exercitus perturbatione, quū nihil pro certo explorari posset, liberatis præsertim Gallis, legionem minimè dissoluendam existimaret. Otho, Guliermus & Burrus, cum integro fermè equitatu, & magna parte peditum euadentes, cōtinuatis itineribus, vltra Ticinum se recepêre. Ita Napus sua celeritate & opem oppressis suis opportunè attulit, & felici casu de hoste victoriam est consequutus. Huius rei gestæ seriem tempúsque Corius scriptor confundit, falsóque asserit ea die Theobaldum magni Matthæi patrem fuisse captum. Merula quoque, vtpote eam annalium copiam qua nos vtimur, minimè nactus, de Hispanis angustissimè perscribit. Ab hac victoria cōstat Napum odii sui iram violenter exercuisse, in eas præsertim familias, quæ ad hostes inclinassent, aut cōmeatum ex itinere præbuissent: Castellionúmque in primis diruisse, quoniam eius oppidi nobiles, quanquam Turrianis affinitate coniuncti, in Othonis partes transierant. Interea Otho ad Clementem, qui Vrbano vita functo successerat, proficiscitur: orat vt eius ope in sedem suam patriámque restituatur. Fauebāt Othoni plerique Cardinales, hortabātúrque Pontificē, vt sacrosanctæ maiestatis iura, in ipso Principatus initio, fortiter atque magnificè tueretur. Itaque

Clemẽs grauibus literis Turrianos adhortatur, vt Antiſtitem recipiant: abnuẽtes ſacris interdicit, diríſque execrationibus adiectis, ciuitatem inferorum pœnis deuouet. Ita obſeratis templis, ſacrorum expers populus de Turrianis cóqueritur, conſternatúſque eo piaculi metu, à Napo religionis iure poſtulat, vt pertinaciæ ſuæ finem imponere velit. AEquum enim eſſe Othonem recipi, poſtquam vti ciuis ſpectatæ probitatis nomine, à ſummo ſacrorum Principe, præſulatu dignus eſſet exiſtimatus. In eius ancipitis curæ deliberatione aliquandiu fatigatus Napus, vt religione tangi, & populi precibus permoueri videretur, legatos Romam miſit, vt Pontificem magis ac magis auerſum ac infenſum Turriano nomini, explicatis eius contumaciæ rationibus, mitigaret. Sed eos Clemens Chriſtiana ſeueritate, tanquam pollutos & execrabiles, vrbis Romæ ingreſſu prohibet, præcipítque vt maturè Pontificii imperii finibus decedant. Legati eo modo vrbe excluſi, continuò Neapolim ad Carolum perrexêre, vt ab amico rege, atque eo quidem Patrono & aſſertore Pontificiæ libertatis, opem implorarent. Carolus re cognita haud multùm cunctatus, Turrianorum cauſam ſuſcipit, paucíſque inde diebus, Turriani rege deprecante, ſimúlque legatos ſuos Romam mittente, recipiuntur in vrbem, ſtatímque in Senatum introducuntur. Regius primò legatus poſtulauit pro cõmuni iure gentium, vt Turriani, qui ſupplices ad dicendam cauſam veniſſent, æquiſſimis animis audirentur. Eos enim eſſe in fide ac amicitia ſui Regis, ad cuius dignitatẽ maximè pertineret ſocios tueri, vel ob id præci-

puè quòd semper Cæsaribus Pontificio nomini infestissimis hostes extitissent, Regémque in primis Pontificum iniurias vindicantem sequuti, eius victoriæ participes esse voluissent, & videri quoque procul à benignitate æquitatéque sanctissimi omnium parentis, eos sacerdotiis ac opibus ornare, qui cum nefariis tyrannis consilia atque arma miscuerint, & tum maximè pacis & otii tranquillitatem perturbare cōtenderent: ipsos verò Pontificiæ dignitatis defensores, & ob præstitam fortem fidelémque operam perampla etiam præmia meritos, hostiliter persequi, impositóque ipsorum vrbi Antistite, sæuo ac æterno hoste, ipsóque duce exulum maximè factioso, exagitādos ac opprimendos præbere. Orantis Galli Turrianus legatus verba excepit, adeóque acerbè in causam Othonis est inuectus, vt quum vehementi & planè rabido ore modestiam omnem exueret, tanti cōsessus obliuisceretur, præsentísque Othonis famam maledictis ac inusitatis criminationibus lacerando, feruore intemperantis linguæ prouectus, magnam partem Senatus sibi ac Turrianis auerteret. Ea omnia Otho Antistes ex aduerso consurgens, moderata quidem, sed planè illustri & generosa oratione confutauit: repetitísque altè contentionū initiis, ostendit Turrianos omnium temporum tyrannos, astu, impietate atque sæuitia superasse: quando Mediolanensium insigni beneficio in vrbē asciti, & ex præclaro tuendæ plebis titulo, summis honoribus honestati, ipsum demū vrbis imperium, imperitis hominibus deceptis, vti periuri ingratíque homines arripuissent. De sacerdotii autem ratione, & de calamitate nobilitatis exulantis, déque statu ipso de-

forma tæ vrbis, ita accuratè grauitérque disseruit, vt facto Senatus decreto, Pontifex respõderit se quamprimum Cardinalem legatum in Cisalpinã Galliam missurum, vt ex eius authoritate controuersia componeretur. illũ enim sua virtute ac industria breui rationem inuenturum, qua Othoni pariter ac Napo certis præscriptis legibus caueretur: atque ita futurum esse vt Othone recepto, & de more diuini iuris dicundi facultate potito, ciuitati sacra redderentur. Nec multo pòst legatus Othonem reducturus Mediolanum venit: actum subinde est de compositione ex formula Romani Senatus, omniáque pollicente se facturum Napo, & excolente omnibus officiis ac largitionibus legatum, ciuitas expiatur, nec tamen Otho recipitur, magnóque eius incommodo, dum Napus nouas perficiendo negotio difficultates interserit, sensímque inde tempus extrahitur, eluditúrque Legatus, Clemẽtem morbus admodum repentinus oppressit. Nuntiata Pontificis morte, Turrianus vel ob id etiam voti compos est effectus, quòd Patres fœda dissensione in diuersa studia proclinantes, in comitio aliquot menses contenderant. Peropportunè igitur Napus excluso summotóque Othone, ad firmandas imperii vires conuersus, Rodulpho Cæsari legatos & regalia dona in Germaniam misit, obtulítque vltrò studium suum atque opes ingredienti Italiam, ad coronam Longobardici regni de more suscipiendam. His pollicitationibus lætatus Cæsar, Napum suo Augustali iure Præsidem, procuratorémque in Insubribus constituit: alámque Germanorũ equitum mirificã ad eum præsidii causa misit, cui Cassonus Napi filius, iuuenis deco-

re formæ & militari virtute cōſpicuus præficitur. Interim Othone in omnem occaſionem excubāte, Cardinales Theobaldum Vicecomitem Placentinum, indito Gregorii decimi nomine, Pōtificem creant: quū is infimi ordinis ſacerdos, ſed virtute inſignis, nunquam de toga candida cogitaſſet. Magno quidem Senatorum probro, qui neminē è corpore ſuo in ea pertinaci cōtentione, Pontificatu dignum exiſtimaſſent, nolentibúſque ſimiles, & caſu quodā ſuffragiis ludentes, probitatem ex alieno humilíque ordine quæſiuiſſent. Ad hūc Otho profectus, de reditu in patriam ſedémque ſuam diu agitauit, adhæſítque ei in Galliam contendenti, quum ille & Vrbani & Clementis acta ſe defenſurum in ea ſacerdotii cauſa peramplè polliceretur. Sed Napus tanto cum honore apparatúque Pontificem Mediolani ſuſcepit, tantáque liberalitate abeuntem in Galliam eſt proſequutus, vt Pontifex eius ſacerdotii controuerſiam nō prius ſe cogniturum diceret, quàm peracto Lugduni Cōcilio, in Italiam reuerteretur, Raimundúmque ſubinde in gratiam Napi fratris, totiúſque Turrianæ domus, Aquileienſem Patriarchā crearit. Hic erat epiſcopus Comenſis, multa morū grauitate, ſed profunda ambitione & nefaria ſimulatione inſignis: ab eo enim in id ſcelus tota familia conſpirante, ſummiſſos percuſſores ferunt, qui Othonem Placentiæ in aula Pontificis obuerſantem, obſeruatis veſtigiis obtruncarent: ſed ille per ſeruum ex cauponariæ mulieris indicio, inſidias ſubodoratus, noctu iter arripuit, Lugdunúmque contendit. Refert Stephanardus Flamma, qui hiſtoriam carmine conſcripſit, Pontificē ipſū (quod vix credibile eſt) nefarii

consilii conscium fuisse. Quod fortasse pro falso esset omittendum, nisi tum & postea quantum vita superfuit, Othoni animũ planè hostilem, & quò lethalius noceret, insidiosis honestorum verborum coloribus conuelatũ ostendisset. Ita bis Othonem à gladiis Turrianorum fortuna conseruauit: semel in æde Ambrosiana, dum Octauiano Cardinali adesset, quæritãtibus eum Turrianorum satellitibus, vsque ad latrinarum recessus: iterum ad Placentiam. Peracto Lugduni cõcilio, & composita duorũ Cæsarum controuersia, decretóque nouarum copiarum supplemẽto, ad instaurandum in Asia bellum, Gregorius in Italiam est reuersus, comitante Othone, qui spei optimæ plenus ex præclara eius pollicitatione, diu exoptatũ æquissimis postulatis suis exitum expectabat. Sed Pontifex iam planè Turrianæ factionis effectus, Othonem occultè oderat tanquam creditorem & æqua poscentem, palàm tamen multo cum verborum honore, veluti gẽtilem beniuolúmque suum, vti bene speraret, hortabatur. Accurrerãt ad Othonem viri Patritii, magnúsque amicorum ac affinium, clientúmque numerus in dies apud eum augebatur: quo illustri comitatu, Pontificis aula frequẽtior ac ornatior reddebatur. nemóque iam exulum erat, qui non planè speraret propensione studióque Pontificis, Turrianos Archiepiscopũ esse recepturos. Iam enim Franciscus Septariensis quẽ populus delegerat, vt Turrianorũ potentiam authoritatémque minueret, tædio turbulentæ contẽtionis, sponte se abdicans, ad sacrati otii quietem se contulerat. Cæterũ Gregorius ab Alpibus descendens, Othoni nihil tale expectanti præcipit, vt Bugellæ Vercellẽ-

ſis agri oppido ſubſiſteret, ne eius aduentu ad vrbem Mediolanum, ea omnia quæ de compoſitione pacéq; exulum prolixè tractata fuerant, noua Turrianorum ſuſpicione aut iracundia turbarētur. Paruit Otho extrema compulſus neceſſitate, in occulto gemens & ſæpe ſuſpirans, nec tamen animum deſpondens. Paucis inde diebus Pontifex, ipſo Patriarcha Raimundo ornatiſſimè lautiſſiméque excipiente, Mediolanũ ingreditur. Feſta fronde atque aulæis conueſtitæ erant regiones. Napus & Franciſcus qui honoris cauſa ab equis deſilierant, aſtantes freno Pontificis equum deducebant. Vmbella ſerica denis haſtis à Turriana iuuentute præferebatur. Quibus obſequiis, aliíſque muneribus Pontifex haud dubiè traductus in partes, & ab Othone diductus, ita demum Mediolano exceſſit, vt cum multa præfatione inanium verborum, æquiſſimam ſibi videri Othonis cauſam dictitaret: ſed eius controuerſiæ iudicium in aliud tempus eſſe differendum: quòd nequaquã è Republica Chriſtiana fore videretur, ſi Turrianarum rerum ſtatum, reducto potenti æmulo perturbaret: quando ii potentia virtutéq; animi, magnis regibus æquarentur, queis fœdere & amicitia eſſent coniuncti: colerentque ſingulari officio ac pietate Pontificiæ maieſtatis nomen, ídque armis impigrè defenderēt aduerſus Gibellinos, quorum inter principes Otho præcipuus eſſe cenſeretur. Res enim tum in Italia aduentu Caroli Regis eò deductæ erant, deteſtabili populorũ omnium inſania, vt cunctæ ciuitates diris factionibus laborarent. Guelphi à Pontificibus ſtabant, quorum defenſores erant Galli. Germanis verò Cæſaribus alteri ſtudebant, qui Gibel-

lini vocabantur. Hi magna ex parte nobiliores familias ad se pertraxerát. Populares verò familiæ & plebs ipsa nouíque homines Romanorum Pontificum iura tuebantur. Patritii siquidem superiorum Cæsarum militiæ adscripti, post emerita stipendia, clari potentésque euaserant, quũ Imperatorum benignitate, prædiis, oppidis, portoriis, aquarúmque iuribus donarentur, speciosísque nominibus acceptis, Aurati equites, Valuasores, Capitanei, & Comites appellarentur. His vti Cæsarũ beneficiariis, mos erat pro insigni Romanam aquilam gestare, ingredienti Italiam nouo Cæsari adesse, præstare operam militarem, nouósque honores perpetuis officiis promereri. Ita honestati priuilegiis, & exempti ab communi foro iuris dicundi, inferiores populi classes, plebémque ipsam seruilem in modũ despectui atque ludibrio habere, & sæpe si iussa tardè facesseret, contumeliis atque verberibus multare cõsueuerant: & quo nihil acerbius videbatur, vigebat iniqua lex, haud dubiè ad iniuriam populi promulgata: qua lege si quis è plebe à Patritio esset interfectus, paucis assibus ea capitis pœna solueretur. Huius legis iniquitas aliquandiu tolerata, ad extremũ plebis animos adeò vehemẽter extimulauit, vt vi atque armis eam rescinderet, & nobiles Ducibus Turrianis prosequeretur. Nihil hercle medium & æquabile plebs volebat, quum arma teneret, & vindicandas superiorum temporũ iniurias arbitraretur: frustra etiam Patritiis priorem licentiã suam moderantibus. Ea enim impotẽter dominari, quàm ex æquo iniurias propulsare malebat. Ea cõtentio Turrianos, vti suprà docuimus, in ciuitate Prætores & Principes, ac demum

recrudeſcente inteſtino malo, belli duces & dominos fecit. Tantáque demum fuit imperitæ plebis inſania, vt odio Nobilitatis, quam vrbe pepulerat cauſa recuperandæ libertatis, nouæ demum & prædurę quidem ſeruitutis iugũ æquo animo perferret, quum iam Turriani ſublata publici conſilii poteſtate, cuncta pacis & belli munia ad arbitriũ reuocaſſent. Propterea vt Imperii opes validius confirmarent, in partes Caroli Regis & Pontificum opportunè conceſſerant, mutuíſque fœderibus initis, in eam curã iugiter euigilabant, vt Germani Cæſares Italiæ finibus arcerentur, Gibellinos vbique perderent, infirmaréntque eorum vires, qui à Cæſaribus opem implorare viderentur. Per hũc modum Romæ, Neapoli, Florentiæ atque Mediolani exacta proſcriptáque Nobilitas errabat, conſilii inops, perculſa metu, attrita opibus. Ex aduerſo autem Pontificii imperii maieſtas, percolente tuentéq; Carolo, ac adiuuantibus Turrianis, viribus authoritatéque florebat. Sed neceſſe erat ſacroſanctos principes, qui vti omnium parentes Chriſtiana profeſſione ad componendã pacem medii æquiſſimíq; arbitri eſſe deberent, factiones ſequi: & quod propè impium videri poterat, ſeſe Guelpharum partium principes profiteri. His de cauſis Gregorius, vt temporibus ſeruiret, præſentíque otio conſuleret, Othonis & totius Nobilitatis obliuiſcendum exiſtimauit. Verùm ad inanẽ iuſtitiæ ſpeciem poſtulauit, vt Archiepiſcopatus iura, atque item oppidorum & agrorum reditus, ad exilii ſolatium Othoni redderentur. Vix credibile videri poterat, Othonẽ qui eximia Vrbani liberalitate creatus Præſul, ſingularíque demum Clementis ſtudio in repetenda dignitatis

gnitatis ſede, vſus fuiſſet, ab eo demum qui & gentilis eſſet, & amiciſſimus putaretur, deſeri & eludi penitus, hoſtilitérque traduci. Sed in Othone ea vis conſtantiæ virilis, exactǽque prudẽtiæ conſederat, aſperrimarum rerum vſu, & prouectæ iam ætatis curſu cõfirmata, vt tum maximè ſperare inciperet, quum cæteri exules animum deſpondere viderẽtur. In ſumma enim egregiæ educationis parte reponebat, non frãgi animo in aduerſis, putare fortunam viuida virtute inferiorem, eámque contemnere vti penitus inſtabilem: atque ideo quum auerſa tam diu eſſet, non multo poſt in complexũ commutata libidine rediturã. In eo animi habitu quũ aliquandiu ad Bugellã ſubſtitiſſet, intentúſq; in omnes rerum nouarum motus, aliquã efferendi ſeſe & renouãdi belli occaſionẽ circunſpectaret, Gregorius Aretii deceſſiſſe nuntiatur. Nec mora ad eam famã Patritia gens vndiq; ex infelicitate belli diſſipata, ad Othonem coit: in cõmune conſulitur: & quum duce militari atque opulento, qui afflictas res atque humi proſtratas erigeret, maximè opus eſſet, Gothofredus Languſcus deligitur. Hic erat natalium atque opum claritate apud Ticinenſes facilè princeps, gloriæ atque imperii auidus, & quo maximè placebat, Turriano nomini apprimè infenſus. Nemo enim è Ciſalpina Gallia non ſuſpectabat Napi opes, vti in immenſum adauctas, cõiunctáſque Apulo Regi & Romano item Pontifici, quódque finitimos terrere poterat, noui etiam Cæſaris amicitia atque præſidio confirmatas. Bergomum enim, Cremã, Comũ, Laudémque Pompeiam Turriani certo iure in poteſtatẽ redegerant: intérque Ticinum & Abduã

ac in propinqua Rheticis Alpibus Volturena valle, expugnatis & excisis Nobilium arcibus, cuncta subegerant. Itaque Languscus amplissimis Patritiorum pollicitationibus oneratus (eum enim Mediolani Prætorem cum militari imperio, opimísque stipédiis designabant) & suo fatali iudicio inductus, se partiũ ducem futurum profitetur: euocat vndique veteranos, & è Laumellino agro loricatas cohortes, sagittariósque item ex Liguria mercede conducit: ante omnia equitatui studet, vt Germanorũ turmis resistat. Paucis diebus in eo apparatu consumptis, & sublatis signis ad Verbanum lacum proficiscitur. Nullum fuit in ea præfectura oppidum, quod non statim aperiret portas. Erat enim in eo tractu Vicecomitum familia admodum potens & illustris, & iam erat cunctis inuisa Turrianorũ acerbitas, qui superiore bello præda & cæde aduersariorum non contenti, etiam in ipsa tecta & segetes igne sæuierant. Itaq; Arona & Angleria statim recipiuntur: Otho ipse cum valida manu in Sepriensem regionem irrumpit. Ea intercincta Ticino atque Olona amnibus, ad Verbanum vsque vicis ac oppidis florens extenditur: ab oppidóque Seprio nomen ducit. Hoc Othoniani facilè expugnãt, & eo capto latè vndique excursiones fiunt, magnúsque timor finitimis pagis incutitur. Tum verò Napus à fœderatis sociísque ciuitatibus auxilia parare: equos militares mutuo acceptos & è domestico stabulo, fidis & fortibus amicis distribuere: vrbanam legionem ad Carroccii tutelam ea seueritate describere, vt octo Tribus (tot enim erant vrbis portæ) suffragio suo totidem quos maximè putarẽt acres & impigros sin-

gularũ cohortium Tribunos pronuntiarent, Tribuni eligerent Cẽturiones: hi verò eos qui pari delectu Decurias ſacramẽto rogatas, mulcta impoſita ad vexillũ vocarent. His celeriter adminiſtratis, Caſſonũ filium cũ Germanorũ turmis præmittit, qui effuſo & vagãti hoſti protinus occurrat: ac cõfeſtim vrbe cũ Carroccio paludatus egreditur, cura ſcilicet vrbanarum rerũ Franciſco fratri demandata. Is diligenter vrbẽ nouo præſidio muniuit: ſuſpectos relegauit: dubiis obſides imperauit: circunſcripſit etiam metu & pœna nonnullos qui ſpiritu, gratia, opibúſq; valebant. Interim Napus cum graui peditum agmine Angleriã ire pergens, quartis caſtris ad Guaſſeram amnem peruenit. Labitur is ex proximis vallibus in Verbanum, ſaxoſo paſſim impeditóque alueo, & quũ imbribus intumeſcit, minimè vadabili. Iam Gothofredus cognito hoſtium aduẽtu, in aduerſa ripa aciem direxerat, prouectúſque equo vt cuncta oculis perluſtraret, ineundi prælii occaſionem expectabat, eo animo vt hoſtes vadum petris atque virgultis impeditum ingredientes adoriretur. Non dubitauit Caſſonus, qui tribus fermè ſtadiis ſubſequentem cum pedeſtribus copiis patrem anteibat, Germanos per ſe pugnandi auidos cohortari atque incitare, vt contra hoſtes confertis turmis prouolarent. Erat in prima fronte præmio excitus à Caſſono Antius Lauſer Germanorum dux, armis criſtíſque conſpicuus: hũc inſolenter traiecto alueo ante alios pugnã cientem, Lãguſcus ipſe pari alacritate concitato equo inuaſit, haſtáq; tranſfixit. Quo ſtrato Lãguſcani clamore ſublato victoriã ingeminant, tumultuarióque procurſu in Germanos deferuntur. Fit

acre certamen in vado, quanquam tum humili admodum profluente. Balistarii Ligures in densatos hostes sagittas excutiunt, equites peditésque miscentur. Erat iam de Germanis magna ex parte vulneratis parta victoria, quũ Languscus terrefacto equo in tenacẽ aluei voraginem abreptus, ab hostibus capitur, nec mora Germani cõmutata fortuna conglobantur. Languscanis amisso duce animus cõcidit. Appropinquat Napus, totáque mole copiarũ impressionẽ facit. Fundũtur Othoniani uiribus atque animis impares: insequitur fugientes recẽs equitatus: magna cædes editur. Nobiliũ ala Theobaldo Vicecomite acriter depugnãte, aliquãdiu restitit, & dum se in æquiorẽ locum subducere properat, circunuẽta à Cassono cæditur. In ea receptus iniquitate Theobaldus ipse, & cũ eo viginti duo Patritii capiuntur. Ferunt Napũ filii virtute lætantẽ, præ gaudio lachrymas tenere nequiuisse: quando ea victoria vnius horæ momẽto parta, magno timori summisq; periculis & præduris laboribus finẽ attulisset. Franciscus Turrianus qui Mediolani ipso plebis Tribunatu superbus, & populi & libertatis defensor appellari volebat, quum rei feliciter gestæ nuntiũ accepisset, essẽtq; rogatus sententiã de captiuis, crudelissimè rescripsit, asserens cuncta simul Hydræ capita ense recidẽda, ne renata rursus venenum effundãt. Contra Cassonus generoso cõsilio in victoria, nobili virtute parta, clementiæ laudem quærens, ne suppliciũ de Patritiis iure belli captis sumeretur, obnixè deprecari. Sed Napus iampridem ex Emberræ sæuitia extra aciẽ patritio sanguine cruẽtatus, laudata sed elusa filii lenitate, in duriorem partem inclina-

uit, depofcentibus præfertim Germanis truci cum fremitu, vt in vindictam interfecti eorum ducis, Gothofredus necaretur. Nec multo pòst Napus vt lege capitali ageretur, dira voce pronuntiauit: atque ita ad Galaratum oppidum duo & viginti infignes Patritii, & ante alios Lãgufcus Dux ipfe & Theobaldus nefariorum hominũ more, fecuri percutiũtur: & quod inuidiam adauxit, ceruicibus tantorum Procerum ad plauftri temonem ludibrio quodã appofitis, atque ibi repetito fæpe ictu fæuiffimè detruncatis. Erat Theobaldus Andreoccio Othonis fratre genitus, fua virtute & fpecie corporis, fed multo magis felici prole clariffimus. Reliquit enim Matthæũ filium, qui poftea ob virtutem Magni cognomen adeptus, imperium ab Othone acceptum cum admirabili laude pofteris propagauit. Id execrabile facinus non lege militari, fed immani patratum rabie, nobiliffimos quofque & inter primos Langufchæ familiæ Proceres, aduerfus Turrianos vehementiffimè concitauit: adeò vt non toto planè exacto triennii fpatio, parem omnino cladẽ Turrianis funefta admodum illata calamitate rependerint. Otho mœftus, vti domeftico publicóque ictus vulnere, è Seprio in Vercellẽfem refugit agrum, diu immeritam Theobaldi necem lachrymis profequutus. Toto autem tempore nunquam animo fefe demittẽs, fed hilari vultu acceptæ cladis mœrorem femper occultans, graui oratione Patritiis oftẽdebat deos immortales nefario Turrianorum fcelere permotos, occafionem renouandi felicitérque cõficiendi belli procul dubio præbituros. Nec multi mẽfes effluxere, quum ad excitandos animos initiũ præ-

buit populus Comensis, acerbitate Prætoris ad arma concitatus. Is erat Accursius Cutica, vir ingenio rapaci, factioso, & quod à liberis hominibus ferri nõ poterat, agresti quadã ferocia superbo. Eum sibi in Prætura suffecerat Napus, idque facilè impetrarat pro amicissimo homine, & Patritiis maximè infenso: in hoc etiã Comenses pari obsequio remuneratus, quũ pariter Corradinum Lauizarium Vitanarum partiũ principem, Mediolanensi Prætura eodem tẽpore perornasset. In hunc auarè ac insolenter ius dicentem, quum fortè iuueni è Ruscona familia ad tribunal liberius loquuto, manus iniiceret, populus impetum fecit, fugatúmque & in prætorio obsessum cepit. Post id factum Decuriones ad Napum scripsere, vt si Accursium incolumẽ & dimissum vellet, ipsis honesta permutatione Simon Locarnas remitteretur. Hunc ciuili bello captum, Turriani ad ignominiã & cruciatũ, clathrata in cauea, feræ bestiæ more concluserãt, septimúmque iam annum tetro squalore & fœda illuuie deformem ac miserum adseruabant. Erat Simõ è Muralta familia Comi admodum nobili, quæ originem à Locarno Verbani lacus oppido deducebat: ob id à Corio Meruláq; scriptoribus Locarnas appellatus: vir ingentis profectò animi, & proceri robustique corporis, ac alterutra fortuna sua clarus, sed iniuriæ vindicta maximè illustris. Visitur hodie lapideũ eius sepulchrum superstante equestri imagine, ad vestibulũ Abundianæ Basilicæ. Porrò Napus amicissimi hominis periculo permotus, Simonẽ cauea eduxit, vti cõtracto morbo, non multo pòst aliqua vitæ aut aeris intemperie moriturũ: improbante plurimũ Frã

ciſco, & prædicante Simonem ſuo aſtu viam aliquã-do reperturum, qua diuturni carceris contumeliam vlciſceretur. Cæterùm ea conditione Simon eſt eductus, vt ſolenni ſacramento iuraret nunquam ſe aduerſus Turrianos arma laturũ. Sed eius iuriſiurandi fidem, vti ſumma expreſſam neceſſitate, non multis inde diebus penitus eluſit: & quũ inhumani cruciatus memoriam animo minimè deponendam exiſtimaret, grauibus apud veteres amicos habitis cõſiliis, ad Othonem eſt profectus. Eius viri aduentu erexit ſeſe in nouam ſpem Otho, coiueréque ſubinde Patritiæ gẽtis reliquiæ: nam hominem per ſe diuitiis & clientelis validũ, efferatóq; animo ſtudii ſui vires omnes ad oppugnandos Turrianos effundentẽ, magna exulũ multitudo ſequebatur. Apparebat enim Comẽſes Simone authore in Patritiorum partes eſſe tranſituros, quando iam à Turrianis ſingulari eius beneficio rebellaſſent. Dum arma, equi, militéſque parãtur apud Vercellas, Otho per ſpeculatores didicit, caſtrum Seprium, de quo toties pugnatum fuerat, exiguo præſidio & nulla propè cura cuſtodiri. Nam toties deuictis profligatíſque hoſtibus, Turriani vti in nullo metu, alendi præſidiarii militis ſumptum, & cuſtodes ipſi excubiarum diligentiam facilè remiſerant. Itaque maturandum ratus Otho, Ticinum traiicit, delatúſque intempeſta nocte ad portas, & oppidum & arcem cepit. Paucis inde diebus aucto exercitu, totam eam regionem peruagatus, finitimis Mediolano vicis, ſingularem, vti ex improuiſo hoſte, trepidationem intulit. Ad eius rei geſtæ nuntium Napus cum ſua vetere vrbana legione, Caſſonóque filio & Germanorum

alis vrbe egreditur:cæteras auxiliares copias ſubſequi iubet. Is dolore ſimul atque ira angebatur, quòd hoſtes toties ſuperati cæſique, adeò inſolẽter ſeſe efferrent, nec ſuperioris cladis exemplo extrema ſupplicia formidarent:ſed in Othonem toto animo erat intẽtus, quem ſi aliquo aduerſæ pugnæ caſu Fortuna deſereret, eo ſemel oppreſſo, Patritios facilè debellari delerique poſſe iudicabat. Appropinquante Napo, ſumma & ea quidem opportuna belli ratione, Othoniani ad ſigna reuertuntur: iuxta oppidum Seprium caſtra muniunt:murum oppidi atque item arcẽ præſidio firmant, eo conſilio, vt freti Sepriensium commeatu, & tuti vallo, præferocis hoſtis impetum fruſtrentur. Quum aliquot diebus minutis prælijs laceſſendo, leuem armaturam exercuiſſent, Napus è proximis caſtris ad oppugnandam arcem ſcalas & machinas protulit, inſtructáque legione, & equitatu in præſidiis collocato, mœnibus ſucceſſit, ratus ſe potiturum arce:aut ſi Otho ferendæ opis cauſa, caſtris egrederetur, æquo in loco iuſta acie certaturum. Quũ aliquot horis vtrinque acerrimè certatũ eſſet ad murum, cóminutíſque ſcalis & multis vulneribus acceptis, Turriani decidentium lapidũ tignorúmque pódera vix ſuſtinerent, viſa eſt Othoni occaſio rei bene gerendæ:cõmunicatóque conſilio, cunctíſque approbantibus, oppido & caſtris in hoſtes erupit tãto impetu, vt pulſis & perturbatis primis, tota Mediolanenſium legio in fugam verteretur:eáque vis repẽtini timoris apud feſſos ſauciósque, & de arcis expugnatione deſperantes fuit, vt neque Napus, neque Caſſonus conturbato à fugiẽtibus equitatu, opem fuſis & per-

territis afferre potuerint. In ea fuga Otho clementiæ nomen quærens, orabat ſuos vt à ſanguine ciuiũ tẽperarent. Sed haud facilè continere frænaréque eorũ ferociã poterat, qui amicos propinquóſque ſuos crudeliter extra aciem interfectos vlciſci properabant. conſeruauit tamen multos. Nam niſi maturius receptui ceciniſſet, quũ nox inſtaret, vſque ad caſtra fœdæ fugæ & trepidationis plena, iratorum Patritiorum gladii cum magna hoſtiũ cæde perueniſſent. Agnouere Mediolanenſes lenitatem Antiſtitis ſui. Sed Napus eius fugæ ignominiã animo minimè ferens, vbi perterritos confirmauit, cohortãte Caſſono vt amiſſum decus celeritate atq; audacia ſarciretur, præcepit præfectis vt corpora atq; animos ad pugnã pararent: ſtatuiſſe enim intra paucas horas hoſtem inopinantem, & ab recenti rerum ſucceſſu incautum adoriri. Ita ea nocte inſomnis Napus inalbeſcẽte cælo ad hoſtes contendit, tanta celeritate, vt Othoniani vix arma induere, equóſque frænare potuerint. Dimicatũ eſt aliquandiu ad vallum, irrumpente vndique hoſte, & repugnantibus ſatis conſtanter, qui pro cuſtodia caſtrorum in armis excubabant. Sed reliquas cohortes ægrè ſuſtinentes, nec ſatis conglobatas, ex tranſuerſo Germani denſatis cuneis facilè perruperũt. Quo conſpecto reliquus peditatus, atque item equites effuſi caſtris & ex oppido, protinus in fugam ſe cõiecere. Ita propè ſine vulnere perrupta & direpta caſtra: plurimi capti: cæſi pauci, adeò eius fugæ fœdo euentu, vt non facilè appareret, quibuſnam Fortuna humanis cœptis illudens, in ſpatio ſeptem horarum, plus dedecoris, aut militaris laudis attuliſſet. Otho premente

vndique hoste inter tela volantia periculo elapsus, cũ magna parte equitatus ex fuga Comum peruenit. Eũ Comenses neque intra vrbem recipere, neque vt diu in suburbanis ædificiis subsisteret, pati voluerunt, ne Turrianus victor, à quo iam planè defecerant, admoto exercitu per causam persequendi hostis, ipsorum agros euastaret. Præbuêre tamen benignè & largiter cõmeatum, atque item sarcinaria iumenta, & peritos itinerum duces. Quorum fideli opera vsus Otho, ad septimũ lapidẽ Luragum castellũ primò petiit, atque inde profectus superato Lugani lacu, ad Zornigium subalpinum pagum contendit. In eo loco admodum tuto & syluestri aliquot dierum quiete recreatus, ad amicos literas dedit, vt de sua salute receptúque certiores redderentur. Sed nõ multo pòst inopia & egestate compulsus, deflexit ad Canobium, insigne & opulentum in ripa Verbani oppidum. Ibi Otho admirabili facundia sua opportunè vsus, oppidanos claudẽtes primò portas, & mox bidui tantùm moram fesso agmini concedentes, adeò apposité felicitérque permulsit, vt repræsentata hostium suorum crudelitate, in amicitiam fœdúsque pertraxerit. Nec multo pòst coiuere rursus Patritii exules fermè omnes. Nam vbi fama perlatũ est Othonem benignè amicéque receptum Canobii constitisse, quisque vel inermis vel seminudus ex fuga & ab hostium castris, ad eum contendebat: nam Turriani captiuos, contenti spoliis, statim dimiserãt, ne qui felicitate in parãda victoria præstitissent, humanitate vinci viderentur. Affuit & Simon Locarnas inusitato tramitum flexu ex fuga seruatus: agitatúmque subinde est de renouando bello,

& maiore quidẽ spe, maioreq́ue apparatu: adeò vt vix credibile videatur Othonem tantos gessisse spiritus, neque vnquam tot aduersis casibus succubuisse, quã-do iam quinquies bello victus, tot propinquis & cliẽ-tibus sæuitia hostium amissis, summáque pecuniæ & rerũ omnium inopia circunuentus, neque ipse conquiesceret, neque hostes otio frui diúque victoriis læ tari pateretur. Erat enim iam planè sexaginta quinque natus annos, sed viridi admodũ viuacíque senecta, ac aduersus omnem algoris & æstus contumeliã indomita. Sed fatale ei erat fortunã vel improbè sem per cœptis illudẽtem, patientia & magnitudine animi superare, exerceréque semper perrenni vigilia sese his cogitationibus atque consiliis, quibus dignitatem & patriam recuperare, & posteris cum insigni glo ria latè imperiũ parare posse videretur. Inuenio apud ineptum sed non iniucundum versibus rerum scriptorẽ, ab iis familiis quæ in Apennini atque Alpium tractu nobilitate diuitiísque florebant, Othonem à temperantia altitudinéque ingenii & pietate maximè venerabilem, benignè ac liberaliter fuisse adiutum. Fuêre inter cæteros Solarii, Rotarii, Malaspinæ, Scarampi & Valpergæ, qui in apparatum belli, equos, arma, tela, quadrigas, commeatum omnis generis, vestẽ & denique pecuniam contulerunt. Apud generosas enim gentes quodã misericordiæ genere, animos vehementer permouebat ea fortunæ iniquitas, qua tot Patritii diu extorres peracerbéque proscripti, ad luctuosam egestatem peruenerant: quando iam nihil eis vsquequaque afflictis, præter spem æruginosáque arma supererat. Nec defuêre voluntarii milites ab

Hasta colonia, Taurino, Eporedia, Augusta prætoria, Vercellis atque Nouaria. Guliermus quoque Montisferrati regulus in societatem certo fœdere est accitus: quo duce superioribus annis Hispanorum aduētu Othonem & Burrum cũ Turrianis infeliciter dimicasse demonstratum est. Subegerat hic in Montisferrati regione complura oppida, & demũ Albam & Aquas Statiellas ac Alexandriam, postremóque Derthonam imperio suo adiecerat. Potens æquè & impiger habebatur, bella ex bellis libenter serebat, vt is qui apud eum erat exercitus, ex reliquiis Hispanorũ (eorũ enim aliquot in Italia remanserant) & ex fortissimo quoque confectus, perpetuis stipendiis aleretur. Comparatis autem copiis, terminatísque cõsiliis statuere, vt Simon Locarnas naualibus præesset copiis: Guliermus cum terrestri exercitu ad Verbanum progrederetur. Exornarat classem validam Simõ, totámque oram ad Othonis studia cõuerterat. Stabat à Turrianis Angleria: ad eam Otho & Simon deuehuntur: oppidani refugiẽte in arcem præsidio, se dedunt. Arx vti ex ruinis temerè & negligenter refecta, quũ machinas non perferret, certa pactione recipitur. Tũ verò ad Aronam naualibus terrestribúsque simul admotis copiis, bellum transfertur. Arona & Angleria interiacente Verbano ab ea parte qua Ticinus effunditur, Sestanæ atque Abydenæ arcium in Hellesponto similitudinem reddũt. Sed Arona sicuti nobilitate inferior, ita opportunitate loci, sitúsque munitione celebrior existimatur. In ea oppugnanda quum aliquot dies contriuisset Guliermus, agẽdis maioribus balistis, quibus tecta introrsus lapidum cumulis pro-

rüeret, & è classe Otho & Locarnas ædificatis more maritimarum triremiũ in summitate mali, amplioribus caueis, atque inde scorpionum ingentium verutis, muri pinnas deféſoribus nudarent: præsidii milites & periculo suo, & oppidanorũ lachrymis permoti, ea conditione deditionem fecerunt, vt nisi triduo opẽ ferret Turrianus, ipsi arcem atque oppidum relinquerent. Vixdum confectæ erant deditionis tabulæ, obsidésque recepti, quum Cassonus Ticino superato, quadrato peditum agmine & præmissis Germanis aduẽtare nũtiatur. Tum verò impigrè aciem instruit Guliermus, è classe promptissimi propugnatores terrestribus copiis se coniungunt, editiorem occupant locum, frontémque maximè veterano ac armato milite firmant. Sed Cassonus coniectura iudicans validiores cohortes, equitúmque turmas in fronte fuisse cõstitutas, ex duabus Germanorum alis, alteram in dextra coniunctam legioni consistere iubet, in qua Musca eius frater, & Andreas ac Hereccus patrueles curabant: alteram obliquo flexu in latus & terga hostium ipse duxit. hæc in lixas ignobilésque manipulos inuecta, magnum tumultũ in tergo excitauit, adeò vt Germani cædendo sternẽdóq; obuios, in interiora castrorum penetrarint, coactúsque sit Guliermus nondum contracta in fronte pugna, equitatum suum conuertere, opponeréque Germanis, qui fœda strage cuncta compleuerant. Sed dum Germanorum audacia reprimitur, præliúmque atrox in medio miscetur, tota acies respectare, ac mox nutantibus vexillis circumagere sese trepidanter cœpit. Nõ defuit occasioni Cassonus, statímque iussit vt altera ala relicta legione in

frontē procurreret. ea vis irrumpentiũ fuit, vt priusquam Turriani pedites appropinquarent, Guliermus ancipiti acie circunuentus funderetur, atque vniuersi terga darent. Ex fugientibus complures classis appulsa litori peropportunè excepit, minoréque ob id cæde Turrianus victoria est potitus, quòd pedestres copiæ tardius appropinquantes, in vacua castra impetũ fecerãt. Prædam autem, quæ non erat exigua, nobilitauit Guliermi tentorium Maurisiaco opere acu pictum, cum instrumento militari admodũ luculento, quo olim à socero Hispaniæ Rege donatus fuerat. At Guliermus perrumpens cum equitatu Ticinum iter intendit. Otho & Simon diuersis itineribus cum reliquiis profligati exercitus, hic Comum, ille Nouariã se receperunt. Rebellarant (vt diximus) à Turrianis Comenses, capto Accursio Cutica Prætore, Simonéque recepto, neque tamē ad Patritios defecerant: medios enim se gerere, & neutris studere malebãt, quàm Turrianos iam planè victores, grauioribus iniuriis ac offensionibus aduersum se concitare. & magnopere Turrianis fauebat Vitana factio, quæ iampridem Philippo opem ferente, Rusconam armis deuictam, principatu deiecerat. Vbi autem Simon aduenit, cõcionari passim cœpit, Othonem & Patritios primoribus ciuium enixè commendãdo, vti indignè pulsos domo, proscriptósque, & crudelissimè à plebeis hominibus diuexatos. Quem (inquit) exitum consiliis nostris expectamus, postquam defecimus? nisi vt insolẽtissimo tyranno seruiamus, & ab his trucidemur, qui maioribus nostris patria expulsis, tecta huius vrbis & mœnia in cineres redegerũt. Concordia nũc maximè

opus eſt, Ciues, vt libertatē cum dignitate tueamur. Otho ſupplex & Patritia gens orant, vt noſtra ope in patriam reducantur: ad id vires abundè ſuperſunt, vt omnia maturè atque feliciter confici poſſe ſperemus, dum Turrianus debellatum eſſe putat, & victoria ſua, ſolutus metu, ſuperbè lætatur. Erat Simon vehemēti eloquentia, & ea quidem authoritate ac opibus æquali, ipſéq; carceris calamitate clarior euaſerat, cuius indignitas & cruciatus multorū animos ita permouerant, vt Turriani non mediocri inuidia deflagrarent. Eo modo Comenſes tumultuario ſtudio, & ſubita quadam acclamatione pro Othone Patritiiſque decernūt. Sed ne ſtatim per Decuriones decretū ſcriberetur, ambo vrbis Conſules vehementer obſtitere, Henricus ſcilicet Aduocatus, & Gaſpar Ficanus Vitanæ princeps factionis. His ſeſe oppoſuit Ioannes vrbis epiſcopus, qui Othonem ſtudioſè admodum colebat, Patritiorúmque exulum cauſam inſigni pietate ardoréque ſuſcipiendam arbitrabatur. Ita tumultu exorto, diuiſus in duas factiones populus, arma corripuit: mediáq; in vrbe atrociter eſt dimicatum. Lucterius Ruſca & Simon aduerſarios è foro cum multis vulneribus, in Prætorianas ædes compulerunt: cō tinuatóq; certamine, Prætorio atque vrbe, captis Cōſulibus, eiecerunt. Nec multo pòſt conſtituta ad arbitrium Republica, & exciſis Vitanorum turribus, Otho è Nouaria publicis literis eſt euocatus. Is primus dies Othoni è tantis calamitatibus feliciter illuxit. Nā inde poſtea (vti authores ſcribunt) Fortuna Turrianis nuſquam arridens, eos è tanto faſtigio continenter viſa eſt detraxiſſe. Exceptus eſt Otho à Ioanne

Comensi episcopo, singulari cum honore, priuatáque eius pecunia ad exornandas copias est adiutus. Cæterum Lucterius & Simon conquisitis vndique equitibus, atque item sagittariis & scutatis cohortibus è Verbano & Lario, Luganóque & Bilitiona, armata etiam in primis Comensium iuuentute, iustum propè exercitum coegere. Interea Otho exulésque Patritii ad se Comum acciuêre Ricardum Languscum Laumelli comitem, virum bello acerrimum, & in Turrianos ex Gothofredi fratris nece vehementer cōcitatum. Adduxerat is veteranam cataphractorum alam ex his qui sub fratre meruerant, statímque ei omnium copiarum imperium magno assensu delatū est. His comparatis, Otho concionatus ad Comēses, gratias cunctis eorū ordinibus humaniter egit, quòd liberali & peregregia voluntate defendēdas ipsius iniurias opportunè suscepissent, militarémque operam promptissimis animis præstarent aduersus Turrianos impios execrabilésque homines, ac ob id toties à sūmis Pontificibus inferorum pœnis & cruciatibus deuotos: cuius studii immortalísque beneficii memoriā nunquam esset obliuione deleturus. Ioannes vrbis episcopus ad hæc totius populi nomine respondit, ea mēte Comenses eius optimæ causæ studio adductos, sumpsisse arma, vt proficiscentem ad patriam sacratámque sedem suam eductis vexillis sequerētur, fieréntq; eius victoriæ socii atque participes, quā dii iustitiæ defensores, vltorésque nefariæ tyrānidis, aduersus impios & periniquos homines pollicerentur. proinde lætissimo animo in hostes contenderet. Ipsos enim, si bellum extraheretur, societatis initæ fidem

ac amici-

ac amicitiam constantissimè seruaturos. Nec multo pòst Otho profectus, ad Liciniforum posuit castra. Ea vrbs quondam insignis & nota Ptolemæi temporibus, in minores abiit pagos, dilapso, vti videre est, Eupyli piscoso lacu, in cuius ripa peramœnæ fertilitatis Licinii forum adiacebat. Eius regionis tractum, corrupto vocabulo Incinii Plebem vocant, asserúntque nonnulli ex vehementi terræmotu Eupylũ, vti cæco hiatu terræ haustum subsedisse, profundioribúsque inæqualis aluei locis, reliquisse exiguos quinque lacus, è quibus Lamber amnis emittitur. Eius regionis incolæ Othonianos lætis animis receperunt. At Napus, vbi nuntiatum est Othonem à Comensibus receptum, vehementíque Simonis & Rusconorum studio adiutum, instaurare bellum, dixisse fertur ad cõuiuas superbo sæuóque ore, quum è mensa discederet, Paruo, vt arbitror, labore nostro, magnum certè negotium agasonibus nostris afferemus: sunt enim nobis horum manibus, & exules & ipsi rebelles infidíque Comenses latronum more laqueis puniendi. Atque ita properantius atque turbidius quàm soleret, veluti rapiente fato, in hostem porta Iouia copias eduxit. Pridie enim Cassonum fatali errore præmiserat cũ Germanis equitibus, qui Canturiũ quinto ab vrbe Como lapide opportunum oppidum præoccuparet, ne eo ad excursiones faciendas hostis potiretur, & inde ipse proximos Comensium agros euastaret. Posuere vitiferis in collibus vrbem Caturiges, antiquissimi populi, authore Strabone: sed ea demũ mutante cuncta æuo cõsenescens, in oppidum abiit. Turrianorum hic erat ordo: Præcedebat Pontius

Amatus Prætor cum legione vrbana & mercenariis equitibus. Ipſe Napus relicto ad vrbis cuſtodiá Oldrado Tangentio, inſequẽtis anni Prætore deſignato, propinquos omnes amicóſq; & familiares citato & diſiũcto agmine ſecũ trahebat. Eodem die quo Caſſonus Canturium eſt profectus, Othoniani ad Caracã nobilem olim vrbem ſupra Lambrum deflexere. Ea Ptolemæo nota, hodie deſectis vltimis literis, antiquũ nomen retinet. Quum ibi de inferendo bello à ducibus in conſilio ſententiæ dicerentur, è Decimo vico ſacerdos quidá pernici equa deuectus, ad Othonem peruenit. Erat enim Decimi præclarũ Othonis nomen: nam ab adoleſcentia ſacris initiatus, ſummũ in eo pago ſacerdotium à Pontifice impetrarat. Vnde poſtea & in æde maxima Mediolani, & in diui Ambroſii templo canonicas dignitates fuerat conſequutus. Is ſacerdos ſingulari vſus officio, Othoni nuntiauit Mediolanenſium copias cum Prætore, ipſóſque Turrianos principes ſub occaſum ſolis Decimũ perueniſſe: cuncta ibi militari ſtrepitu compleri, & tumultuoſius ac acerbius quàm pro ſociorum conſuetudine, milites tecta, cubilia, ſtabula, pulſatis hoſpitibus eiectíſque iumentis, occupare, nec adeſſe Germanos qui pridie ad Canturium præceſſiſſent: putare ſe Turrianos ea nocte poſſe deleri, ſi improuiſus confecto per noctem itinere, diſperſos ſomnóque ſopitos adoriretur. Hoc nuntio maximè lætatus Otho, Dii (inquit) qui à Decimo dignitatis initia præbuerunt, nõ inani procul dubio loci omine, promiſſam nobis de hoſtibus victoriam dabunt. Atque ita tota re ad conſilium delata, ſingulari omnium alacritate decer-

nitur, nõ prætermittẽdã rei bene gerẽdæ occasionẽ, & eo quidẽ ardentius & audẽtius, quòd dudũ per exploratores de Cassoni consilio ac itinere certius cognouerant. Nihil enim æquè metuebãt, quàm aperto in campo manus conserere cum Germanis equitibus, quorum vim atque impetum, duce præsertim Cassono, iã tribus fusi præliis ferre nequiuissent. Otho vt à cædibus impollutas seruaret manus, Ricardo Languſco copiarum imperium dedit, superinduítque sibi linteam stolam, sacerdotali habitu multis striatam rugis, præferríque sibi iussit argenteam crucem, veluti pacato itinere sacri imperii sui sedem aditurus. Magno demũ silentio de secunda vigilia Ricardus castra mouit, tribúsque ferme horis ad Sereniũ vicum est peruentum. Inde præmissi speculatum expediti equites ducibus agricolis, non multo pòst renuntiauere apud hostes, vt in ipso cõticinio accidit, cuncta quieta, nocturníque silentii plena: conspici tantùm semiextinctorum ignium fulgorem, nec exaudiri castrorum fremitum: ita vt nec ad ipsos pagi aditus frequentium vigilũ stationes esse iudicarent. His diligenter exploratis, & instructis ordinibus, priusquam dilucesceret, in conspectũ oppidi se dedêre, oppresseréque aliquos excubantiũ: nam sine facibus iter & silenti quidem luna cõfecerant, ne ab alta sacræ Turris specula, patẽtibus in campis vaga lumina cernerentur. Eo inopinato hostium aduentu exterritus Napus, vix spatium habuit ad induẽda arma: tubarum tamen clangore & pulsu tympanorum cuncti excitantur. Pontius Prætor legionem semiinstructã in apertiorem locũ educit: equites aggregantur: ma-

gnis clamoribus pugna cõmittitur. Pugnabat in hac parte Languſcus admirabili virtute:interfectóque Põtio Prætore,ſtratíſque vexillis,legionem cum multa cæde pepulerat, quũ altero egreſſu & anguſtiore quidẽ via prouectus in aciem Napus,irrumpẽtibus Comẽſibus occurrit:ita vt eum Fortuna Simoni infenſiſſimo hoſti obiicere videretur. Eo in loco ſumma contentione aliquandiu dimicatum,quum Turriani proceres in prima acie, de imperio, de vita fortuníſque omnibus dimicarent : ex aduerſo autem Simon & Lucterius Ruſca incitati efferatíque diuturno inimicæ gentis odio, in aduerſos veſano impetu deferrẽtur.Inalbeſcente iam cælo Andreoccius Turrianus interficitur:Franciſcus qui hoſti equi frenum cõprehendere auſo, dextram ingenti gladio detruncarat, multóſque huc & illuc concitato equo vulnerarat,cõiecta in inguen cuſpide cõfoditur. Napus ipſe equo deturbatus, quũ in purpurea trabea,cœnoſo in loco volutaretur, à Ruſcono milite capitur, ſeruatúrque ægrè ab irati Languſci gladio, deprecante plurimum Othone, & trepidũ perhumano ſermone cõſolante. Capiuntur quoque in ea aduerſi prælii fuga, ſummæ ſpei adoleſcentes, Conradus cognomento Muſca & Guido, Turriani:hic Frãciſco, ille Napo genitus erat: quibus aliquot poſt annos carcere eductis, paterni imperii decus Fortuna reſtituit.Itémq; Hereccus ſuperioris Pagani ex Hermano pronepos, Lombardúſque eius patruus,& Cauerna pater Pagani iunioris Patriarchæ Aquileienſis,& Napi germanus frater. Hos omnes Simon atque Lucterius,tanquam peculiari ipſorũ ſorte, Comenſiúmque militum felici virtute

ſuperatos & captos, Comum deducendos curauere, vt in Baradelli arce cuſtodirentur. Ea eſt edito in mõte, excelſa turre inſignis, à Luithprando Longobardorum Rege ante octingentos annos ædificata, vt latè ſpeculam in ſubiectos cãpos ad tutelam vrbis præberet. Ferunt Simonem, quòd eius animi ferociam victoria mitigaſſet, non aliter inſultaſſe Napo, quàm vt diceret, Non repoſcam à te ſanguinẽ & opes, Nape, poſtquam dii me voti compotem fecerunt, ſed æquo iure pœnam talionis: experieris enim tantùm, quale cruciatus & contumeliæ ſit genus, in cauea ferarũ more cuſtodiri: & vir certè ſapiens & egregiè fortis inter paucos numeraberis, ſi ea quæ ego diu miſer & non ſemper infelix tuli, pari patientia feres. Napus conſtanti animo fabrefactam cancellatis trabibus caueam intrans, nihil pro ſe, ſed tantùm pro Guidone & Muſca deprecari, ſe meritas luere pœnas ſinerent: eos verò qui vitæ innocentia nihil durius mererentur, humaniter cuſtodirent. Non caruit ſcribendi legẽdíque ſolatio Napus: cæterùm adeò acerbè cuſtoditus eſt, vt ei neque cultelli, neque forfices concederentur, quibus ſibi mortem conſciſcere poſſet. vnde illi ad deformitatem prælõgi vngues, promiſſáque cæſaries, & illuuie turpis barba prouenerat. Reliqui, & ante alios Muſca & Guido decori iuuenes, cum Lucterii viri pernobilis humanitate, tum pacati iam Simonis indulgẽtia, liberalius aſſeruati. Otho memorabili potitus victoria, ante omnia apud duces militéſque grauiter ac humaniter egit, vt moderatè victoria vterentur, cædi vindictæque finem imponerent, ſpoliis contenti eſſent, captiuóſque dimitterẽt.

Agẽdas enim diis immortalibus gratias, quòd toties bello profligati, ac omnibus exilii, fugæ, ac egestatis oppreſſi malis, hoſtes ſepties acie victores, tantíſque ſubnixos opibus, ad internicionem eorum nominis, vnius horæ momento debellaſſent. Remiſere impetum Patritii, condideréque extemplò gladios. Commouerat enim generoſos animos Franciſci cadauer, lutulento in ſolo fœdè proculcatum: cuius etiam caput gregarius miles ob fratris necem deciſum trunco, haſtǽque præfixum, victoribus pariter & captiuis oſtentabat. Fuerat enim Franciſcus Napo fratre ſæuior & aſperior, vtpote qui nutantem in conſilio Napum ad ſumendum de captiuis, Theobaldóque præſertim ſupplicium, vehementibus literis impuliſſet, ſempérq; acerbiſſimè graſſatus in nobiles ciues, plebem ſatis ſupérque ſua temeritate concitatam, ad audenda facinora intemperãter accendiſſet. Tum verò Oldradus Prætor, clade Mediolani nuntiata, aduocare in conſilium ciues, plebem ad arma vocare. At ciuium optimus quiſque parum ad eius imperia cõmoueri: de pace & cõcordia plurimum loqui: in virtute pietatéque Othonis Antiſtitis ſummã ſpem reponere: propterea ſanandæ ciuitatis & parandæ quietis occaſionem diuinitus oblatam arbitrari, poſtquã vniuerſi ferè Proceres Turriani, qui renouare bellum poſſent, aut in acie eſſent cæſi, aut in fuga capti, ad manus hoſtium perueniſſent. Quibus rebus Oldradus valde cõterritus, ac ſibi admodum timens, in Prætorium ſe recepit. Interim Caſſonus de aduerſo prælio certior factus, è Canturio Mediolanum peruenit, ſperans aut patrem, aut patruũ, aut certè reliquos fa-

miliæ principes ex fuga in vrbem se recepisse. Sed ibi de suorum calamitate certior factus, non deserit sese: & quum non statim admitteretur, refractis portis, introductóque armato agmine, in forum contendit. In eo tumultu suburbani incolæ Comẽsis portæ, postremos ex Cassonianis equitibus inuaserunt: ex his multi vulnerati, exutíque armis & equis in diuersa diffugerunt. Porrò Cassonus vrbem percurrens, & veteres amicos plebémque præsertim ad arma euocans, & crebrò libertatẽ se aduersus veteres tyrannos defensurũ repromittens, quum nemo cõmoueretur, desperatis rebus, Romana porta se proripuit: adeò enim ex euẽtu eius pugnæ apud omnes populi classes, veteris studii & fauoris ardor territis mentibus exciderat, vt nemo vel egregiè factiosus in medium prodiret, qui elato vexillo Turriani imperii nomẽ se defensurum profiteretur. Hinc videre licuit, quantam rerũ animorúmque mutationẽ aduersæ pugnæ casus attulerit, adeò vt facilè iudicari possit, in toto tuendi principatus negotio, nihil omnino esse populari præsidio incertius ac inanius. Cassonus continenti cursu Laudem Pompeiam peruenit, & quum ibi minimè reciperetur, Cremonã, atque inde Parmam ad veteres amicos confugit. Eodem die Mediolanenses ad Othonem legatos miserunt, qui omnia amica paratáque ingressuro vrbẽ pollicerentur. Ita haud multo pòst insigni pompa in speciem triumphi Mediolani receptus, cunctos qui aduersarũ partium fuerãt, metu liberauit, habuítque orationẽ ciuili clementia & Christiana pietate plenissimam: pacatísq; omnium animis, Respublica ad eius nutũ constituta est. Creã-

tur quoque Prætor Ricardus Languſcus, & Magiſter equitum Simon Locarnas, quorum illuſtri virtute ſe victoria potitũ Otho gratiſſimo animo prædicabat. Dedicauit ſubinde arã in tẽplo maximo diuæ Agneti, quam in prælio vouerat, addiditque agros in alimẽta ſacerdotum, qui quotannis eius diei memoriã celebrarent: idque adhuc ſingulis in vrbibus Mediolanenſi imperio contributis, Prætores Decurionéſq; ad tubarum cantum inſtauratis ſacris, religioſè repetere poſt ducentos & ſexaginta annos videmus. Pugnatum eſt duodecimo Calẽdas Februarii, anno à natiuitate CHRISTI milleſimo & ducẽteſimo ſeptuageſimo ſeptimo. Eius verò ſummæ victoriæ hiſtoriã Otho pingendam curauit in Angleriana arce, regio ſumptu ab ſe ædificata: extántque adhuc in maximo teſtudinatóque conclaui, incorruptæ præliorum cum veris Ducum vultibus imagines, Latinis elogiis paſſim ſingula rerum argumenta indicantibus. Quanquam Muſca Turrianus demum victor, recenti calce maculare potius quàm obliterare eius infauſtæ hiſtoriæ memoriam contenderit. Auxit eius diei lætitiam Bonacoſæ Burræ partus: ea enim nocte qua ad Decimum pugnatum fuerat, Magno Matthæo filiũ peperit, cui ob galli cantum Galeacio nomen inditũ ferunt. Hic eſt ille qui poſtea omnes eius ſeculi principes & Duces magnitudine animi, liberalitate ac imperatoria laude ſuperauit. His confectis rebus Otho ad expugnandam Montis orphani arcem, copias miſit, in quam Turrianorum reliquiæ confugerant: vexabántque inde diurnis nocturníſque decurſionibus, ſociorum agros. Ea arx ad tertium à Como lapidem

imposita est monti, qui ob id orphanus appellatur, quo'd vndiq; discretus ac abiunctus à cæteris, ab ima planitie molli fastigio in nemorosam cautium metam assurgit, insidétque viæ militari ad Coxiæ torrẽtis vallem, qua iter est ad Liciniforum. Hæc quum machinis capi nõ posset, operibus circunuallata, sexto mẽse fame domita est. Desæuiit in muros Otho, sed nõ planè totam diruit, ita vt Guido è carcere elapsus, rerúmque potitus, eam post viginti annos facilè restituerit. Euersa Montis orphani arce, Turriani finibus excessere, & veteres eorum cliẽtes, quum Othonis clemẽtiæ salutẽ minimè cómittendam iudicarẽt, in Cremonẽsi Parmẽsiq; agro, & in Venetia ad Aquileiam familiæ proceres aggregabantur. Tum verò Otho à belli studiis ad pacis ciuilísq; administrationis munia conuersus, ciues de se bene meritos locupletare: omnibus iustitiæ ac humanitatis officiis nouas amicitias parare: procurare res diuinas: singularíque moderatione Principis simul atque pastoris officia implere. Quum in his rebus esset occupatus, renatum est repente bellum, initio à Laudẽsibus exorto. Nam Othone mirum in modum Vistarinis fauẽte, qui (vti diximus) principatu pulsi redierant, æmuli eorum quum neminem ciuem dominatu potiri paterentur, ad se Cassonum & Gothofredum, atque itẽ Raimundum ab Aquileia cum magnis copiis acciuerunt, indéque auxiliis Cremonensium & Parmensium adaucti, in agros Mediolanensium sese effuderunt. Cassonus multis expugnatis direptísque oppidis, Tritio & demum Vaprio in ripa Abduæ occupato, Lambrum traiecit, conflixítque collatis signis cũ

Mediolanensi legione & vrbano equitatu, qui cum Carroccio temerè vsque ad sanctum Donatum Romana porta processerāt. In hac pugna Cassonus, paucis cæsis, supra viginti septem spectatæ nobilitatis cẽturiones cepit, & in his Mutium Soresinam, Gasparẽ Vicecomitem, & Antifossam Vercellinum, & præter hos magnum numerum peditum & equitum. Inuenio apud quosdam authores, Othonem cum expedita manu ad Cassianum vsque processisse in ripa Abduæ, vt primis hostium incursibus occurreret: maioréque conspecto hostium exercitu, refugisse ad Gorgonciolæ vicum, superuentúque hostium non aliter seruatum quàm munitione sacræ turris, in quam nemini cognitus ascenderat. At Cassonus eius pugnæ successu elatus, per suburbana ad Ticinensem portã adequitauit, terrorémque ostentatis copiis ad fossas vndique circuntulit. Tum verò Otho in graui periculo mira vsus constantia, fidis cohortibus portas firmare, Prætorem in foro cum signis militaribus excubare, suspectos ciues apud se habere, eóque vultu cuncta administrare, vt in multa dissimulatione pauoris, excellens fortitudo & prouidentia singularis eminere videretur. Nec multo pòst Cassonus, nemine ex veteribus amicis, vti sperauerat, ad arma concurrente, retrò vertit agmen, transgressúsque Abduam, ad oppugnandum Bregnanum cõtendit. Discessu acerrimi hostis Otho recreatus, nihil potiùs & expeditius existimauit, quàm è Monteferrato Guliermum veterem socium & militari laude florẽtem euocare: quo duce vim imminentis hostis propulsaret, & insigni apparatu, conatúque egregio bellum conficeret. Nec

multo póst Guliermus accepta ingenti pecunia, Mediolanum venit, statímque liberali stipẽdio ad quinque annos, Mediolanẽsium Othonianarúmque partium, aduersus Turrianos eorúmque socios imperator deligitur. Nec mora cum eo Prætores (duo enim tunc erant) Antonius Languscus Ticinensis, & Lucterius Rusca Comensis, exercitum instruunt, Carroccium educunt. Coarctarat siquidem Otho Præturæ tempus, vt pluribus honorem impartiretur, eóque beneficio plures ciuitates atque familias sibi cõciliaret: nam qui annuus fuerat magistratus, semestris effectus est, ea lege, vt qui designatus esset Prætor, dignitatis insignibus vteretur: sed exclusus vrbana iurisdictione, bello tantùm collegæ operam nauaret. Cæterum promotis castris, ad Vaprium recto itinere est peruentũ. habebat enim id oppidum cũ arce traiiciendi fluminis opportunitatem. Itaque arx magnis vtrinque viribus oppugnata defensáque est, bellúmque protractum, ita vt nihil præter vastationẽ agrorum, incendiáque villarum memorabile gereretur. Verùm Guliermus noui consilii cogitationem susceperat, ut refecto ad Tricium ponte, vltra Abduã bellum transferret. Erat in castris Otho, & ab alia parte Raimundus Turrianus: ab his vti decuit à sacratis viris, Bergomates legati impulsi ab optimis vtriusque partis ciuibus, impetrarũt vt de pace loqueretur: eóq; res interpositis aliquot dierum induciis deducta est, vt deposito metu, singulari familiaritate vtrinque milites amicos & propinquos conuenirent, adeò vt vna castra ex duobus facta viderentur. Sed quum à multis ex illustri ordine Mediolanensium Turrianos

principes ſalutari, ſtudioſiúſq; complecti Guliermus conſpiceret, inuectus equo in commeantium turbã, ferrea claua minabũdus, colloquia militum diremit. Paulo pòſt tamen Raimundus Caſſonus & Gothofredus Melenianum venere. Affuítque ad condictũ Guliermus cum Othonianis, in queis erat Conradus Caſtellionus iureconſultus inſignis: breuíque, diſceptatore & arbitro Guliermo, pax his conditionibus dicta confectáque eſt: ſcilicet vt in ſumma, Bipriana & Vapriana arces ipſi Conrado & mercatorũ collegio cuſtodiendæ traderentur: agros porrò ſuos, paternáſque poſſeſſiones, caſtella, domos Turriani recuperarent: loca tamen munita, his ciuibus qui neque harum neque illarum partium cenſerentur, cuſtodienda relinquerent: poteſtáſque his eſſet vti luberet, habitare in agro Mediolanenſi, & vtrinque captiui ſine pretio dimitterentur. Tabulis ritè confectis Turriani captiuos Guliermo ea conditione tradiderunt, vt nõ prius ſoluerentur, quàm hi qui in Baradelli arce erant, dimiſſi forent. Id verò facturos Comenſes Lucterius & Simon pernegabant, qui iure belli captos peculiaréſque hoſtes ſuos, ad alienum nutum & commodum minimè dimiſſuri viderentur. Nihiloſecius Guliermus, quanquam id à Comenſibus quod Turriani petebant, nõ impetraret, Mediolanẽſes captiuos omnes dimiſit. Nec Otho cæteris pacis cõditionibus diu ſtetit, & ſua ſponte & impulſu clariſſimorum ciuium, qui priuato quodam inito fœdere, aduerſus Turrianos conſpirarant. In his fuêre Vicecomites fermè omnes, Soreſinæ, Mandellii, Puſterulæ, atque item Cribelli. Ita Turrianis neque redditæ res, neque reſtituti

agri, neque concessa patria, neque captiui è Baradello custodia liberati sunt: magna quidem cum Othonis inuidia, qui securitatem imperii fide & iureiurando potiorem habuisse dicebatur. Prouidebat enim amicos clientésque suos, quibus Turrianorum bona dono data fuerant, ex lege & conditione pacis, omnibus victoriæ præmiis ad contumeliam spoliari: quæ res ad conturbandas multorum fortunas, abalienandósque animos, manifestè pertineret. Igitur Turriani à Guliermo Othonéque decepti, eo cum dolore animi latè finibus excesserunt, vt iniuriam violatæ pacis ad ciuitates passim regulósque deferrent: ab his opē implorarent: socia & mercenaria arma pararent, quibus acceptas iniurias vlcisci, & patriam repetere possent.

Sub id tempus in Baradello moritur Napus, fœda illuuie, & enatis subinde pediculis consumptus. Fuerat in eo squalore & vitæ tædio annum vnum, menses septem, & dies viginti tres. Corius & Merula raptatum pedibus, & in sylua iumenti more sepultum tradũt. Sed nos Tristano Calcho potius assentimur, qui Comensem episcopum agenti animam astitisse scribit: collatísque Christiano more sacramentis defunctum, in ædicula Diui Nicolai piè atque honestè tumulasse. Eundem vitæ exitum tulerunt Lombardus & Cauerna biennio pòst, ex morbo ægritudinéque animi Napũ sequuti. Interea Raimundus ex Venetia, Foroiulio atque Histria, & ex Carnis semíque Illyricis gentibus, ad duo milia equitum, & bis totidem peditũ, sacerdotii opibus armauit. Quibus Cassonus veteres Germanos, & Parmensium Cremonensiúmque & Laudensiũ auxilia adiunxit. Accessere etiã

plerique Mediolanensium, qui Othoni principatum inuidebant, ægerriméque ferebant Turrianorum iniuriam, & communem patriam fructu pacis & otii fraudatam querebãtur. Propterea sponte in exilium abierant, & Turrianorum signa sequuti, quantis maximè artibus poterant, per affines & propinquos in Republica, Othonis authoritatem conuellebant. At Otho in eam curam experrectus, ex fidissimo & fortissimo genere militum exercitum parare: à sociis ciuitatibus auxilia accire: & veluti in supremo conatu, supremáque spe conficiendi belli, omnem armorum apparatum, ac ingentem denique pecuniam proferre. Cunctabatur autem Guliermus prauis ac insidiosis artibus, nec adduci poterat, vt rebus celeriter administratis, in hostes copias educeret: vtpote qui pericula adaugeri, confirmari hostium vires, terreríque magis ac magis Othonem magnopere cupiebat, vt operam suam ampliore pretio periculi necessitate circunuẽtis venditaret. Erat enim Guliermus animo ingenti, & in omni belli munere prorsus intrepido, sed auri ac imperii fœda cupiditate maximè corrupto. Adduxerat enim Mediolanum superiore anno Beatricẽ vxorem, quæ mirifico apparatu ac insigni liberalitate suscepta, ornatáque regalibus donis ab Othone, ab ipsísque Decurionibus, & demum introducta in Nobiliũ domos, admirari lautitiam, magnitudinem atq; opulentiam vrbis, inuideréque fortunæ Othonis, & demũ Iberica cupiditate, id imperium affectare cœpit. Hæc quum impensè laudaret apud virũ, Quin tu (inquit) si planè vir esse velis, hac vrbe potiri posse non speras? Pater certè meus tibi nõ deerit, si pro te potius quàm

pro multis imperitis, belli peritiſſimus pugnare decreueris. In hanc ſpem Guliermus ab inani & cæca, vt plerunque accidit, ambitione facilè prolapſus, in Hiſpaniam enauigarat: vbi cõmunicatis cum rege conſiliis, quum voti cupiditatiſque ſuæ fortunam tentare decreuiſſet, galeatos amplius trecentos equites, & leuem armaturam equitum & peditum in naues ſuſtulit, & in Italiam eſt reuerſus. His de cauſis Otho profunda prudentia & ſolerti ingenio probè agnoſcens, quantis animi receſſibus Guliermi conſilia cõderentur, nihil antiquius atque validius habuit, quàm parum ſynceri ducis animum peramplis pecuniæ muneribus expugnare: & Matthæus Vicecomes iam planè bello & pace ſpectatis operibus magnus, dies morã extrahẽtem iocabundus incitabat. An (inquit) Guglierme, illã vim bellici vigoris, qua vna laude maximè flores, hac infami cũctatione amittes? vt nos tecũ militaris nominis dignitate ſpoliemur? Conuenere iam vndique auxilia, tantæque nobis adſunt copiæ, vt hoc tempus quod tibi ſegniter deperit, morari de hoſte victoriam videatur. Aduenerant enim Simon Aduocatus à Vercellis, à Nouaria Guliermus Bruſatus, Antonius Languſcus à Ticino, & Lucterius Ruſca, Simónque Locarnas è Como, qui ſuarum ciuitatum magni roboris auxilia contulerant. Itaque Guliermus compreſſa ægritudine animi, vti non minus accepto auro quàm pudore deuictus, Carrocciũ eduxit, & ad Vaprium, vbi hoſtes cõſtiterant, contendit. Fuere in eius exercitu, vti aliqui authores ſcribunt, ad triginta milia peditum, & ſex milia equitũ, in queis ſupra duo milia cataphractorum equitum cenſeban-

tur. Inuasit Cassonum insolitus pauor tanto conspecto exercitu, ita vt in eo semper antea intrepido pugnacique, expediendi consilii vim omnem excuteret. Non putarat enim Mediolanenses publica Carroccii signa aduersum se adeò celeriter educturos, rémque sibi tantùm fore cum Guliermo Othonianísq; clientibus, bona victoriæ spe plenus existimabat. Appropinquante itaque hoste, in id consilii discrimen erat deductus, vt si vltra amnem se recipere, exercitúmq; seruare vellet, id nedum commodè, sed nec sine ingenti perturbatione, summóque periculo facere posset. Relinquebatur vt audacter irrumpendo, iniqui certaminis aleam subiret, aut se ad oppidum circunuallari atque obsideri pateretur. Quod quum indecorum ac miserum fore iudicaret, vti dignum erat fortissimo Duce, & toties victore, instructa acie conflixit, ediditque supremo virtutis conatu egregium facinus. Nam quum vndique circunuenta acie, à tanta hostium multitudine cæderetur, Germanos equites cohortatus vt honesta nec inulta morte conciderent, conglobato cuneo, ad Guliermi vexillum prostratis Hispanis penetrauit: occisóque signifero, illud arripiens discerpsit, atque ibi demum interclusus à legione interfectúsque est. Tum verò Turriana acies vndique pulsa trucidatáque ad flumen se conuertit: ibi quum plerique natando metu mortis, mortem non timerent, magna ex parte summersa est. Periit & in vado Gothofredus Turrianus Cauernæ filius, deletáque sunt penitus Raimũdi auxilia: is enim Laudi Põpeiæ substiterat. Cremonensium verò & Laudensium Duces capti. Pugnatum est ad Vaprium septimo Calendas

lendas

lendas Iunias, anno quarto ab Decumana victoria, quæ sicuti Principatum Othoni dederat, ita hæc eum ſublato vndique metu confirmauit. Honeſtatus eſt Caſſonus ſepulchro non ignobili, quod adhuc extra Vaprium in ædicula conſpicitur: retinétque adhuc proximus ager eius prælii memoriam, quum ab incolis Turrianæ cladis nomine vocitetur. Nec multo pòſt Laudenſibus bellum indictum, depopulatúſque eſt eorum agros Guliermus tanta acerbitate, vt Laudenſes villarum caſtellorúmque vaſtatione perdomiti, de pace legatos ad Othonem miſerint. Inde Guliermus in Cremonenſes duxit, multíſque detrimentis illatis, bellum aliquandiu eſt productum. Nam Placentini, Parmenſes, Mantuani, Regiēſes Cremonenſibus opem attulerant. Ad extremum inter eos inita pax, & in centum annos proclamata, ea conditione vt captiui vtrinque dimitterentur, & Turriani, eorúmque ex profeſſo fautores his vrbibus exularēt. Interea Comenſes Guliermum in decem annos Imperatorem ſuum declararunt, conceſſáque eſt ei ſuprema poteſtas condendi atque antiquandi municipales leges. Sed id vnum omnino eſt cautum, vt de captiuis Turrianis, qui in Baradelli arce erant, ius omne Comenſi populo relinqueretur. Atque ita à Comenſibus liberaliter ſuſceptus, iurauit ſe populi Ruſconarúmque partium iuſſu, aduerſus eorum hoſtes, vt res poſceret, bellum egregia fide geſturum. Inde frequenti comitatu Mediolanum rediens, vti tot rerum ſecundo ſucceſſu elatus, ad inſana conſilia reuerti, ſecretò hoſtilia moliri, & cogitare demum cœpit, quibuſnam artibus Othonis exiſtimationem cō-

uellere, circunuenire hominem iam planè ſenem, & deniq; vrbis imperium inuadere poſſet. Ipſe primùm ingenio procaci, auido, inexplebili, Reipublicæ accumulatis tot ſumptibus, grauis & inuiſus eſſe cœperat, quum ſibi arroganter adſcriberet recentis prælii victoriam, & Othoni & ciuibus pacis beneficium obiectaret. Ob id inflatius atque ſuperbius quàm antea ſeſe gerebat, ita vt non omnino diſſimuláter ad principatum aſpirare videretur. Ante omnia Boſiũ Doariam veterem aduerſæ factionis ducem, Cremonenſiúmque tyrãnum, in cuius tabernaculo Actiolinum expiraſſe docuimus, Soncino in oppido Othone fruſtra reclamante conſtituit: útque familiam illuſtrem ac opulentam imperii vtique æmulam Othoni opponeret, Soreſinas incitauit vt ſeſe efferrent, & his ciuibus æquarentur, qui nobilitate pares, nec omnino virtute & diuitiis ſuperiores, libertatẽ opprimere viderẽtur. Poſtremò poſtulauit vt Ioanni Pogio, ipſius familiari, Prætura cõferretur. inde enim ſibi gradum facere ad dominatum maturabat. Itaque Pogio Prætore ſtatim duæ ſunt exortæ factiones: magna pars ciuiũ Othoni fauebat: in altera cõſpiciebantur Gulielmus ipſe & Pogius Prætor, atq; itẽ Soreſina familia: & quanquã occultè Caſtellioni duce Guidone, cuius opera per id tempus auro corrupti cuſtodes è carcere Baradellæ arcis Guidonẽ Turrianũ eduxerant, Muſca & Hereccus eripi nequiuêre. Ea res Othonem grauiſſimè pupugit, tuleréque id iniquo animo Comenſes, qui à Mediolanenſibus capitalem iniuriam ingratè ſibi fieri querebantur. In id graue ſalutis ac imperii diſcrimen inteſtini hoſtis perfidia coniectus Otho,

dissimulatione in præsens opus esse existimabat, adeò vt cuncta iniqua & immoderata petenti, perblando & familiari ore condonaret. Cæterùm intensissimè vigilabat, vt consilia & progressus eius notaret, multáque pollicendo amicos hosti detraheret, & sese à repentina vi domestici hostis tueretur. Interim Guliermus domestico bello in Montemferratum reuocatus, Vercellas proficiscitur. Ita celeriter adhibitis in consilium amicorum fidelissimis, non deest occasioni Otho: quid faciendum sit Matthæum admonet, correptísque armis ipse equo prouectus, ad Prætorianas ædes contendit: Pogius domo magistratúque & vrbe excedere cogitur. Creatur nouus Prætor Vbertus è Beccaria familia, siue (vt ait Merula) Iacobus Sũmaripa Laudensis, in reliquos scilicet menses, vt coniectari lubet. Ita breui in tutiorẽ statum restituta Republica, & depulso omni metu, Iacobus & Carolus Soresinæ in exilium aguntur. Nõnulli porrò ex Terzaghis & Balbis qui cum Guliermo consilia miscuerant, extra decimum lapidem relegantur: & Soresinarum domus, quam illi ex ruinis Turrianarum ædium condiderant, incursu plebis solo æquatur. His confectis rebus Otho, vt sese aduersus vim acerrimi & potentis hostis confirmaret, in Germaniam ad Rodulphum Cæsarem legatos cum muneribus misit, obtulítque ei amicitiam, liberalémque operam venturo in Italiam ad recipiendam Romani imperii coronã. Cæsar tametsi Turrianis antea fauerat, ex vsu tamen rerum suarum, cum Othone certo amicitiæ fœdere coniungi maluit, quàm profligatarum partium, quarum Principes cæsi captíq; essent, inane nomen tueri.

Itaque Othonem, trāſmiſſis more Cæſarum ampliſſimis literis, in clientelam fouendum tuendúmque recepit, miſítque ei Germanos equites, qui in ſpeciem Prætorianæ alæ corporis cuſtodiæ adeſſent. His de cauſis Guliermus bellum quod parabat, facilè auertit in Derthonenſes & Alexandrinos. Sed non multo pòſt Turriani in ſpem renouandi belli, repetendǽq; patriæ ſunt erecti, initio à Comenſibus exorto: qui quum veteres & laxiores agri terminos ſibi reddi, vti antea ex auorum memoria poſſediſſent, à Mediolanenſibus poſtularent, & ab his nequaquam pro iure fœderis & amicitiæ benignè & liberaliter reſponderetur, armata iuuentute agros Leucenſium & Cliuatenſium expugnatis caſtellis occuparunt, finéſque eos protulerunt victricibus armis, vti ex iure & æquo antea petierant. At Mediolani quum hæc eſſent nuntiata, Senatus Comenſes arroganter ac hoſtiliter feciſſe iudicauit. Ita in eos numeroſus exercitus eſt eductus, cui præfuit Matthæus Magnus. Ab eo Comenſes ſuperati & caſtris exuti ſunt, multíſque cæſis & pluribus captis, onuſti Comenſium præda, Mediolanenſes domum redierunt. Hanc cladem grauiſſimè tulit Comenſis, quòd in ſe vicinum & ſocium, atrocius quàm in barbarum hoſtem Mediolanenſes gladium exercuiſſent: íſq; potiſſimum & dux & author cladis extitiſſet, qui paulo antè ciuitatis ipſorum Prætor & imperator fuiſſet: cuius recentis beneficii memoriam, vti ſuperbus & ſæuus amiſiſſe videretur. Itaque in eo dolore grauius decernitur: aduerſus enim Vicecomites repente coniurant: vinculis exoluunt Muſcam & Hereccum Turrianos: eos Præturæ digni-

tate exornant: pecunia armísque instruunt, & bellum vehementibus animis in Matthæum ac Othoné parant. Ad id etiam ipse Guliermus, eo Comensium decreto magnopere lætatus, opes atque operam pollicebatur: cuius viri vim, tanquam pugnacis & ab recẽti iniuria concitati, grauẽ & valde periculosam Othoni futuram intelligebant. Eo modo Turriani iuuenes peracerbo carcere post septimum annum & mẽsem vndecimum educti, acre bellũ, & tum Othoni, & Matthæo demum, eo pulso & in exilium acto, variis successibus intulerunt. Sed quoniam ductu Magni Matthæi hæc gesta sunt, in eius vita aptius ac illustrius perscribentur. Iam enim in eum ab eximia virtute & rebus feliciter bello gestis, præclaris ducibus parem, Otho senex omnia humana iura contulerat, adeò vt vtrũque magistratum vnus occuparet & impleret. Gerebat enim bellum vti Dux & equitum Magister, quum opus foret, & è Tribunali Prætoris patiẽtissimè ius dicebat: scilicet vt ipse omnium litium disceptator & iudex ex arbitrio iudicaret, & omnis sub inde prouocatio tolleretur, graui ciuium incommodo ad serendas lites excogitata. Sed mirum in modũ eius nomen atque potentiam adauxit Guliermi inexpectata calamitas, qui Turrianis & Comensibus opportunè coniunctis, iam Othoni graue bellumintulerat, atque id tum vehementiore studio reparaturus esse videbatur. Nam & Guido Castellionus Turrianis adhæserat, vir inter primores consilio, clientelis atq; opibus insignis: erat enim Guidonis Turriani qui è Baradello effugerat, auúculus. Igitur Guliermus quũ nefario scelere Derthonensem Episcopum necasset,

in manus Alexandrinorum ex insidiis captus deuenit, apud quos ferrata in cauea atrocibus corporis atque animi tormentis excruciatus interiit. Gratias igitur Otho diis immortalibus agens, quod se votorum omnium compotem fecissent, vti iustam ab omni labore vacationem nactus, apud Claræ vallis cœnobium sacrata quiete fruebatur, apprimè confisus præcellenti prudentia virtutéq; Matthæi Magni. Hūc enim ipse à tenera ætate seuerè & diligenter educarat, instituerátq; his moribus quibus in omni bellica vel ciuili actione ad certam laudem semper illustris, tanto imperio dignus esse videretur. Magnitudine quippe animi, patientia, humanitate, religionéque & domestico splendore cunctos anteibat: nemo ei corporis ac ingenii vigore par erat: altitudine verò consilii, facundia, & oris atque habitus dignitate, antiquis heroibus æquabatur. Nec eo quisquam prole felicior fuit. in quinque enim eius filiis Otho ipse peracri iudicio, miram certámque indolem ad propagandum imperium quasi diuinans prouidebat. Et iam ex his Galeacius, & Marcus cui Balatroni cognomen fuit, ad militarem ætatem peruenerant: & in Ioanne atq; Luchino, optimorum Principum indoles elucebat. Postremus Matthæi liberorum Stephanus fuit, cæteris prole quàm vita felicior, quum ad hunc filii nepotésque, & qui nouissimè imperarunt pronepotes, recta serie respiciant. Eo modo quum ad Claram vallem amœnissimis in hortis Otho tuendæ valetudini operam daret, frequentíque comitatu insignium philosophorum sacratorúmque virorum oblectaretur, sæpe de diuinis humanísque rebus iucundissimè

diſputans, ſenio potius quàm morbo confectus, è vita diſceſſit, Auguſto menſe eius anni qui fuit à partu Deiparæ Virginis nonageſimus quintus ſupra mille & ducentos. Impleuerat ſeptimum & octogeſimum annum, nullis paulo moleſtioribus morbis obnoxius. Ita vt mihi procul dubio omnium Principum longè feliciſſimus deceſſiſſe videatur. Vſq; eò ſiquidem, paucis conceſſo Parcarũ munere, vixit ſumma gloria plenus, vt, quod ambitioſa cupidáq; mortalitas maximè optat, poſteritati ſuæ lætiſſimus interfuiſſe videatur.

Hoc epitaphium marmoreo eius ſepulchro inſculptum, ante ſacrarium Templi maximi legitur.

Inclytus ille pater patriæ, lux, gloria patrum,
Fulgor iuſtitiæ, fidei baſis, arca ſophiæ,
Largitor veniæ, portus pietatis egenis,
Intrepidus paſtor, quem moles nulla laborum
Ardua deuicit, populo latura quietem,
Ille pius princeps, & præſul amabilis, in quem
Altus virtutum ſplendor conuenerat omnis,
Quo Mediolanum radiabat lampade tanta,
Totáque fulgebat regio: nunc pallet adempto.
Clara Vicecomitum proles, venerabilis Otho,
Oh dolor, oh vulnus, cinis eſt hoc marmore factus.
CHRISTE *pater vitæ requieſcat ſpiritus in te.*
Annis vndenis, ter ſenis térque diebus
Præfuit Eccleſiæ paſtor bonus Ambroſianæ,
Mille ducenteno, quinto, nouiéſque deceno
Quarto hic Auguſti bis liquit gaudia mundi.

Imago Matthæi Magni in habitu purpureo Vicarii imperialis Modœtiæ in templo maximo conſpicitur, effigiem templi à ſe inſtaurati Diuo Ioāni Baptiſtæ offerens: ſed alteram Valterius Corbitius Senator in tabula nobis oſtendit.

MATTHAEVS MAGNVS.

NEmo, si Fortunæ ludos spectare lubet, certiore vtriusque sortis merito, MAGNI cognomē adeptus est, quàm hic ipse MATTHAEVS Vicecomes, cuius imagini ad verā oris effigiem ductæ, insignes etiā excelsi animi dotes breui elogio expressas appendimus. Nec titulus (vti reor) vel summæ virtutis atque potentiæ Regibus insolens & grauis, huic omnino ad inuidiam cesserit: quum illi superiores, Alexander, Pompeius, & Carolus, tanquam humanæ virtutis modum supergressi, inter Heroes referantur: hic porrò intra patriæ fines parta laude contentus, pudore incolumi id tulerit, quod ciues post inuidiam morte extinctam, præclara etiam hostium cōfessione detulerūt. Natus est Masino in pago ad Verbanum lacum, eo fortè insigni die quo Federicus secundus dirus Italiæ Cæsar, à filio Manfredo Rege, coniecta in os stragula veste, necatus interiit. Tradunt autem non insulsi annalium scriptores, armenta eius vici sponte soluta, proripientiáque se magno tumultu è stabulis, domum in qua Anastasia mater infantem enitebatur, inusitato mugitu edito salutasse, adeò vt experrecta tota vicinia, puerperæ magnus timor incuteretur. Sed id Theobaldus pater pro lætissimo ostento accepit, gratulatus vel ob id vxori felicem partum, quòd miræ magnitudinis infantem ad ingentis spei fortunam edidisse videretur. Erat Anastasia Vberti Pirouani pernobilis ac optimi Mediolanensiū Antistitis ex fratre neptis. Hæc puerū

rara charitate propriis vberibus aluit, adultúmque virili cura honestissimis moribus instituit, ita vt Otho nescio quid egregium & verè magnum in pueri indole se conspicere fateretur. Cæterùm Matthæus iam planè vir, quanquam impubes, orbatus patre viro fortissimo, ærumnosíque exilii Othoni patruo comes, ita corpus pariter ac animum exercuit, vt vtrunque viriliter aduersus rerum omnium contumelias indomitum, inuictúmque voluptatibus præstaret: & duris atque asperis gaudere, nec aduersis vnquam frangi, nec secundis efferri videretur, quòd nihil vnquã demissum aut insolens ore gestúq; eius excideret, præaltáque semper ac ardua ad imperium & gloriam intentus agitaret. Summum quippe decus in clementia & moderatione reponebat, quibus virtutibus Turrianos omnino caruisse, ideóque celeriter excidisse principatu, prædicare erat solitus. Oderat enim gladios extra aciem cruentos, quum in neminem Turriani sanguinis, vel nunquam paternæ cædis oblitus, sæuierit, neminémque ex infensissimis hostibus bello captis occiderit: vti videre licuit quum omnes ferè aduersarum partium summi duces, ac sibi capitali odio inimicissimi, mira perpetuæ victoriæ felicitate in potestatem eius deuenissent. In his fuere Simon Aduocatus, Guliermus Brusatus, Philippus Languscus, Antonius Fisiraga, ac ipse demum Albertus Scotus, qui Vercellis, Nouariæ, Ticini, Laudi Pompeiæ & Placentiæ, Gibellini nominis hostes tyrannidẽ exercebant. Ad hanc quoque generosi & clementis animi laudem, moderati nomen addiderat, quum in omni bellicarum & ciuilium rerum actione, nimiæ cupidi-

tatis excessus effugeret, & nusquam timore aut superbia præpeditus, cuncta consilia certis temperantiæ finibus terminaret, & id quidem eo diligentius, quòd vel in speciem religiosè pius existimari vellet. Sed ei inter sæua arma nato atque educato, nihil potius vnquam fuit quàm augere factionis opes: aduersarios persequi, & latè imperium proferre: vel si id non facilè sine cædibus ac incendiis pararetur, plura tamen se tectis consiliis & occulta largitione, quàm vi & cruēta manu confecisse, & plura denique auro quàm ferro feliciter expugnasse disserebat: scilicet vt liberalibus ab inaníque sumptu facilè prodigis & natura pugnacissimis filiorū ingeniis vtiles frenos imponeret. Hēricum hercle Cæsaris fratrē ab inimicis aduersum se è Germania in Brixianum agrum cum ingentibus copiis euocatum, multo auro aggressus auerterat: paríque felicitate Philippum Valesium, qui postea Galliæ regnum tenuit, Pōtificis impulsu formidolosum exercitum ad Vercellas adducentem, multis legationum artificiis, & denique magnis muneribus peruicerat, vt amicus quàm hostis esse mallet, in Galliámq; rediret, quum Galeacius filius pugnæ quàm pacis auidior, viginti peditum & septem galeatorū equitum milibus transituro hosti obiectis, quin prælii aleam subiret, paternis monitis ægerrimè paruisset. Imperauit Matthæus ab Othonis morte septem annos: nouem in exilio tolerauit, quum malignitate propinquorum & subita nobilitatis conspiratione, ac Alberti Scoti perfidia circunuentus, vt inuidiæ cederet, Mediolano excessisset. Sed eum post patriam frustra armis sæpe repetitam, deformis exilii incommo-

da constantissimè tolerantem, nec vnquam despondentem animum, in spem non dubiam erexit Henrici Cæsaris aduentus. Fatali nanque insania Turriani inter se dissidere cœperant, & Guido patrueli Muscæ morte extincto succedens, consanguineis & ciuibus vsque adeò superbia intolerandus euaserat, vt Muscæ liberos, ad quos paterni auitíque imperii hæreditas redibat, custodiæ traderet. His cognitis Matthæus agresti habitu, auiisque itineribus Astam ad Cæsarem contendit, vbi Cassonus Turrianus Mediolanensis Antistes cum Napino fratre, atque item principes Guelpharum partium conuenerant. Quis crederet sexagenarium senem, venerabili canitie, & malè tecto frontis honore, ipsóque præsertim arduæ ceruicis habitu conspicuum, sed pedibus iter habentem, tot insidiantium oculos fallere potuisse? Proiecto ad pedes, & iuris & æqui opem imploranti, admiratus facundiam & oris decus Cæsar, spem dedit vt reduceretur, atq; id egregia fide præstitit, Philippo Langusco & Antonio Fisiraga, qui aderant, atroci oculo intuétibus, acerbáque voce eum totius pacis & quietis turbatorem appellantibus. Sed Matthæus numeroso cócursu, liberalíque studio veterum amicorum & clientium, qui prodeuntem ornatissimo comitatu deducebant, iam pristinæ fortunæ suæ persimilis, pacificatore Cæsare, cum Turrianis fœdus percussit his legibus, vt beneficio Cæsaris reducti, in patria libertati restituta, æquo iure viuerent, & paternis bonis ciuili actione partis vtraque factio potiretur. Nec multo pòst Henricus Mediolanum venit, eíque obuiã egressus Guido cum insigni ordinum omnium pompa, &

ab equo desiliens, Cæsarem salutauit, sed vultu non occulta bile perturbato, quòd Germani equites Turrianum vexillum signifero vi extortum, solo afflixerant, indignati quòd aliud insigne quàm Romana aquila præsente Cæsare præferretur. Cæsar eum humaniter alleuans, & equum conscendere iubens, renidenti ore, Guido (inquit) noli contra stimulum calcitrare: atque ita medius inter Matthæum & Guidonem, vrbem intrauit, Guidone de Principatu planè desperante, quum aspectu tanti hostis qui dextrum Cæsaris latus tegebat, & propinquorum qui aderant rebellione conterritus, omnem vim expediti consilii penitus amisisset. Cæterùm Henrico de more coronato, atrox in vrbe tumultus, casu an fraude incertũ, exortus est, quum populus arma caperet, excitíque ad arma Germani fora & compita expeditis cohortibus & turmis occuparent, & Galeacius cum globo equitum discurrens, & veteres clientes ad arma vocans, Germanos vt nihil timerent hortaretur. Sed ea vis armatæ plebis, quũ nec causa nec author tãti motus extaret, repente versa est in Turrianos nihil tale timentes: momentóque temporis domus procerum expugnatæ direptæque sunt. Guido equum nactus, ægrè profugit: Cassonus Antistes per hortos vix ereptus est: reliqui Turrianæ factionis inter se dissidẽtes, eandem improuisi mali fortunam tulerunt. Iam propè reum patrati facinoris apud iratum Cæsarem rumor Matthæum fecerat, nisi senem quietum pacata familia domi epulum parantem Prætoriani Cæsaris inuenissent, ipséque digressus ad Cæsarem falsò credita multiplici testimonio diluisset. Relegauit tamẽ

eum Cæſar Ticinum, vt de ea re certius agnoſceret, & Turrianis per ſummum populi ſcelus, omni honore atque ſubſtantia ſpoliatis, æqui iudicis officium præſtare videretur. Sed ea diſceptatio eum habuit exitum, vt Matthæus ſingulari Cæſaris ſtudio Mediolani præficeretur. Henricum enim, vt Romam ire pergeret, Cæſariani nominis ſtudioſi ex Etruria frequentibus literis euocabant, & ipſe quantum Guelphis fidendum foret, præclarè intelligens, certo fideli'que præſidio factionis opes cõfirmandas arbitrabatur. Itaque Matthæus ſumma potitus poteſtate, iterum decem annis imperauit. Quo ſpatio aliquot ſubactæ vrbes, capti hoſtium principes, Turrianorúmque opes attritæ deletǽque ſunt. Ipſe enim domi ab inueterata prudentia conſilio pollens, & foris filiorum ductu (ii enim præclari duces euaſerant) multis præliis victor ad conſumatam gloriæ laudem peruenerat: ita vt inſigni merito Magni pariter atque felicis nomẽ mereretur. Sed qui longa infracti animi patientia, rerum omnium difficultates egregiè ſuperarat, inuidiã veræ virtutis comitem ſuperare non potuit. Præcipui enim amicorum gloriæ eius ſplendore offenſi, ab eo deſciuerant, quũ Robertus Neapolitanus Rex, Guelpharum partium ſuſcepta cauſa in Liguriam veniſſet, Beltrandúſque Vaſco Cardinalis, Pontificis legatus, Matthæum diris perſequeretur. In eam nanque vnam curam animos intenderant, vt cómminuta Cæſarum authoritate, Guelphos tot aduerſis præliis profligatos, contra Gibellinos erigerent, Matthæúſque in primis tãquam maximè validus aduerſarum partium imperator, dominatu pelleretur. Nam ſuperioribus

annis in Etruria ad campum Aldinum ſemel, ac iterum ad Arbiam flumen, nouiſſimè autẽm ad montem Catinum Guelphi cum Gibellinis funeſto euẽtu contenderant: quo prælio Roberti Regis frater fuerat interfectus, & Luchini Matthæi filii paternorum auxiliorum ducis mira indoles enituerat: ipſéq; demum Robertus à Marco Matthæi filio pro Spinulis atque Auriis exulibus depugnante, Genuæ obſeſſus & miſerè circunuallatus, in multo diſcrimine multum dignitatis amiſerat. Quibus de cauſis acerbiſſimo conſenſu bellum atrox Matthæo parabatur. Ipſe porrò Beltrandus conflato iam ingenti exercitu, & receptis ad ſe Turrianorum proceribus, diuini iuris tela contorquens, Matthæum tanquam impietatis reum, æternis inferorum cruciatibus deuouit, & Mediolanenſibus eo nomine ſacra ademit, vt populum diro piaculo conſternatum, in authorem tantæ labis concitaret. Nec legatum ea res fefellit: nam hæc emiſſa tela aliquanto grauiore mole quàm promoti ad portas ingentes exercitus, hoſtibus inciderunt. Clauſis itaque templorum foribus, expers ſacrorum populus, duodecim legatos ad Beltrandum decreuit, vt expiationem accuratis precibus impetraret. Sed in eo delectu de induſtria plures fuere Matthæo infenſi, & ante alios ex amicis veteribus effecti noui hoſtes, ac ideo peracerbi & maximè peſtilentes, Leodriſius Vicecomes patruelis, & Franciſcus Garbagnatus, quo authore Matthæus in amicitiam Cæſaris fuerat receptus, & Simon Cribellus numeroſa familia potens, vir atrox & inquietus, propterea alienati quòd paria ingentibus meritis præmia minimè retuliſſent. Fa-

cilè enim ſuperbos animos natura pronos ad leuitatem atque perfidiam, inuidia alienæ felicitatis inuaſerat. Ita vt periniquè ferrent quòd non iam ſecus ac ex merito ſperauiſſent, ipſis Matthæi liberis dignitate atque opibus æquarentur. Verùm Matthæo alioqui moderato, tardátéq; ſenecta parũ expeditè liberali præcipua cura inerat, liberos eximiæ virtutis Duces, amicis & propinquis omnibus anteferre: augere diuitiis, ac bellicis honoribus honeſtare, quum cæteris proximas ſpes maturæ liberalitatis relinquendas exiſtimaret. Itaque Legati à Beltrando redeuntes referunt, nihil à viro peracri, iracundo, & validis copiis inſtructo impetrari potuiſſe, niſi Matthæus ob conceptam hæreſim, aqua & igni interdictus vrbe pelleretur: eo pulſo ciuitatem expiatã fore, & creatis Decurionibus qui æquiſſimo iure gubernent, ad priſtinæ libertatis decus, deletis factionum odiis, continuò redituram. Nec mora inconditæ plebis fremitus auditur, pacem atque concordiam poſtulãtis: & coniurati ad augendum tumultũ idoneos homines ſubornant, qui ſpecie religionis inducti exclament, non eſſe omnibus propter vnum deuotum caput, æternas pœnas apud inferos ſubeũdas. His vocibus Matthæus & perpetuis inimicorum inſidiis circunuentus, ad cõſilium ſummæ prudentiæ, quod ei ſupremum & ad ſalutem expeditum fuit, extemplò decurrit: à Galeacio enim filio qui tum Placentiæ imperabat, opẽ implorat. Nec differt ille vir impiger de ſummo rerum periculo certior factus, quin ſtatim coactis veteranis equitibus ad patrem aduolet. Eius aduentu inimici maximè perterrentur, dubii deprauatíque ad antiquã fidem

fidem redeunt:confirmantur clientium animi:duodecim etiam legati, occupante metu tecti primò latebris, mox intempesta nocte elapsi vrbe diffugiunt. Nam Galeacius bellici vigoris plenus, nobilíque facundia insignis, vti erat propter memoriam æditorũ toties ludorum & totius Regiæ magnificentiæ, populo charus, popularíque humanitate percelebris, aduocata passim concione, ciuium propè omnium studia quæ fortè nutabant, ad se conuerterat. Quũ præclarè doceret vnam eam esse mentem Pontificis atq; Roberti Regis, vt Guelpho nomini latum atque stabile imperium in Italia oppressis Gibellinis adstruerent, quod facilè consequi possent, si Turrianos viros crudeles implacabilíque odio non iniquè omnibus iratos in vrbem reducerent. Confirmatis eo modo ciuium animis, ac accitis vndique veteranis militibus, sedatóque tumultu, Matthæus duorum & septuaginta annorum senex, vti administrando bello viribus impar, & vt plerunque accidit in concursu asperrimarum rerum, mente perturbatus, sed virtuti filiorũ plurimum confidens, Principatu sponte se abdicat, Galeacióque militaris imperii vexillum tradit, deducíq; se ad templum maximum iubet. Inustam enim sibi vir contumeliæ insolens, & egregiè pius, hæresis notam ferre non poterat, ita vt ad aram aduocatis sacerdotibus, Christianæ fidei symbolum præclara voce recitaret, testaretúrque iureiurando sibi immerẽti sacra eripi, quòd nusquam à sacrosancto dogmate discessisset: itidémque Dei maximi vltoris numen inuocabat, postquam iniquissima factiosi Legati sentẽtia condemnatus, patria excedere cogeretur. Sequẽti

porrò die Moguntiacum, quod hodie Modoetia dicitur, ad Diui Ioannis Baptiſtæ templum, ob memoriam Longobardicæ pietatis venerabile, & à ſe multis donariis exornatum contendit, ibíque eadem profeſſus, in febrem incidit. Accurrerunt illico filii, quũ ad Creſcẽtiacum cœnobium lectica deferretur. Id enim templum triginta ferè ſtadiis à Mediolano diſtat. Suprema autem morientis verba ad circunſtãtes quinque liberos hæc fuere, Stabit incolume vobis, chariſſimi atque optimi filii, hoc imperium quod relinquo, ſi concordibus animis cùm virtute tum fortuna veſtra vtemini: ſi verò diſſederitis, vel eximia veſtra virtus fruſtra erit, & à vobis ad hoſtes illico Fortuna trãſfugiet. Nec præcepto tanquã veri vatis euẽtus defuit, vti mox dicetur. Exinde quũ omnibus manarent lachrymæ, integris hercle ſenſibus, ſed collabẽte ceruice, ſupremũ charitatis oſculum ſingulis dedit: ita vt mox inter amplexus expiraret, eíq; tot liberi (vti maximè optarat) oculos clauderẽt. Defunctum autẽ pio maximè conſilio, ſecreto ac ignobili in loco tumularũt, celata etiã aliquãdiu morte, vt cadauer in aduerſa forte belli fortuna, ſæui Legati cõtumeliis eriperetur. Sed deſtinata iuſti funeris pompa, & toto vel operoſi ſepulchri honore facilè carere potuit, qui publico cõſenſu illud perenne latéque diffuſum decus ab excelſa virtute meruerat. Tumulo tamen eius hoc carmen affixum eſt,

Matthæus factis merito cognomine Magnus,
Tempore tam belli ſummus quàm tempore pacis,
Mortuus eſt, & nullum habuit ſublime ſepulchrum:
Claudere nanque illum non marmora ſufficiebant.
Sed nunc propterea tellus eſt tota ſepulchrum,
Et totum uolitat Matthæi fama per orbem.

Galeacii effigies ſpectatur in templo ad vicum Boldonum Romana via, ſexto ab vrbe Mediolano lapide, flexis genibus ante Chriſtum crucifixum.

GALEACIVS PRIMVS.

GAleacius Matthæo Magno genitus, nouum id nomen, quod poſtea manauit ad poſteros, primus familiæ intulit, à matre Burra ioco inditum, quum ea fortè in multo gallorum cantu enixa puerum apertis oculis altè vagientem, Gallacium appellaſſet, ídq; arridentes ancillæ ſæpe repeterent: nec abnueret pater, tanquam præclaro ab aue Martia militari augurio iucundè accepto, ídque præſertim inſigni euentu, fortuna cóprobante: quòd ea nocte puerum naſci contigiſſet, qua felici prælio ad Decimum interfectis aut captis Turrianæ familiæ proceribus, ab Othone parta eſt ea inſignis victoria, quæ Principatus initium fuit. Nec demũ ſtrenuè educatus puer augurii fidem fefellit, quum ſingulari vigilantia & ſuperbo ſpiritu, ac indomito vigore pugnacis animi, generoſum & ferocem gallum æmularetur, & conſpicua quædá alludentis naturæ dona hos mores adornarent: multo quippe rubore ſuffuſa facies, flagrantes oculi, ſubcriſpa fuluáque cæſaries, & lato in pectore erecta ceruix, maximi Ducis ſpeciem reddebant. Ipſe porrò vel planè puer tanta equorum ac armorum cupiditate erat incenſus, vt aliquanto maturius quàm ætas ferre poſſet, thoracatus galeatúſque ludicra certamina equeſtréſq; ludos inter puberes agitaret: quereretúrque admirante Othone, tanquam par obeundis militiæ laboribus, quòd adhuc neque patris caſtra, neque hoſtium aciem vidiſſet. Ab hac indole nouum quotidie maturæ virtutis ſpecimẽ præbẽs, per omnes

bellici muneris ordines pluribus aditis ſuperatíſque periculis decurrit, ſic vt in dies ab inſigni aliquo facinore laude cumulatus patri, pariter ac militi charior euaderet. Facile enim accidit impigro iuueni, vt multis expeditionibus exerceretur, quòd ea tempeſtate nullum bello vacuum, aut ab hoſte propinquo otioſum tempus eſſet, vigentibus odiis inter factioſas ciuitates, ac ob id rediuiuis Turrianorum ſtudiis, quibus Guelpharum partium duces nitebantur. Cæterùm ei ad præalta contendenti, quum ſæpe egregii militis & ſtrenui equitum præfecti nomen tuliſſet, ſummus honos militaris imperii deerat: ſed fortuna ad id maturè ianuam aperuit. Quum enim ex prætura Nouariam obtineret, repentina Guelphorum cõiuratione expulſus, ſumma celeritate coacto exercitu aduerſarios profligauit, confugientéſque Mortariam, magna vi expugnato oppido, penitus deleuit, tanto terrore hoſtibus illato, vt Matthæo patre dux acrior atque felicior crederetur. Nec multo pòſt patre, Alberti Scoti perfidia Mediolano eiecto, eandem exilii fortunam ſequutus, in maxima pericula ſe coniecit, quum ſenem inuicto animo irrita arma circunferentem, minimè deſerendum arbitraretur. Sed patre demum fractis opibus animum deſpondente, in vlteriorem Galliam tranſiuit, fortémque operam aduerſus Britannos nauans, à Carolo Philippi Regis patre, militari baltheo donatus eſt, quod eſt equeſtris dignitatis inſigne maximè decorum, vbi ſpectato in acie facinore edito, imperatoris iudicio paratur. Inde autem in Italiam reuerſus, eo bello quo Pelagura Cardinalis oppugnata Ferraria, Ateſtini Actii opes maximè con-

tuderat, multis inusitatæ virtutis operibus æditis, vehementer inclaruit. Constat enim vno prælio per multas horas crescentibus vtrinque subsidiis sæpius instaurato, tres equos acerrimè depugnãti fuisse suffossos: eúmque postremò quum vexilliferum adacto per inguen mucrone ab ephippio deturbasset, insiliisse in equum prostrati hostis, atque ita impetu facto, perruptáque aduersa acie ad suos, cùm suo tum alieno cruore óblitum rediisse: summa enim pericula, vt inde clarescceret, extorris & exul facilè cõtemnebat. Erat etiam Actio summa propinquitate coniunctus, vt vel hinc ostendendæ virtutis studio vehemẽter accenderetur: nam Beatricem eius sororem in matrimonio habebat, susceperátque ex ea biennio antè, qui de nomine auunculi Actius, summæ postea virtutis Princeps, appellatus est. Hæc Beatrix præstanti quidẽ forma, sed nouem annis Galeacio maior, antea nupserat Nino Pisano Galluræ in Sardinia Regulo, antiqua stirpe & multis diuitiis claro: ex eóque genitam nubilem puellam Mediolanum adduxerat, vt ludis nuptialibus interesset, qui Regio sumptu æditi, totius Italiæ vrbes inusitatæ magnificentiæ fama compleuerunt. Nam præter simulachra certaminum, & castellorum expugnationes quæ armatis cohortibus & turmis inter se cõcurrentibus ædebantur, publici epuli apparatum & matronarum saltationes, qui ad spectacula conuenerant vehementer admirati sunt. Mille siquidem per tres classes discumbentibus conuiuis singulæ vestes cum sericæ aureæque, tum laneæ coccineæ aut acu pictæ dono datæ sunt: Burra socru eas miro ordine, eruditóque iudicio sublatis mensis

distribuẽte. Tot verò nouæ nuptæ collata munera gẽmarum atq; monilium, cælatíque argenti & purpuræ textilis, à legatis sociarum vrbium Patritiísque ciuibus, vt opulentissimorum regum diuitiis æquarẽtur. Et hercle vel hinc mirari iuuat tam malignũ, quàm postea falsum Danthis poetæ iudicium, quum ex hoc coniugio Viperam Gallura inferiorem putarit. Cæterùm Galeacius confirmatis Actii opibus, Taruisii Præturã obtinuit à Gerardo Caminate eius vrbis domino, cui ex Beatrice priuigna nupserat. gessit autem eum honorem summa cum dignitate, ita vt nulla in re exulis vultum præferret, profiteretúrque se breui ad veteris fortunæ imperium rediturum. Nec id votum diu fefellit, Henrici Cæsaris aduentu, quo dissidentium inter se Tyrannorum opes vehemẽti ruina prostratæ sunt. Aderat Matthæo patri Galeacius ex paterno consilio vti oporteret arma expediens, & felici virtute semper dimicans: nam paternis auspiciis aduersæ factionis vires attriuerat, Ducésq; belli, & Guelphi nominis Principes in potestatem redegerat. Quibus sublatis, singulæ Cisalpinæ Galliæ vrbes ad Magni Matthæi authoritatem se contulerant. Ipse quoque proprio vtens consilio, & suis subnixus copiis, quum ad augendam potentiam per se bella gereret, Guelphis formidandus esse cœperat, vel ob id quòd Placentiam, Alberto Scoto vetere patris proditore armis eiecto captóque, suæ ditionis fecisset: nec multũ inde Iacobo Caualcaboue Cremonensium Tyranno, ad Bardum vicũ acie profligato atque interfecto, Cremonã valida classe, & magnis copiis circunuallatam, ferróq; demum & fame perdomitam subegisset. Nec

minore virtutis fama Marcus frater à patre rei Ligusticæ præpositus, aduersus Robertum Regem bellum gerebat: & Luchinus bellica laude nulli fratrum inferior, Guelphóque nomini vehementer infensus, in præcipuo terrore erat, quòd ab eo ad Tanari pontem, Vgo Baucius Roberti Regis equitum magister commisso prælio victus atque interfectus extitisset. Quibus de causis Guelphi nominis Principes admonebã-tur, vt accisis in Etruria partium viribus, & tum in Cisalpina Gallia maximè profligatis, maiora præsidia compararent, quibus Matthæi potentiæ obuiam iretur. Itaque renouatis inter se fœderibus, Pontifex, Robertus, & Florentini peritos rei militaris duces, & validas bellicosarum gentium copias è Narbonensi prouincia, Burgũdis scilicet Allobrogibus ac Heluetiis, in Italiam adduxerunt, vsque adeò ingenti studio sumptúque, vt transmissa grandi pecunia, Henricum Austrium designati Cæsaris fratrem è Germania, & è Gallia Philippũ Valesium qui postea Rex fuit, aduersus Vicecomites in Italiam euocarint. Sed Germanos Matthæus multa largitione demum auertit: Gallos verò Galeacius & Marcus ostentato exercitu ita terruerunt, vt facilè demum humanitate & multis muneribus victi, ex colloquio trans Alpes nusquã districtis gladiis redierint. Descenderat Philippus ingenti cursu ad Sesithem amnem præter Vercellas, iuuenili quodam vigore animi hostem contemnens, nec ob id sociorum auxilia expectans: ita vt in insidias præceps datus esse videretur, nisi Galeacius paternæ grauitatis æmulus, vel in multa spe exploratæ victoriæ, à conferenda pugna, inuito etiam fratre collega

temperaſſet. Nolebat enim validam atque propinquã gentem, nulla propè de cauſa nullóque odio, ſed leui admodum bellicoſæ iuuentutis alacritate ad bellum excitam, ipſúmq; præſertim regium ſanguinem inexpiabili iniuria afficere: vti eſſet neceſſe, ſi conſerto prælio totius ferè Galliæ Nobilitatem profligari ac interfici contigiſſet. Impetrato ſiquidem colloquio, & per inducias oſtentatis miro ordine vniuerſis copiis quas vallatas caſtris eduxerat, facilè Gallorũ proceribus demonſtrauit, quàm ſtultum & miſerum foret, pro alieno commodo propriæ dignitatis & vitæ periculoſam aleam ſubire. Nec vlla res Galeacii facúdo ore diſſerentis fidem eleuabat, quum veteris beneficii memoriam præferret, quòd à Carolo Rege balthei militaris honore fuiſſet honeſtatus: & tum produceret præter numeroſum peditatum, quinque milia vtriuſque armaturæ equitum, in queis ſexcentorũ ferè nobilium cataphractorum ala, decoro ſimul atque terribili coruſcantium armorum cultu ſtupentes Gallos permouit, vt authore Ebrardo equitũ Magiſtro, viro æquè prudenti ac ſtrenuo, certam pacem potius quàm anceps bellum percuperent. Cum hac enim ala Marcus Galeacii frater, cùm ſpecie ipſa excelſi corporis, tum ſua felicium præliorum fama inclytus, explicatis turmis decurrerat. Geſtabant ſinguli equites in cono caſſidis & in lacinia, Phrygii operis ſquamoſam viperam, cruenti pueri crura dentato ore deuorantem. erat enim familiæ vetus inſigne. Qua inuſitata ſpecie Gallos, vtpote non intellecto argumento, vehementer commotos fuiſſe, ideóque magnis muneribus excultos, vtili conſilio potius quàm

decoro, Villanus Florentinorum annalium ſcriptor in Galliam rediiſſe perſcribit. Sed Matthæo patre vita functo grauiora demum Pontificis & Roberti Regis arma, conſpirantiúmque Patritiorum vim, ac Germani militis perfidiam ſummo cum diſcrimine ſalutis expertus eſt. In eo enim vetere decreto fœderati hoſtes permanſerant, vt pulſis Principatu Matthæi liberis, res Mediolanenſis ſub inani libertatis nomine, Guelpharum partium auſpiciis regeretur. Itaq; Leodriſius & Garbagnatus atque Cribellus cùm ſuo liuore ac odio perciti, tum honoris maximi & certæ potentiæ non dubia ſpe inflati, in id ſatagebant vt ciues deprauarent atque diducerent, Pontificiíque legati nomine Germanos, diuiſa inter eos pecunia, opimíſque ſtipendiis propoſitis, ad defectionem impellerent. Primi omnium Rogerius & Anechinus Vindelici Centuriones, ſoluto pudore defecerunt: nec ciuitas per ſe inſtabilis dubitauit quin Germanorum exemplum ſequeretur. Qua repentina veteranorum defectione circunuenti Galeacius & Marcus, quum atrociora timerent, Laudem Pompeiam ad Viſtarinos veteres amicos ſe receperunt. Eorum autem diſceſſu ciuitas creatis ex vnaquaque tribu Decurionibus, libertatem arripuit. Cæterùm immutatus in vrbe ſtatus hunc habuit euentum, vt factioſi ad arma excitati, duce quodam Burro, Guelpharum partium vexillum attollerēt: admirantibúſque primò, & mox non temere ſibi metuentibus Gibellinis, tumultuoſè per vrbem deferrētur: Guelphi quoque ex Martiana Abduani agri regione, & Brigantinis montibus, Liciniforóque præſertim, Tignaca Parauicino duce, ho-

mine turbulento, Modoetiam occuparent. Id facinus Mediolanensis Reipublicæ Decuriones magnopere commouit, quòd noui imperii maiestas seditiosorũ temeritate sugillari contemníque videretur. Ipsos porrò Gibellinos admonuit, vt armata præsidia compararent. Mittitur ergo Leodrisius cum exercitu, qui Modoetiam, si dicto audiẽs esse Tignaca nolit, admotis machinis expugnet. Nec mora Guelphis maiore pertinacia quàm vi resistentibus, Leodrisius disrupto muro ac excitatis ad prædam Germanis, opposita munimenta perrumpit: multísque cæsis capitur Tignaca, oppidúmq; diripitur. Hinc non obscurè animaduersum est, non aliam ob causam Galeacium fratrésque eius Mediolano expulsos fuisse, quàm vt Guelpharum partium dominatus induceretur. Nam veteres hostes sempérque antea exules Turriani reuocabãtur, & Legatus hominem natione Burgundum, quòd esset è Turriana familia, vrbi præfecerat. Nec Germani, quanquam mercenarii milites, Roberti Regis atque Pontificis nomen Cæsaribus infensum, pacatis auribus accipiebant: & tum fortè stipendia à Legato Cardinale Regiísque præfectis largissimè promissa, nequaquam liberali manu soluebantur. Quibus de rebus Germani Henrico Grunistenio pernobili duce concionante, sublatis dextris Galeaciũ continuò reuocandum censent, decernúntque ad eum legatos summæ dignitatis Centuriones, qui condonatæ veniæ fidem accipiant, vt Rogerio & Anechino cæterísque recentis infidæ leuitatis authoribus caueretur. Grunistenius enim virtutem, fidem, munificentiam, ac animi magnitudinẽ, quæ in Galeacio

ſpectabantur, eximiis laudibus extulerat, ita vt ſe vadem atque obſidem præſtaret. Marcus quoque opportunè in vrbem noctu regreſſus, Leodriſium inexpectata Guelphorum audacia perturbatum, animaduerſóque periculo conſilii ſui non obſcurè pœnitentem cum lachrymis exorarat, vt iure ſanguinis ad familiæ ſalutem pariter ac dignitatem cum Galeacio in gratiam rediret, nec veteres Vicecomitum hoſtes ipſorum inteſtino malo lætari pateretur. Itaque poſtrī die Galeacius non ſecus ac ſi ex venatu ſuburbanóq; ſeceſſu, non ab exilio domum rediret, læta ciuitate in vrbem eſt reductus. Eius aduentu Garbagnatus & Cribellus ad Legatum arrepta fuga perfugerunt: Burgũdúſque Turrianus vrbis præfectus cum Guliermo Ruramonte Regio legato pariter euaſit. Sed nõ multo pòſt Pontificiæ Regiǽque copiæ adiunctis Florẽtinorum auxiliis, & Pagano Turriano Aquilegiæ Patriarcha cum gentilibus ſuis ad id bellum euocato, ad Abduam contenderunt: eo cõſilio, vt ſuperato amne, recta Mediolanum contenderent. Imperii militaris nomen erat penes Gaſtonem, Legati ex fratre nepotem. Cæterùm Raimundus Cardonius Hiſpanus, Hẽricúſque Flandrius & Simon Turrianus clariſſimi duces, gerendi belli munia ſuſceperant: cenſebantúrque in eorum exercitu quadraginta milia peditum, & decem milia galeatorum equitum, ex omnibus ferè Europæ gentibus mercede collecta. Vbi ad flumen peruentum eſt paulò ſupra Tritium, vado reperto cũ primis equitum agminibus Garbagnatus & Cribellus tranſiuere. Tum verò Marcus qui ad id vadum aduolarat, ita primos vrgẽdo cædendóque perturbauit,

vt ambo duces intercepti atque agniti, ſæuiente in eos Marco protinus interficerentur. Sed compulſis in amnem primis, Florentinorum turmæ eodem vado tranantes, quominus reliqui ad vnum interirent, maturè opem tulerunt. At Marcus acerbiſſimorum inimicorum cæde contentus, vti impar viribus, Mediolanum ſe recepit. Nec multo pòſt ipſe Marcus atque Luchinus cum hoſtibus ad Tricellã pagum, ſexto ab vrbe lapide, dimidio minore, ſed aliquanto promptiore exercitu freti, audaciſſimè inſigni cruentóque prælio contenderunt, ad non dubiam hercle victoriã, niſi graue Luchini acceptum vulnus, incumbentis in obuerſa iam planè hoſtium terga Marci impetum retardaſſet. Exinde hoſtes promotis ad Comenſem portam caſtris, Mediolanum per aliquot menſes obſederunt. Interim Galeacius à Ludouico Bauaro Cæſare auxilia equitum poſtulauit, venítque Mediolanum Bertoldus Guiffes cum quingẽtis galeatis equitibus: ſtrenuéque id bellum aduerſus obſidẽtes multis proſperis eruptionibus geſtum eſt. Sed hoſtes quum vera vi nihil proficerẽt, ad inſidias verſi Heluetiam cohortem multa pecunia corruperunt, vt quum in ſtatione eſſet, Galeacius reuiſens cuſtodias interficeretur. Sed detecto ſceleſto conſilio, primus omnium Ioannes, tametſi ſacris erat initiatus, militari animo captis armis proditores adortus, conceptæ perfidiæ pœnas dare coegit. Hic eſt ille qui Archiepiſcopus Mediolanenſis factus, ſecundiſſima eximiæ virtutis fama, maiorum ſuorum imperium latè propagauit & auxit. Poſt detectam & continuò vindicatam Heluetiorum coniurationem, Gaſtone morbo abſumpto,

Cardonius & Flandrius desperata victoria, noctu, nec conclamatis quidem vasis, Modoetiam sese receperunt, noua item auxilia à Legato qui Placentiæ consederat, expectantes. Eam enim vrbem Vergusius Lãdus, expulso ex insidiis Actio Galeacii filio, acceptáque pecunia Legato tradiderat. Propterea Cardonius & Flandrius Modoetiæ planè obsessi, ad Vaprium vicum Abduam ponte constrauerant, vt ab eo expeditus recipiendis commeatibus venturísque auxiliis transitus præberetur. At cognito hostium consilio, Galeacius eum pontem omnino sibi præcidendum statuit, coniectura iudicans, si eò properaret, nihil hostes cunctaturos, quin educto exercitu ad tuendum pontem conuolarent, & quam ipse omnibus artibus quærebat conserendæ pugnæ occasionem, non iniquo loco protinus aperirent: quòd in eius pontis beneficio, obtinendi commeatus & parandæ demum victoriæ spes omnis posita videretur. Nec Galeacium summæ prudentiæ ducem opinio fefellit. Cardonius enim è Modoetia prægressus Vaprium, quam hostis optabat nobili prælio facultatem præbuit. In dextro cornu vbi Burgundiones Belgǽque erant, Henricus curabat: in læuo, Simon & Passarinus Turriani, Vergusius item Landus cum Florentinæ alæ ducibus curabant: mediam aciem tenuit ipse Cardonius, Gotholanis & Narbonensibus atque Apulis turmis septus. Peditatum omnem qui ex Italis & trãsalpinis gentibus constabat, ita diuiserant, vt inualidis strenui ac inermibus loricati miscerentur. Cæterùm Cardonio copias ex Vaprio in patentem campũ educente, instruentéque acies Galeacio, à diuersa parte

vacuum ab hoste vicum inuadi atque incendi protinus iussit : quo incendio auersus hostis adeò perturbatus est, vt respectare & de insidiis intestináque perfidia dubitare cogeretur, quum ex aduerso vexilla Aquilis Viperísque fulgentia pleno passu appropinquare conspiceret. Nec mora Galeacius & Marcus hostem sarcinas suas ac impedimenta ingenti incendio pereuntia deplorantem, vtrinq; inuadunt. Marco primam aciem perrumpente, Flandrius aliquandiu restitit : sed eo strato, tota eius acies fusa profligatáq; est. Nec ab altero cornu Galeacii impetum Turrianæ Florentinæque alæ diu tulerunt, ita vt media acies à Gaudentio Marliano (is nobilis & vetus miles & dux impiger peditatui præerat) recta frõte loco mota, turbatis ordinibus in fugam verteretur: & Cardonius ad primum incursum magno à sagittariis & mox ab irruentibus cataphractis detrimento accepto, quòd flãmæ deflagrantis vici receptum eriperent, & in vtrunque latus victores fratres vehementer inueherentur, & præaltus amnis ex fuga vadũ tentantes primis vorticibus absorberet, viuus in potestatem hostium deuenit : Præfecti Florentinæ alæ pariter capti. Simon Turrianus Guidone patre qui Mediolani imperium tenuerat genitus interiit. Sed ex minoribus ducibus promptissimus quisq; aut occubuit, aut in manus hostium deuenit. Vexilla quoq; maiora Roberti Regis, atque Pontificis, & Florentinorum Turrianorúmque relata sunt. Vnus ferè Henricus Flandrius à Germano equite captus, temeréque dimissus, quum pedes exutis armis totam noctem per syluas errabũdus effugisset, prima luce Modoetiam peruenit, quo Vergusius

ex merito extremi ſupplicii pœnã timẽs, quòd Actiũ Placẽtia pepuliſſet, ab initio aduerſæ pugnæ, cum reliquiis profligati exercitus perfugerat. Ab his Ducibus inſtauratum eſt bellum, & Modoetia per aliquot menſes fortiter defenſa: ſed magnis demum operibus circunuallatam oppugnatámque acriter, Verguſius ea conditione dedidit, vt niſi iuſtis auxiliis à Legato miſſis obſidio ſolueretur, ipſe cum præſidio ſaluis rebus exiret. Iam enim Flandrius deſperatis auxiliis noctu ex oppido profugerat, & Paſſarinus Turrianus quum opẽ obſeſſis afferre maturaret, à Marco ad Tiniosam turrẽ equeſtri prælio fuerat profligatus: quũ paulo antè & ipſe eadem vſus belli fortuna, Narbonẽ ſium equitum manum, ad Caracam ſupra Lambrum negligenter excubantẽ, oppreſſiſſet. Sed tantis hoſtiũ copiis aut ferro aut peſtilentia deletis, victor Galeacius præcellenti iudicio vir, ſibi omnino pacẽ parandã eſſe conſtituit, quòd inexhauſtis rediuiuiſq; potẽtiſſimorum hoſtium opibus ſe imparem cerneret, ſæpéque dimicando vires experiri, ac inſtabilem fortunã toties laceſſere periculoſum arbitraretur. Erat in cuſtodia Raimundus Cardonius dux hoſtium, vir ſolerti grauíque ingenio præditus: hunc idoneũ exiſtimans per quem à Pontifice pacem peteret, carcere liberaliter emiſit, vſqueadeo egregiè ſimulata fuga, vt duo ex intimis familiaribus inſigni nobilitate iuuenes Becalcius Landrianus & Phœbus Cõtes, elabentẽ ſecuti prodidiſſe cuſtodiam putarẽtur, ſingulari quidem cum infamia & ſummo cũ dolore propinquorũ, quum Galeacius eos tanquã admiſſi ſceleris reos per præconẽ exilio multauiſſet. At Hiſpanus (vti generoſum

nerosum decebat) syncera fide causam egit, Placentiæ primò apud Legatum, & mox Auenionem contendens, apud Pontificem, Landriano & Phœbo arbitris, & peculiari oratione prolatísque mandatis suppliciter pacem petentibus. Nec abnuit Pontifex, quòd eã Cardonius omnino vtilem fore disserebat, videretúrque ex commodo dignitatéque Pontificii nominis, si Christiana benignitate clementiáque inductus, eos in clientelam fidémque reciperet, qui ab eximia virtute diis & Fortunæ cordi essent, & vti bellis omnibus inuicti, non temerè ab his qui virium periculum fecissent, insuperabiles crederentur. Petebat autem Pontifex ex consilio Roberti Regis, qui super ea re consultus fuerat, vt postquam Galeacius conuerso studio amicum fidelémque clientẽ Romani Põtificis se fore profiteretur, etiam gerendo bello socius esse eosdémque hostes habere vellet. Sed is vnum Cæsarem beneficiariósque eius excipiens, adduci non potuit vt quicquam polliceretur, quod familiæ suæ antiquissimo studio indignum cẽseri posset. Cæterùm eo modo confecta pace, Cardonius iterum magnis exercitibus à Pontifice Robertóque Rege præfectus est, postulantibus eum Florentinis, qui à Castruccio vehementer exagitati, veteribus innixi studiis Guelpharum partium nomen magnis opibus tuebantur. Itaque Cardonius ab ostio Rhodani triremibus Telamonem deuectus, Florentiæ militaris imperii sceptrum solennéque vexillum accepit, & contra Castruccium ad Phocẽsium paludes castrametatus est. Phœbus autem & Landrianus ab eo humaniter dimissi ad Galeacium contenderunt, quibus protinus pristinæ famæ

decus restituit: quanquam confecti negotii arcana tũ minimè nudanda viderentur. Eos enim non obscurè de se benemeritos liberali gratóque animo tota ea simulatæ perfidiæ suspicione liberandos existimabat, qui nihil subeũdæ infamiæ nomen veriti, modò iussis fideli obsequio parerent, periculosi officii munus impleuissent. Nec demum Galeacius vel Castruccio, sibi priuato publicóque nomine coniunctissimo, vel ipsis Etruriæ Gibellinis defuit, quin maturè transmissis auxiliis opem ferret. Actius enim filius per Apuanos Ligures Lucam descendere iussus cum septingẽtis cataphractis equitibus magna ex parte Germanis, ad Castruccium in castra peruenit, vsqueadeo opportunè atque feliciter, vt commissa ad Altopassum nobili pugna, Cardonius iterum caperetur, & Florentinorum vexilla cum legatis & ducibus, cæso profligatóque toto exercitu, in Castruccii potestatem deuenirent. Cæterùm Galeacius, qui tantos coniurãtium hostium exercitus, tótq; vario euentu commissis præliis, & parta demum memorabili victoria, inuicto animo superauit, postremò vel vndique victor & felix, propinquorum insidias effugere non potuit. Leodrisius enim & antè aduersus Matthæum, & nuper perfidiosa malignitate infamis, ac ideo semper inquietus, ex interuallo, vt plerunque accidit, validior ad insaniam redierat, adauctóque scelere Marcum Galeacii fratrem facilè deprauarat, plenum quidem bellica laude, sed ob id multa superbia multáque occulti liuoris bile redundãtem. Hic ingenii captu supra æquũ turbidus & ferox, tanquam periculorum omnium socius, & totius victoriæ præclarus adiutor, fratrem re-

rum dominum ferre non poterat vel natu maximũ, & prudentiæ authoritate potiorem. Et quum regnũ duos non caperet, quibus modis id aſſequeretur violentus & vecors agitabat. Præbuit autem occaſionem maturando flagitio Ludouici Bauari Cæſaris aduentus, qui euocante Galeacio vt Pontificis Robertíque Regis & Florentinorum adauctæ potentiæ obuiã iretur, Veronam peruenerat. Itaq; Marcus & Leodriſius officii ſimulatione Cæſari obuiam eũtes, Veronæ Galeacium multis oneratum calumniis, maieſtatis reũ fecerunt, conueniente ad id ſcelus Cane Scaligero, qui ex aliena diſcordia turbatis rebus obuentura ſibi commoda vir vtique aſtutus ac ambitioſus expectabat. Cæterùm Cæſari à Marco & Leodriſio per Camonicos tramites Comũ perducto, Galeacius affuit ornatiſſimo comitatu Cæſarem æquans, donáque afferens nouo nec admodum opulenter inſtructo Cæſari gratiſſima. Ibi de fraternis inſidiis certius didicit, Franchinúmque Ruſcam Comenſium Tyrannum ab ſe Scaligeri Canis exemplo diductum ſenſit. Accuſabatur atrociter quòd importuna parandæ pacis cupiditate adductus, Gibellinarum partium graui damno cum Pontifice tranſegiſſet, Cardonio præſertim tanto duce periniqua plenáque perfidiæ ſimulatione hoſtibus reſtituto : & Mediolani ſublata libertate, propinquis amicíſque veteribus planè contemptis, impotenter ſuperbéque regnaret. His quoque ſummæ offenſionis criminationes addiderant, quibus diluendis quum vehementer æſtuaret, graui admodum voce dixiſſe fertur, Dum me Marcus frater impiè ferit, ſeſe temere conſauciat. Id verò deferentibus amicis

audiens Marcus, acutè respondit, De hoc quid in fatis futurum sit Galeacius viderit, qui ædepol fratrem nō habet, quum solus regnet. Sed eam disceptationem Cæsar distulit, Comóque profectus per Modoetiā Mediolanū peruenit, quo Galeacius præcesserat, vt quæ ad solennis pompæ ornatum & lautitiam pertinebāt, magnificè atq; celeriter appararet. Itaq; liberali sumptu & planè regio splēdore Cæsar exceptus est, & Calendis demū Iuniis in templo Diui Ambrosii ferreo diademate coronatus, tradēte insignia Guidone Tarlao Aretinorum Antistite. Is in Italia Gibellinarum partium principē agebat. Interfuit & ipse Canis Scaliger, qui mille equites galeatos & delectorum peditum aliquot cohortes, ad ornandum augendúmque Cæsaris comitatum adduxerat, vt studium suum erga Cæsarem ostentaret. Hic præalta ambitione incēsus, oblata ingenti pecunia, petebat à Cæsare, vt Mediolani Augustali iure princeps diceretur: magno siquidem astu apud proceres Germanorum, Galeacium vel nullo certo indicio maiestatis reum, nec adhuc ad dicendum causam ad tribunal Cæsaris vocatū, maligno infamíque iudicio prædamnabat. Sed Cæsar graui admodum ancipitis consilii suspensus cura, quid sibi decernendum foret minimè statuebat. Ita Scaligero respondit, ut spem minimè præcideret, & præsentibus eius copiis ad patrandum facinus vteretur. Interea dabat operam vt Germanici sanguinis vetus miles perpetuis stipendiis & beneficiis Galeacio obstrictus, vel ab ipsa Matthæi Magni Othonísque memoria fidē mutaret, nouúmq; sibi, reiecto superiore, sacramentum diceret. æquum enim postulare vide-

batur, quum pro ſua & Germanicæ gentis dignitate ſalutéque peteret, vt firmiſſimo conſenſu Aquilã Romani imperii ſignũ reſpicere, idq; tueri, & ſe vadentẽ Romam ſequi vellent: futurum enim eſſe vt maturè opima ſtipendia, & digna ipſorum fide virtutéq; præmia conſequerentur. Nec mora Germanis graui ſcelere, niſi id præſentia Cæſaris eleuaret, fidem occultè mutantibus, concilium ſolenne proceribus indicitur, vocatúrque ad id Galeacius cum fratribus Actióque filio. Tum verò Marcus prodit, venenúmque dirum domui ſibíque demum lethale euomens, petit ſupplex vt æqui iuris libertatem ciuitati reſtituat, oppreſſam & planè extinctam inuſitata tyrãnide ſuperbi fratris. Id ſi æquiſſimus Cæſar impetrari à miſeris pateretur, Mediolanenſes quantam oporteret in ſtipendium pecuniam præbituros, nec à fide ac amicitia Cæſarum vllo vnquam tempore diſceſſuros. Aderat fortè perſoluendi ſtipendii dies, nec eam pecuniã Galeacius exhauſto iam planè ærario, cui per tres menſes Cæſar auiditate inſatiabili & grauis & importunus extiterat, niſi cunctanter expediebat, quam ſine graui diſcrimine tanta oneratus calumnia imperare non poterat, Patritiis iam planè Marci & Leodriſii malignitate deprauatis, populóque per ſe cupido rerũ nouarum, ad ſpem libertatis erecto. Cæterùm Galeaciũ generoſa oratione obiecta crimina refellentem, nec talem omnino iniuriam veritum, ex cõpoſito Prætorii præfectus cum Luchino Ioannéque fratribus, Actióq; filio in proximum cubiculum deducit, quaſi Cæſar remoto reo liberius loqui vellet. Sed iam captis Cæſar capitale ſupplicium comminatur, niſi triduo

Modoetianam arcem tradi iubeant. Id autem à forti fideliq; custode vix multis cum lachrymis impetratum est. Quū in tanto coniugis periculo trepida Beatrix vxor Modoetiam peruolasset, missus est qui deditam arcem reciperet, nouúmque præsidium imponeret Guido Tarlatus, biduóque pòst Nonis Iuliis Galeacius cum Actio filio, Luchinóque & Ioanne fratribus, in ea arce duræ custodiæ traditur: non equidem omnino iniqua sorte, vt fabrefacti paulo antè ab se tetri carceris furnum, ita à depressa testudine vocatū, primus experiretur, quem aduersarū partium captiuis ad pœnam parauisset. Verùm eam calamitatem vehemēter adauxit custodiæ præfectus, è Norico Antius Rizaccus, ingenio ita immiti erga miseros tantæ modò fortunæ Principes, vt nec quotidianis muneribus emollitus, quicquā de inhumana feritate remitteret. Mirum porrò dictu est quum rerum domini tantis muniti præsidiis dolo caperentur, neminem omnino se cōmouisse: pauci enim ex his qui aderāt, id factum senserunt. Quis hercle perpetuum ac acerrimum Cæsariani nominis defensorem, ab ipso Cæsare summis precibus in Italiam euocato excultóque tantis officiis atque muneribus, capi potuisse credidisset, & tum præsertim quum nulla in Cæsare vel alienati animi, vel commutati vultus signa præcessissent: nec in damnato verius quàm reo, vllus omnino metus ex conflata calumnia (si ingenuum concitati ac æstuantis animi ruborem demeres) cóspiceretur? Sed potiundi auri dira cupiditas, quæ in Ludouico profunda atq; infinita demum apparuit, accusante Marco & immodica pollicente, vehementer excitata, &

veteris clientelæ & recentis officii, & hoſpitalis amicitiæ iura facilè reſoluit. Sequēti enim die aſtuto Cæſaris conſilio, viri inſignes viginti quatuor è ſingulis tribubus regendæ reipublicæ creati ſunt ad imaginē antiquæ libertatis : ſed imperata ſubinde eſt pecunia honorarii ſubſidii nomine, & ea quidem multo amplior quàm à Galeacio popoſciſſet. Nec multo pòſt qui ſummæ rerum publicóque conſilio & tutelæ vrbis præeſſet, cum delecta manu Germanorum delectus eſt Guliermus Monfortius. His rebus Mediolani conſtitutis, Cæſar Vrceos Brixiani agri oppidum cōtendit, vbi concilium indixerat, euocatis vndique ſociarum vrbium tyrannis. Ibi ad leniendam inuidiam atrocis facti, literas protulit concepti cum Pontifice fœderis indices, captis (vt dicebat) Galeacii tabellariis interceptas: quas tamen pleriq; commentitias & falſas exiſtimarunt, vt Villanus Florentinorum annalium eius ætatis ſcriptor, vel ex profeſſo Vicecomitum nomini infenſus, ſcriptum reliquit. Gibellinæ ſiquidem factionis principes, inexpectata Galeacii calamitate tanquam communi malo atq; periculo cōſternati, Cæſarem non obſcurè oderant, ingenio ſuſpicaci ac ſæuo maximéq; rapaci partium neruos atrociſſimè conuellentem. Verùm paucos poſt dies impetratis à Scaligero & Ateſtino Paſſarinóq; Mantuano equitum auxiliis, Romam iter intendens in Etruriā deſcendit. Piſani portas clauſere, nec Cæſaris expilātis ſocias vrbes dicto audiētes futuri videbātur, niſi Caſtruccius, à quo Cæſar amiciſſimè receptus, pecuniáq; adiutus fuerat, nouo adiuncto exercitu Piſanis, niſi Cæſarem reciperēt, extremas ſuburbani agri cla-

des denūtiasset. Cæterùm Cæsar Pisanis pecunia multatis, ascitóque sibi Castruccio, via Aurelia quæ maritima dicitur, Romam contendit. Nec mora insigni studio Sarræ Columnæ Iacobíque Sabelli, in Vaticano coronatur, tradente diadema Petro Coruario, quē cœnobio eductum, Pontificiáque tiara exornatum, Nicolai quarti nomine Pontificem appellarant, vt in vrbe Ioannis legitimi Pontificis authoritas aboleretur. Ludouicum enim Bauarum Ioannes, Roberto Regi fœdere coniunctus, tāquam Gibellinarum partium præcipuus hostis, Pseudocæsarem appellabat, ac anathemate persequebatur. Romanus quoque populus præsentem Pontificem colere, quàm venerari absentem malebat, vel ob id inuisum, quòd multis legationibus euocatus, Auenionem sacrosanctæ vrbi prætulisset. Dum hæc fierent, Castruccius quem antea Lucensium & Pistoriensium Lunensiúmque ducem Cæsar appellarat, accumulatis honoribus, Senator Vrbis, Comes Lateranus, & Cæsareæ Aquilæ vexillifer effectus est. In eo enim vno Cæsaris spes & opes sitæ erant, quoniam nemo eo vel acumine ingenii & consilii grauitate validior fuit: quum etiam cæteris eius ætatis ducibus, in tota gerendi belli fortuna felicior haberetur. Is maximis officiorum vinculis familiæ Vicecomitum obligatus, nullam prætermittebat occasionem quin Galeacium Cæsari commendaret, oraretque supplex, ne diutius Guelphos Romani imperii internecinos hostes præstantissimi viri calamitate lætari pateretur. Verùm Cæsar, ne insontibus iniuriam temere fecisse videri posset, æquo durius respondebat, quanquam & Sarræ & Sabelli maximæ au

thoritatis & gratiæ procerum continuæ preces adderentur: & Marcus admissi sceleris pœnitentia adductus, castigante atq; exorante Castruccio à vetere diri odii insania discessisset, peteretque excussis ingenuo pudore lachrymis, vt exutis imperio fratribus saltem cũ libertate vita redderetur, quæ in eo carcere breuissima censeri posset, nisi Cæsar clemẽtiæ nomine satis pœnarũ eos pro vetere superbia, ex beatissimis factos mortaliũ omniũ miserrimos, dedisse existimaret. Dũ Romæ tantis deprecationibus res ageretur, Castruccio nuntiatũ est Florẽtinos Pistorium vrbem paucorum proditione in potestatem redegisse. Qua re vehementer perturbatus, nec obscurè Cæsari succensens, quòd aliquanto grauior hostis Gibellino quàm Guelpho nomini præposteris cõsiliis euasisset, abducto suo milite ad recuperandam amissam vrbem magnis itineribus Lucam contendit. Eius viri discessu permotus Cæsar, quòd pecuniæ inopia premeretur, nec Romani in ea expediẽda præstò essent, & propinquæ Vrbi ciuitates intestino bello laborarent, Robertiq; Regis exercitus ab Aquila Latióq; demum Romanis finibus immineret, animi sentẽtiam mutauit: perscriptísque literis Antio Rizacco Modoetianæ arcis custodi, Guliermóque Monfortio Mediolanensi Reipublicæ præposito, Vicecomites custodia educi, pristinæque libertati restitui iussit. Itaque Galeacius cum fratribus filióque, quum à Nonis Iuliis ad Sexto Calendas Apriles in prædura custodia fuisset, incredibili veterum amicorum lætitia, Modoetianorúmque insigni gratulatione liberatus est: ea conditione vt proficiscenti ab Vrbe Cæsari, honoris causa Pisis occur-

rerent. Sed Galeacius curato corpore instructáque ad profectionem vetere familia, ac ascitis ex numero veteranorum lectissimis Cẽturionibus, equitũmq; Præfectis, nihil antiquius habuit quàm vt ad Castrucciũ, tanquam salutis partæque libertatis præcipuum authorem, ad agendas gratias communicandáque consilia in Etruriam contenderet. Is tum Pistorium circunuallatũ præaltis aggeribus, graui obsidione premebat: ita vt imitatus Cæsarem Dictatorem ad Alexiam, contento intra munitiones exercitu, vtrinque vallo fossáque munitus, eruptiones facilè sustineret: nec exteriores hostium copiæ, quanquam essent amplissimæ, adoriri munitiones auderent. Ingẽtes enim balistas, quæ tum erant pro æneis tormentis, atq; item maiores scorpiones in æditis aggerum propugnaculis peritissimè collocarat. Is venientem Galeacium arctissimè complexus, quòd eum vnicè adamaret, ac in eo ex tot rebus militiæ fortiter atque feliciter gestis animi magnitudinem admiraretur, omnibus copiis ac absoluendis operibus præfecit, dum ipse ad explicandas ærarii difficultates Lucam profecturus, confecto ibi negotio in castra reuerteretur. Eo itaque non multos post dies reuerso, & munitiones mirificè adauctas laudante, ita inter se compararunt, vt Galeacius interiores munitiones aduersus erumpentes circumpositis nocturnis diurnísq; stationibus tueretur: ipse exteriores, obuertendo vrbi terga, cum multo maxima copiarum parte defenderet. Nam Florentini duce Philippo Sanginetto Gallo, qui Pistorium ex insidiis ceperat, ac Beltromone Baucio, qui erat Pontificiorum equitum magister, supra numerosum pedita-

tum, septem milia galeatorum equitum in conspe-ctum obsessæ vrbis adduxerant, assiduo tubarum clangore Castruccium ad pugnam prouocantes, quòd subire aggeres eósque vltrò perrumpere conari, à peritissimis eius ætatis ducibus defensos, stultũ & luctuosum fore existimabant. Nec multo pòst Florentini inde copias in Pisanum & Lucensem agrum vertentes, discesserunt, vt Castruccius suarum rerum incendiis permotus, Lucensibus opem ferre cogeretur. Sed degeneris consilii conatum irridente Castruccio, ac itidem ignauiã exprobrante, Pistorienses animis conciderunt, ita vt mox desperatis rebus se dederent, ea conditione, vt nisi sociorum exercitus intra quintũ diem aut iustam commeatus copiã inferret, aut prælii fortunam experiretur, ipsi cõtinuò vita incolumi salúoque præsidio portas aperirent. Dum hæc agerẽtur, vehemens atque lethalis morbus Galeacium inuasit, exustum scilicet Augusti solibus, perpetuísque laboribus ex diuturna obsidione fatigatum. Nihl autem de sæuo impetu febre remittẽte, vt commodius opportuna remedia pararentur, ad Pisciam oppidum lectica delatus est. Ibi eũ triduo pòst absumpsit morbus, quum implesset alterum & quinquagesimũ ætatis annum. Videri hercle potuit infelix, ex tanta vtiq; fortuna collapsus, nisi viro ad victorias nato, vel exuli, in ipsa victoria mori contigisset. Funeratus est Lucæ miro studio in eum supremos honores conferente Castruccio. Tumulũ autem hoc epigrãmate poeta eo rudi sæculo non insulsus, honestauit,

Hic iacet in parua (maiori dignus at) Vrna,
Sanguinis Anguigeri Galeaz & gloria belli:

Magnanimus, contemptor opum, formáque decorus.
Extulit hunc virtus, mala sors mox fortiter vrsit,
Quam rursus vincens, simul & virtute refringens,
Victor decedit, felix & in astra recedit.

Nec ipse quoque Castruccius diu victoriæ suæ gloriæque superfuit. Ingruēte enim pestilenti autumno ex hisdem Pistoriensis belli laboribus accersita febre, intra vigesimum diem Galeacii fatum est cōsequutus: vir haud dubiè antiquis ducibus bellica virtute comparandus, nisi tyranni nomen ex atrocibus factis inuidiæ expositum, vel præcellentis virtutis famam facilè prægrauaret. Excessit è vita tribus annis Galeacio minor, ita vt ad consumati Imperatoris existimationē, nisi præmatura fata vitæ cursum præcidissent, Etruscis peruēturus esse crederetur. Quanquā Macchiauellus Florētinus improbè corrupta historiarum fide, in eum præferocem patriæ hostem impudentissimè iocatus, dum eius vitam commentitiè lasciuéq; contra veritatem ad risum nauseámque perscriberet, id vnum malignè cōtenderit, vt Nicolai Tegrimi Lucensis syncerissimè cuncta de Castruccio Latinè enarrantis, spectata authoritas interposito mendacio apud posteros eleuaretur.

Actius egregii artificis manu depictus in templo Diui Gothardi ad læuam introeuntibus conspicitur. Videmus etiam parem eius effigiem in templo Diui Marci, extra Beatricem portam. Sed statua eximiæ cælaturæ ex Lunensi marmore sepulchro imposita, depictæ similitudinem exactè reddit.

ACTIVS.

Ctius vigore bellico & præalto constã tis ingenii spiritũ patri Galeacio facilè par, efficaci verò prudentia & longa infracti animi fortitudine auo Matthæo persimilis, collapsam familiæ fortunam admirabili virtute restituit: tanta quoque felicitate, vt recuperato dominatu, imperii fines paucis annis protulerit. Sed ab initio multa ei aduersa obuenere: nam in exilio natus & educatus, pueritiã simul & adolescentiam nulla certa cum laude transegit. Postremò iam planè vir Placentiæ in præsidio à patre relictus, quum is perditis propè rebus opem ferens, Mediolanum conuolasset, eam vrbem tantis laboribus partam, vnius horæ momento infeliciter amisit, occupante Vergusio Landa, qui valida Legati Cardinalis ala equitum & magna exulum manu fretus, irruperat, vitatis quidẽ diuerso itinere Actianis copiis, quæ aduersus aduentantem exierant. Tanta porrò irrumpentis Vergusii celeritas fuit, vt Actius breue ad fugã spatium nactus, ægrè hostium manus euaserit, adiuuante præsertim matre, quæ tam subito quàm salutari cõsilio, effusis in limine domus aureæ monetæ sacculis, intrantes, statímque auidè sparsam pecuniã colligentes, aliquandiu morata fuerat. Erat Vergusius vir bello acer, sed ab ingenio maximè turbido semper inquietus: qui tametsi Gibellinæ factionis erat princeps, commutata voluntate ad Legatum perfugerat, quòd Galeacius vxoris eius pudicitiã procacius quàm deceret, pertentasset. Verùm Actius collectis copiis

ſuis, & Ferrarienſium Mãtuanorúmque opibus adiutus, Sancti Domini oppidum in poteſtatem redegit, accuratéque bellicis operibus permuniens aduerſus hoſtes egregiè bellum geſſit, vſque ad id tempus quo Galeacius poſt deuictum captúmque Cardonium, & deletas eius copias, Modoetiámq; receptam, Caſtruccio opem imploranti auxilia in Etruriam tranſmiſit. Florentini enim nouas equitum alas ex vlteriore Gallia mercede conduxerant, coniunctíſque Roberti Regis & Pontificiis copiis, Cardonium qui nuper dimiſſus à Galeacio ad Pontificem peruenerat, ingentis exercitus imperatorem effecerant, ita vt Caſtruccius ſibi timere & maturam opem à ſociis, Galeacióq; imprimis & Paſſarino Mantuano Canéque Scaligero implorare cogeretur. Quamobrem coactis iam auxiliis Actium parantem ſibi iter ad Apenninum, vt in Etruriam tranſcenderet, in Sancti Domini oppido aliæ atque aliæ Florentinorum & Legati copiæ vehementer obſederant, vt deiectus ſpe auxiliorum Caſtruccius, priuſquam ſuccurri poſſet, à Cardonio circa Focenſium paludes opprimeretur. Sed magno cum dedecore obſidentium illatus eſt in oppidum commeatus, & recentes demum cohortes & ſociorũ equites intrarunt, Actiúſque eductis ſignis detrectãte certamen hoſte, cum octingentis galeatis equitibus per Apuanos Ligures ad Caſtruccium contendit, vſque adeo opportunè, vt quum collatis caſtris prælium differri minimè poſſet, Caſtruccius eius aduentu magnopere lætaretur, & Cardonius triſte omen acciperet, quum fatales ſibi viperas in vexillis aſpexiſſet. Tũ quoque lætũ de ea victoria augurium Actio obuenit,

ſicuti à Franciſco Petrarca his verbis ſcriptum legimus: Actius Vicecomes, qui poſtea Mediolani dominium obtinuit, iuuenis nempe victorioſus antequam à podagris vinceretur, iuſſu patris profectus cum exercitu Apẽninum tranſiit, & victis hoſtibus apud Altopaſſum, duce quidem Caſtruccio, ſed egregia opera eius adiuto, ad vincendum Bononienſes pari impetu fortunáq; ſe conuertit. In ea expeditione, quum fortè equo deſcendens requieſcit, ingens vipera nullo comite aduertente in galeam iuxta poſitá irrepſit, quam quum mox capiti reponeret, ſinuoſo quidem & horribili, ſed prorſus innocuo lapſu per decoras interriti ducis genas illa deſcendit. Eam à nemine lædi paſſus animoſus adoleſcens, ad omen geminæ victoriæ traxit, hinc præcipuè quòd ipſe pro ſigno bellico vipera vteretur. Nec multo pòſt cõmiſſa eſt ea nobilis pugna ad Altopaſſum, in qua victor Caſtruccius præclara virtute Actii feliciter adiutus, vniuerſas hoſtium copias deleuit, captis fermè omnibus ducibus, ipſóq; præſertim Cardonio imperatore cum filio in poteſtatem redacto, & direptis caſtris. Quibus captiuis & ſpoliis aliquanto pòſt ſplendidiſſimum Romano more triumphũ adornauit. Qua in pompa ducti ante currum Cardonius Vrlimbacáque Germanus, & Guliermus Narſeius Gallus, & plerique illuſtres Gotholani & Narbonenſes equitum præfecti cum legatis Florẽtinis, gratiſſimum Lucenſi populo ſpectaculum præbuerunt. Sed Caſtruccius ſtatim ab Altopaſſo victoria vtendum ratus, victrices copias Florentiæ mœnibus admouit, ſuburbanas delicias in oculis hoſtium crudeliter euaſtans, & pleraque ædificia incendens. In ea

expedi-

expeditione Actius Florentinis è muro ſpectantibus, ludos equeſtres in Arni inſula edidit, propoſito ad præmium velo ſerico purpurei coloris, vt reddito cõtumeliæ talione Florentinis illuderet, qui ſimiles decurſiones Mediolano obſeſſo ante Comẽſem portam iactanter ediderant. Inde verò Actius ſpoliorũ parte magnificè donatus, Etruriæ finibus excedens, in Mutinenſi agro Paſſarini Mantuani Ateſtiníque Ferrarienſis copiis ſe coniunxit aduerſus Bononienſium exercitũ, Legati auſpiciis Mutinæ Rhegióque imminentem. Nec multo pòſt circa Scultemnam profligatis hoſtium copiis, alteram Etruſcæ penè parem victoriam eſt conſecutus: atque inde ad patrem geminata cum laude Mediolanum contendit. Inſecutus eſt demum annus, diro Ludouici Bauari Cæſaris aduentu, Vicecomitum familiæ & toti penè Italiæ infauſtus, quo Actius eãdem quam pater patruí que indignè ſubierunt, carceris fortunam tulit. Cæterùm expiata inuidia cum patre patruíſque libertati reſtitutus, quanquam immaturo Galeacii patris interitu, ac importuna Caſtruccii morte plurimum angeretur, accisáſque ſpes propè omnes noua ac inopinata calamitate cõſpiceret: nihil tamen (vti Magni Matthæi nepotem decebat) ſeſe animo demiſit, quin ad fortunam pertinaci virtute ſubleuandam, cuncta experiretur. Summa conſilii hæc fuit, vt datæ fidei nõ deeſſet, ab vnóq; Cæſare à quo vulnus acceperat, præſentis remedii opem ſuppliciter peteret, poſtquam Marcus patruus infami ſuo conſilio deceptus, peroſúſque non obſcurè Cæſarem, decus Imperii, Gibelliníque nominis opes, vel parua ab hoſtibus accepta

pecunia paſſim euertentem, ad ſanitatem rediiſſet. Eo enim deprecante Cæſar poſt ſubirati Caſtruccii ab Roma diſceſſum, cuſtoditis fratribus libertatem cõceſſerat, territus vtique aduerſarum partium ſecundis ſucceſſibus, & non obſcuro conſcientiæ pudore vehementer timens ne ſocii clientéſque deficerent. Itaque Actius cum Ioanne patruo ad Cæſarem Piſas profectus, poſt multa colloquia, egregiè nauante operam Marco, Cæſaris animum inflexit, promiſſáq; pecunia ad ſummam quindecim myriadum, vt paterni imperii Princeps appellaretur impetrauit. Erat enim tum Cæſar multis aduerſis rebus, & ſuper hæc, extrema pecuniæ inopia circunuentus. Roberti enim Regis copiæ Bertoldo Vrſino duce, Cæſarianos præfectos vrbe Roma expulerant. Ioannis Pontificis authoritas ſtudio Iacobi Columnæ apud populum vigebat: Gibellinorum ſtudia magna ex parte refrixerant, quòd Syluestrum Gattum Viterbii partium principem indignè torſiſſet, vt eius pecuniis, quæ ingentes eſſe dicebantur, ſumma cum iniuria potiretur. Sed Cæſarẽ grauis metus inceſſerat, quòd Germani Saxones & Chati, validiſſima pars exercitus, conſternati animis & ſtipendia debita flagitantes, à Vindelicis & Sueuis ſeceſſerant, cum quibus antea apud Velitras ex cruẽta ſeditione armis contendiſſent: & tum fortè renouato odio, ſpretóque Cæſaris imperio, Piſanorum & Lucenſium agros impunè prædabãtur, caſtríſque demum in Cæruleo mõte poſitis (qui ſupra Viuinaiam iampridem à Caſtruccio permunitus, ad agendam prædam magnas habet opportunitates) eò terroris & fœdæ calamitatis circuniectam regionem ad-

duxerant, vt incolæ, incendiorum metu, commeatũ, vestem, & castrensia instrumenta conferre cogerentur. Nam paulo antè in Lucensi Camaioris oppidi incolas, quòd irrumpentibus aliquandiu restitissent, direpto incensóq; oppido crudelissimè trucidarant. Timebat quoque Cæsar, ne ea manus quæ octingentis armatis equitibus constabat, vt pote quæ nullo pudore defecisset, tanquam planè venalis ad Florẽtinos opima stipendia pollicentes deficeret. Quibus de causis facilè cum Cæsare transactum est, vt Marcus ad Saxones mitteretur: is Actianæ pecuniæ dimidiã partem ex præteritis stipendiis à Cæsare debitam promitteret: interim apud eos datæ fidei obses foret: altera pars Cæsaris procuratoribus Mediolani certis pẽsionibus numeraretur. Non abnuit conditionẽ Marcus, vt prioris maleficii inuidiam nouo officii genere deliniret: auidéque à Saxonibus tantæ pecuniæ vades receptus est. Addidit quoque Cæsar perscriptis obsignatísque codicillis nouum munus, vt magis ac magis Vicecomites sibi obstringerentur, quum veteres iniurias accumulatis beneficiis expiandas existimaret. Ioannes enim Actii patruus à pseudopõtifice Nicolao, suffragante Cæsare, in Senatu Cardinalis effectus est: sed vir ille summæ grauitatis atque prudentiæ gratias agẽs, beneficiũ quidẽ agnouit, ne spernere videretur, verùm vsu purpuræ galeríq; honore semper abstinuit, nõ obscurè in gratiã Ioãnis legitimi Põtificis, insigni quidẽ ipsius cum laude commodóq;: nã ei episcopatum Nouariensem postea contulit: quo permutato demum cum Aycardo Camedoio, Mediolanẽsis Archiepiscopus effectus est. Actius & Ioan-

nes Pisis profecti, diplomata Cæsaris Modoetiam detulerunt, quòd eos Guliermus Mõfortius liuoris plenus, magnis obuiam euntium ciuium gratulationibus passim exceptos, Mediolano recipere noluisset: sed eius cunctationem præbita pecunia celeriter resoluit: atque ita Monfortius dolore amissæ præfecturæ percitus, in Germaniam reuersus est. Exinde Actius à veteribus amicis clientibúsque, & ex publico ciuitatis ærario pecuniam mutuò sumpsit, vt præsenti Cæsaris procuratori solueretur. Is erat Cõradus cognomento Porcarius, rapaci ingenio, togatus miles, ac ob id facilè fidei pudoríque pecuniæ lucrum anteponẽs. Accepta siquidem quarta ferè promissæ totius pecuniæ parte, in Germaniam perfugere, quàm ad Cæsarem reuerti maluit. Eius potiundæ pecuniæ spe deiectus Cæsar, exacerbatísque propterea Saxonibus, efferato animo vt vndique corraderet pecuniam, graue auri pondus Pisanis imperat: Raimundum Cardoniũ auro se redimentem, pretióque nobiles aliquot Florentinos è custodia educit: Castruccii vxori pretiosa mundi muliebris ornamenta aufert: Castruccii filios Pisarum dominatu spoliatos Luca extrudit, & Francisco Interminello, accepta ab eo grandi pecunia, vrbis principatum adiudicat: Pisísque discedẽs Mediolanum contendit. At Mediolanenses immanis auaritiæ Tyrannum se recepturos negant. Eo modo exclusus, ad Modoetiam iter vertit. Id oppidum Actii præsidio tenebatur: quamobrem oppidani fortunis suis Mediolanensium exemplo non temerè timentes, venienti portas occludunt: nec per arcem aditus in oppidum datur, quòd Lamber amnis intumuerat, & qui

vadum tentarent, profluente mergerentur. Eo modo Cæsar ludibrio habitus, quum infamis auaritiæ pœnas daret, Papiam deflexit, vbi ab Actio collata pecunia facilè delinitus est. Nec multo pòst quum per socias vrbes prædabundo similis vagaretur, nec consiliis suis dignum Cæsaris nomine exitum reperiret, Gibellinis pariter & Guelphis odiosus, in Germaniam rediit. Interea Saxones in Monte cæruleo Marcum audaci ingenio fortia quæstuosáq; consilia, ac ob id grata militibus, explicātem, admiratione virtutis ex obside captiuóque ducem sibi creauerunt. Is ante omnia Henricum & Valeranū Castruccii filios graui ingrati Cæsaris iniuria Luca pulsos, & in proximo exulantes, Germanis conciliat, & per eos occupandæ Lucæ consilium init. Ab his Augustæ arcis custodes, quòd erāt Germani veteres Castruccii milites, facilè oblatis præmiis corrumpuntur, vt improuisus in vrbem introitus paretur. Nec mora Marcus ad constitutā diem è Cæruleo monte cum Saxonibus Lucam noctu peruolat: vrbs capitur: Franciscus Interminellus à Cæsare ad Principatum euectus, profligato eius præsidio aduersa porta profugit: aduersæ factionis ciuium domus in prædam vertuntur: sedatóque mox tumultu per nouas acclamationes, Castruccii filiis paterna sedes restituitur. Tanta re feliciter patrata, ditatísq; militibus, Marcus fortuna vtendum ratus, cū Fatio Donoratici regulo, qui Pisanæ nobilitatis erat princeps, consilium suscepit restituendæ libertatis, vt Cæsariani præsides pellerentur. Nec voto defuit euētus. Marcus enim cum valida manu equitum Luca profectus, Pisis à Fatio recipitur: ingens prælium excitatur: cō-

cisóque ponte vetere, Cæsariani in vlteriorem vrbis partem protruduntur. Libertatis nomen armati populi vocibus attollitur. Ipse Tarlatus Aretinus à Cæsare Pisis præfectus, vbi se à Saxonibus circunuentū suósq; profligatos videt, pontes occupatos expugnare conatus, cum ea præsidii manu quæ supererat, desperatis rebus vrbe excessit. Tum verò Pisani à Ioanne Pontifice interdicti sacris, expiari promeruerunt, quòd à Cæsare ab se damnato defecissent: tradiтúsque est consensu publico Nicolaus pseudopontifex, quē discedens Cæsar Comiti Fatio commendarat. Is demum Pontificiis triremibus Aueniонē deuectus infelix, & alieno potius quàm suo crimine miser, in tetra custodia periit. At Marcus à Pisanis Fatióque, vti præclarus author libertatis, magnis muneribus liberaliter donatus, vbi se honesto euentu è manibus Saxonum explicatum videt, maiora sibi agitanda ratus, accepta fide Florentiam contendit. Offerebat Octouiris qui Reipublicæ præerant Saxonum nomine Lucam vrbem, si octuaginta milia aureorum nummûm persoluerent, ea conditione vt sub fide publica Castruccii liberis honestus in patria locus relinqueretur. Interim vt bona fide pecunia repræsentari posset, Saxones in Augusta arce Florētini militis præsidium acciperent, & ex numero præfectorum insigniū obsides darent. Erat eius comparandæ tantæ vrbis facultas populo longè gratissima: sed quominus decretum fieret, factiosi ciues Simone Tosa principe vehementer impediebant, obtrectatione eorum laudis inducti, qui eam occasionem minimè prætermittendam suadere conabantur: quū supra ærarii difficultates Mar-

co tanquam veteri infensóq; hosti, ac ipsis præsertim fluxa fide Germanis, tanto amittendæ pecuniæ periculo, minimè fidendum differerent: nec Tyranni liberis, qui atrocissimi nuper hostes extitissent, parcendum arbitrarentur. Sed non deerant ciues vti publicæ dignitatis augendæ studiosi, amantésque patriæ, qui eam pecuniam ex priuatis opibus, in eius vrbis coemptionem liberaliter offerrent, modò ipsis Lucẽsium vectigalia non iniqua licitatione in triennium addicerentur. Interim à Marco acciti primores Saxonum Florentiam venere, & in his Bambergus Regulus & Arnaldus castrorum magister, vt coram Octouiris de obsidibus & pecuniæ summa trãsigeretur. Verùm inuidia & conceptus inter altercantes Patritios importunus liuor, populi decora ac vtilia cupiẽtis votũ interrupit. Nec multo pòst Saxones irrisa punitáq; Florentinorũ cunctatione, vrbem Lucã ipsámq; Augustam arcem, integrúmque in ciuitate dominatum Gerardino Spinulæ Liguri vendiderunt: tanto cum dolore indignantis populi Florẽtini, vt in Simonem Tosam penè coniectis lapidibus omnes ordines inueherentur. At Marcus iam non obscurè Actio subiratus, quòd ad se redimendum pecuniam nequaquam diligenter atque celeriter expedisset, ad fatalem veteris odii ac insitæ ambitionis insaniã redierat, vsqueadeo vt se Pontificis, Robertíque Regis, & Florentinæ Reipublicæ clientem futurum iuraret, si ad pellẽdum Actium auxiliis atque pecunia iuuaretur. Sperabat enim Saxones qui iam planè à Ludouico Cæsare defecissent, nomẽ eius omnibus bellis illustre, ad opima stipendia nouámq; prædam continuò secuturos.

H.iiii.

Hoc concepto ſcelere, fœderéque percuſſo, quum per xxx. dies Florẽtiæ viros nobiles & militiæ claros quotidianis epulis liberaliter excepiſſet, & vti erat excelſo corpore præaltóque animo & facũdia inſigni, dignus paterno imperio videretur, pro lautiis mille aureis liliatis publicè donatus, Bononiã cõtẽdit: proficiſcẽti autem additus eſt comes Prætoris filius, qui ciuis erat Bononienſis. Hunc iuuenem Octouiri ingenio vtiq; validum delegerant vt ab eo Marcus ad legatum deduceretur: eóque arbitro cuncta ordine quæ Florentiæ promiſſa conſtitutáque fuerant, iterata ſacramẽti fide confirmaret. Itaque magna ſpe inflatus à Legato Bononia diſcedẽs Marcus Mediolanum peruenit, exceptúſque eſt ab Actio & fratribus cum honore & lætis vtique vultibus. Sed dum in rem ſuam nouandis rebus clientelas exploraret, tentarétque veteres amicos, & turbido atrociq; animo cõſilia aſpera ad inuadendum dominatum agitaret, ab Actio & Luchino Ioannéq; nefariæ temeritatis cogitationes facilè deprehẽduntur. Iam enim veſano vultu oréq; idẽtidem querebatur, quòd ſe tam diu contra fidẽ datam, apud barbaros ſæuóſq; homines reliquiſſent: & fortè tum ſeipſo amarior atque turbidior erat effectus, quoniam adamatam nobilem fœminam, è matrimonio Othorini Vicecomitis impudenter abreptam, ſubita cõcitatus iracundia apud Boſatum in profunda arcis foſſa demerſerat, quòd illã leuitate muliebri mentitã partum, ſibi alieni ventris puerum ſuppoſuiſſe didiciſſet. Sed eam ab eo flagitio ita oderat, vt necatam impotenti amore percitus, ſera præcipitis vindictæ pœnitentia deploraret, indéque nouus perturbatæ menti

furor adderetur. Eo modo Actius patruíque ex multis indiciis quid Marcus agitaret moliretúrque non obscurè diuinantes, quum in vnum summa prudentia consentirent, vitandam omnino diræ belluæ rabiem, vindicandúmque prioris perfidiæ immane facinus statuerunt. Nec mora Marcus in Arenæ curia post epulas in cubiculum colloquendi simulatione deductus, à delectis aliquot prætorianis comprehenditur, elisísque linteo faucibus strangulatur, nullo ex eius nece tumultu exorto, quum proiectum cadauer è fenestra in publicum nemo lugeret, & tanquã spõte præceps datus, sumptuosis honestatus exequiis, ad Eustorgium sepulchro maiorum inferretur. Florẽtini verò prætoris filius vel totius consilii conscius, & funesti exitus spectator, ab Actio benignè dimissus est. Nec multo pòst Ioannes Bohemiæ Rex, qui Henrici Cæsaris filius & Caroli quarti Imperatoris pater fuit, cum valido exercitu in Italiam descendit, neque Ludouico Bauaro Cæsari planè hostis, neq; Guelpharũ partiũ amicus. Bergomates primi eum receperũt: nec Actius dubitauit quin amicitiæ, quæ maioribus suis cũ Hẽrico patre præclara fuerat, renouãdæ causa, ad Bohemũ trãs Abduã contenderet, munera deferẽs vtroque dignissima. Auxit existimationem Bohemo id Actii officiũ: & Actius ex eo colloquio confirmatæ potẽtiæ apud socios pariter ac hostes opinionem retulit, ita vt à Vercellensibus ad ciuitatis Imperiũ vocaretur. Nec multo pòst Bergomates à Bohemo præsidii iniuriis exagitati, ad Actium defecerunt. Ioannes enim ingenti cursu Brixia, Cremona, Papia, Parma, Rhegio, Mutináque potitus, superato Apennino Lu-

cam occuparat, Gerardino vrbe eiecto, & Florentinis copiis quæ Beltramone Baucio duce Lucam obſederant, longè ſummotis. Is rerum ſucceſſus Gibellinos non ſecus ac Guelphos magnopere conterruit: eóque vehementius quòd Bohemus cum legato Pōtificio in colloquium deuenerat: famáque ferebatur Philippum Galliæ Regem cum Pōtifice occulto inito fœdere conſpiraſſe, vt Bohemo duce cūcta ſubigerent, ac inter ſe Italiæ vrbes partirentur. Erat enim Bohemus Gallica pecunia inſtructus. Quibus de cauſis Florentini tanquam à Roberto Rege planè deſerti, metu noui hoſtis, cum veteribus inimicis communi commodo fœdus inire coacti ſunt. Itaque Actius, Maſtinus Scaliger, Paſſarinus Mantuanus, Obitius Ferrarienſis cum Florentino populo fœdera percuſſerunt, ea pactione vt coniunctis viribus bellum gereretur: ſubactǽque vrbes, Actio Cremona, Parma Scaligero, Regium Mantuano, & Obitio Mutina redderétur: Luca Florentinis cederet. Nec multo inde quū Bohemi Regis exercitus Ferrariam oppugnaret, ingenti prælio edito fuſus profligatúſq; eſt, Pinalla Aliprādo Actii duce feliciſſimè operā nauante. Nec fortuna victoriæ curſum diu morata, ſociorum votis defuit: pulſóque Ponzono Ioannis præfecto Actius Cremona potitus eſt, Papiámque mox in ditionem recepit, quum in Vrbeculá compulſos hoſtes, deſperatis auxiliis deditionem facere coegiſſet. Placentiam demum à Franciſco Scoto pecunia coemptam recuperauit. Poſtremò Franchinum Ruſcam Comenſium Tyrannum, multis illatis detrimētis eò adegit, vt accepto Bellizone oppido ad ſolatium amiſſi domina-

tus, vltrò vrbem dederet. Cæterùm paulo ante id tempus quum pedibus æger decumberet, maximum rerum ſuarum diſcrimen ſubiit, Leodriſii perfidia circunuentus. Is antea Matthæi Magni gloriæ inuidẽs, quanquam eſſet patruelis, primas partes legationis ad Pontificis legatum ſuſceperat, vt excitato inani libertatis nomine, Matthæus eiúſque liberi Mediolano pellerẽtur: cum Marco demum aduerſus Galeacium atrociſſimè cõiurarat. Nec animus inquies ambitionéq; mutabilis vllis omnino donis ac honoribus euinci mitigaríq; poterat, vt Actiũ rerũ dominũ imperio potiri pateretur. Itaque correptus vetere inſania, inopinato tranſfugio abducta Germanorum ala, ad Frãchinum Ruſcam, & mox ad Maſtinum Scaligerum Veronam contendit, conductiſque Rhetôrum Heluetiorúmque cohortibus, & Germanis equitibus, magnáq; manu exulum paſſim collecta, ad Adduã profectus eſt: nec tranſitu prohiberi potuit, quanquam diuerſa vada amnis Aliprandus Pinalla tueretur. Ea improuiſa gentis irruptione agricolarũ fœda & planè miſerabilis fuga facta eſt per totum ferè Inſubrum agrum, quòd tum prægaltæ niues herbidi ſoli campos integerent, nec pecoribus armentiſque in loca tutiora refugientibus, deſerto pabulo paſcẽdi facultas daretur. Porrò Actius, quanquam pedibus æger, nihil de celeritate diligentiáq; remittit, quin ex omnibus locis milites cogat, munitioráq; oppida ſubitario præſidio confirmet, donec auxilia conueniant. Aliquot enim diebus antequã hoſtes Abduam tranſirẽt, quid Leodriſius Veronæ moliretur, per exploratores didicerat, ita vt auxilia opportunè implorata trãſmiſſáq;

à propinquis sociisque principibus singulis horis expectarentur. Igitur coactis in vnum è Liguria, Ferraria atque Placẽtia magnis auxiliis, Luchinus patruus dux vetus & multis præliis felix Mediolano totius Nobilitatis equitatum, & delectam ex promptissimis ciuiũ legionem educit, ad hostésque progreditur. Consederat Leodrisius ad Neruianũ vicũ, duodecimo ab vrbe lapide: nec mora ad conspectum hostis ineundæ pugnæ signum dat, ordinésque componit. Verùm irruente Luchino, prima Leodrisii acies sternitur. Sed ex aduerso Rheti Germaníque more suo conglobati secundum impetum excipiunt, Luchiníque equitatũ primis cæsis intemperanter prouectum vehementer vrgent: multi vtrinque cadunt: cruẽtum & atrox vndique prælium editur. Cæterùm Actianis ægrè sustinentibus & iam planè profligatis, Luchinus ipse dum reparare perculsam aciem ingenti animo contendit, interfecto equo Heluetiorũ securibus sternitur & capitur. Tũ verò Barbari clamorem attollunt, & legionẽ Insubram armis animísque imparem adoriuntur: tãtáq; vi Placentinas cohortes propellũt, vt Dõdatio Maluicino viro fortissimo, Lancilottóque Anguisola ducibus interfectis, vniuersa acies fugã respiceret, Leodrisióque parta victoria videretur: nisi Diuus Ambrosius Mediolanensiũ tutelare numẽ, in nube equestri effigie à multis cõspectus recentis auxilii opẽ planè perditis rebus attulisset. Superuenit enim Hector Panicus cum ala cataphractorum Allobrogum à Ludouico Sabaudio Actii socero transmissa. Hæc Rhetos intempestiuè exultantes, & cædi prædǽque solutis ordinibus incumbentes, ita protriuit atq; cecîdit, vt in-

ſtaurata pugna, & fortiſſimo quoque ex nouo euentu deſumente vires ac animos, Leodriſiani terga darent: Luchinúſque ad arborem deligatus barbaris cuſtodibus eriperetur: & Leodriſius effugiens in manus hoſtium incideret. Eo die interfecta ſunt ſupra quatuor milia hominum: ſed minus lætam Luchino victoriam fecit Ioannes Fliſcus Fuſcæ vxoris frater, Ligurum præfectus, qui in prima acie ceciderat. Externus Leodriſii miles agricolarũ ſæuitie dum vagatur, & fruſtra effugium quærit, inedia, frigore, vulneribúſq; conſumptus fermè omnis interiit. Leodriſius cum liberis in arce Diui Columbani cuſtoditus eſt, vt poſt Actii & Luchini mortem, Ioannis Archiepiſcopi clementia ſeruaretur. In eo autem campo vbi pugnatũ eſt inter Parabiacum & Neruianum, Luchinus & Ioãnes templum in acie Diuo Ambroſio votũ, ad rei geſtæ memoriam condiderunt: vbi quotannis inſigni pompa, effuſo Mediolanenſi populo cum Prætore & Decurionibus altero & vigeſimo Februarii die, ſacra ſolennia celebrarent. In eo templo ad læuam ſpectatur effigies Hectoris Panici cum armata Allobrogum ala perditis rebus opẽ ferentis, quod facilè dignoſcitur, quum in purpureis equitum laciniis albæ cruces Sabaudiani principis inſignia diſcernantur. Secundum eam victoriam confirmato imperio, Actius Maſtino Scaligero graue bellum intulit, atque ei demũ, iniuriam probè vltus, Brixiam ademit. Exinde pacatis rebus Mediolani mœnia iam cœpta antiquitus, ad iuſtam altitudinem educta ſunt, additis per interualla altioribus propugnaculis, in queis marmoreæ ingentes viperæ viſuntur. Perduxit etiam in vrbem

fluuiolos duos euerrẽdis vrbanis ſordibus, ad ſalubritatem opportunos, Lironem ſcilicet & Cantaranam, qui iam penè defecerunt, quum negligentia publica ſenſim oblimati, iampridem aluei curatoribus caruerint. Tum quoque admirandæ magnificẽtiæ Curiam in harena priſcorum temporum iuxta frontem templi maximi ædificaſſe conſtat, addito Diui Gothardi templo, cuius ſacram turrem nobili faſtigio inſignẽ cum admiratione ſuſpicimus. Id multis admodum pretioſis diuini apparatus inſtrumentis referſerat. Mortuus eſt Auguſto menſe, octauo & trigeſimo ætatis anno, quum integros nouem annos regnaſſet, vſque adeo improbè vrgente fato, & articulorum doloribus aſſiduè laceſſitus, vt ne lodicibus quidem in lectulo ſine intolerabili cruciatu volueretur. Ex Catharina autem Sabaudia vxore pudiciſſima nullã ſuſcepit prolem. Erat Actius facie candida lætáque, naſo autem ſimo, quod nemini ſuperiorum gentiliũ contigerat: coma item barbáq; ad patris ſimilitudinem, ænei coloris, valde criſpa: ſed cæruleis oculis, ac intẽpeſtiuo caluitio, non deformante quidem frontem, ſed latius decorante. Exiſtimatus eſt ex toto actionũ euentu, egregiè bello fortis & conſilio ſummè prudens, & quod popularis gratiæ plurimum intererat, aditu facilis, & alloquio perhumanus, publicè & priuatè cum ratione liberalis. In ſeriis porrò ſine faſtu grauis, & in ſerendis iocis omnium ſuauiſſimus euadebat: ita vt quum poſtremò cuncta ad Chriſtianam pietatem reuocaret, vti credi par eſt, ei dii atque homines, perfidioſi & turbulenti patrui necẽ facilè condonarint. Tumulatus eſt marmoreo inſigni ſepul-

chro ad aram Diui Gothardi, in quo cælato inauratóque opere eius iacentis effigies ſpectatur. Pari artificio circũſeptus eſt marmoreis tabulis ſepulchri loculus, in quibus ſcitè ſculpta Ludouici Cæſaris ſolenni habitu imago cõſpicitur, quũ ſupplici ingeniculatóq; Actio Mediolanẽſis imperii inſignia largiretur.

Epitaphium Actij, qui eo rudi ſeculo Azo dicebatur.

Hoc in ſarcophago tegitur vir nobilis Azo
Anguiger, imperio placidus, non leuis & aſper:
Vrbem qui muris cinxit, regnúmque recepit:
Puniuit fraudes, ingentes ſtruxit & ædes.
Dignus longa vita, in fatis ſi foret ita,
Vt virtus multos poſſet durare per annos.

Luchini armati effigies in templo Diui Ambrosii ad vicum Parabiacum, post aram maximam quã prælio vouerat, & parta demum victoria dedicarat, conspicitur.

LVCHI-

LVCHINVS.

Ctio immatura morte ſublato, quòd ſine virili prole deceſſiſſet, duo patrui Luchinus atque Ioannes pari Iuſubrũ omnium conſenſu, cõtinuò ſucceſſerunt. Sed Ioannes æquitate liberali, vti ſacratum Antiſtitem decebat, diuini iuris poteſtate cõtẽtus fuit, ita vt fratri bellica laude perilluſtri & in adminiſtranda Republica ingenio graui conſtantíq; prædito, integra exercẽdi imperii cura relinqueretur. Is initio ſtatim ſuſcepti principatus, quòd confirmãdæ potentiæ parandæque ſummæ gratiæ apud ciues plurimum intererat, à Benedicto duodecimo per legatos impetrauit, vt interdicta ſacris ciuitas, tum verè ſupplex clementia & benignitate æquiſſimi ſacrorum Principis expiaretur. Recepit quoque pari Pontificis indulgentia veteres theſauros, qui è tẽplo Modoetiæ, turbulentis ſuperiorum bellorum temporibus Auenionem aſportati fuerant. Cæterùm quum ad arma vocaretur, per legatos ferè ſemper bella geſſit, tametſi antea longè acerrimus bellator extitiſſet, vtpote qui in omnibus ferè iuſtis præliis honeſta vulnera ſuſceperit: in illa enim nobili cruentáq; ad mõtẽ Catinum pugna, qua Vguccio Fagiolanus victor Guelpharum partium vires vehementiſſimè cõtudit, paterna auxilia ductanti inuectóq; in medios hoſtes, ſiniſtrum crus valida cuſpide traiectum eſt. Ad Alexandriam porrò quum in Tanari ponte cum Vgone Baucio Roberti Regis equitum magiſtro cõfligeret, ita Baucium inuaſit atque proſtrauit, vt multo ſuo ac

interfecti hostiũ ducis cruore fœdatus, & opimo spolio & præclara victoria potiretur. Ad Tricellam quoque oppositus ingẽtibus externarum gẽtium copiis, quæ Pontificis & Roberti Regis auspiciis sub Gastone Aquitano Raimundóque Cardonio Mediolanum obsessum ire maturabant, maximè pugnacis & periti ducis laudem tulisse fertur, quum terribili longóque certamine ædito, separatáq; sæpe acie, decora in facie vulnera suscepisset. Postremò ad Neruianum acriter dimicans, ita Heluetiis securibus perfracta galea, suffossóque equo, prostratus captúsque est, vt manante per nares multo sanguine ad iuglandis arborem tam diu nexus & semianimis iaceret, donec recentis Allobrogum alæ superuentu, cæsis Heluetiis atque Germanis, & Leodrisio hostiũ duce capto, è vinculis eriperetur. Sed qui tot bellis summa pericula euaserat, ex principatu demum oborta statim inuidia, amicorum & propinquorum sæuas manus vix effugit. Cõiurauere etenim in eius necem Franciscus Pusterla ex ordine Patritio auitis diuitiis potẽs, & ante alios duo Aliprandi fratres Martinus atque Pinalla, qui Actianis copiis præfuerant, neglectíque à Luchino ad alios scilicet, vti meliores translatis honoribus, amiciorem liberalioremq; dominum quærebant, coniectis vtiq; oculis in Galeacium & Barnabam ex Stephano fratre Luchini nepotes, qui decore iuuentæ & iã planè matura militari indole florentes, intempestiua summéque nefaria ambitione (hæc enim domui Vicecomitum fatalis fuit) ad imperium aspirare dicebãtur. Sed dum Aliprandi fratres pertẽtatis amicorum intimis, coniurationi vires addere contendunt, à Ramengo

Caſato inita conſilia produntur. Nec mora Martinus atque Pinalla capti diúque torti, in carcere fame necantur, cæteris in furca latronum more ſtrangulatis. De Puſterla autem qui profugiens ex Etruria retractus fuerat, in foro ſupplicium eſt deſumptú, eo quidem atrocius atque miſerius, quòd duobus filiis adoleſcẽtibus in conſpectu parem pœnam ſubeuntibus, ſceleſtus pater, paulo antè inter ciues maximè felix, ſupremæ calamitati ſuæ domus interfuit. Nec multo pòſt Margarita vxor, quòd non conſcia modò ſuſcepti adeò immanis conſilii, ſed ad id maturè patrandum peracerba concitatrix extitiſſet, perpetui tãtùm carceris pœna damnatur, quòd Othorino Vicecomite genita Luchinum arctiſſima propinquitate contingebat. Cæterùm ex damnatorum quæſtione compertum eſt Galeaciũ & Barnabam non ignaros initæ cõiurationis, paratóſque ad excipiendá principatus fortunam, tanti facinoris euentum ſpectauiſſe. Sed Luchinus ne ſupra Marci fratris necem, familiæ decus, vel maximè nocentium iuuenum cruore macularet, deprecante Ioanne Antiſtite, exilii pœnam non exceſſit. Ita tamen vt eos perfidiæ impietatíſque ignominia notatos, ad Oceanum in extremos Belgas atq; Batauos relegaret. Exinde Luchinum natura ſubtriſtem planéque ſeuerum, ſolito amariorem ac duriorem factum ſcriptores tradunt: vſqueadeo vt nec in ioco, pallidam ſemper obducens frõtem, ridere ſit viſus, quòd ad animi ægritudinem, articulorum quoq; dolores acceſſiſſent. Sed non inanis rumor de vxoris impudicitia per vrbem excitatus, mœrorẽ vſqueadeo cumulauit, vt in affecto tot malis ſene, nondum ma-

turis fatis viam aperiret. Nupſerat ei Iſabella cognomento Fuſca, è Fliſcorum gēte apud Ligures à præalta vetuſtate pernobili, duobúſque præſertim Pontificibus, Innocentio ac Hadriano, purpuratíſque ſupra quinquaginta Senatoribus longè clariſſima, vnde faſtum atq; inde luxuriem parum verecundo geſtu oréque præferret. Hæc nobiles Inſubrum matronas forma, lepore, mundiciis, ac vna præſertim vteri fœcunditate, qua Luchinus felix videri potuit, anteibat. primo enim partu Luchinum Nouellum, ſecundo Vrſinam, & mox tertio gemellos mares eximiæ indolis Borſium & Foreſtinum rara quidem felicitate pepererat, niſi tantam prolem ex inceſto concubitu concepiſſet. Galeacium enim formæ dignitate cunctos mortales ſuperantem adamaſſe conſtat, vti aliquot poſt annos defuncto iam coniuge, in extremo vitæ actu tā piè quàm ingenuè confeſſa eſt, ſcilicet vt animum piaculo liberaret, vel cum certo infauſtæ prolis exitio, tantíq; ſubinde imperii hæreditas ad legitimos ſucceſſores verteretur. Cæterùm ſuopte ingenio procax & leuis mulier, exulante Galeacio, & viro ex podagra decumbente, quum ſpectare Venetias cùm ſitu ipſo tum celebri feſto die Aſcenſionis CHRISTI, naualibus ludis & publicarum priuatarúmque opum oſtentatione mirabiles, auidiſſimè cōcupiſſet, importunæ vxori Luchino cuncta concedente, haud difficulter impetrauit vt ornatiſſima claſſe per Padū deueheretur, delectis in comitatu fœminarum nobiliſſimis, quibus ambiguus ineſſet pudor, nec viri earū tuendæ pudicitiæ cura tangerentur. Verùm luxurioſiſſimæ nauigationis exitus fuit, vt cum inſigni pro-

bro proſtratæ pudicitiæ apud Vgolinum Gonzagam, Dandulúmq; Veneti Senatus principem, rediret: pari infamia deflagrantibus nõnullis illuſtribus fœminis ex comitatu, quum à pudicis pariter ac in eodem crimine maculoſis leuitate muliebri per mutuas delationes, ſingularum adulteria proderentur. Hoc tanto inexpiabilis infamiæ vulnere percuſſus Princeps, ita flagitii iniuriam tulit, vt non obſcura parati ad vindictam animi ſigna, vel non planè explicata contractæ frontis querela, demorſis ſæpe vnguibus oſtenderet. Itaque Fuſca expedito ingenio non impudica modò ſed apprimè truculenta mulier, pœnæ metum celeriter anteuertit : ægrúmque adhuc coniugem veneno lento atque tabifico præoccupat, nullo tum ſceleris extante veſtigio, quũ planè maturatus ægri ſenis obitus ad nouum inſurgentis morbi impetum facilè referretur. Vixit annos ſexaginta duos: imperauit nouẽ. Tumulatus eſt in æde Diui Gothardi iuxta Actium, regio ſumptu celebratis exequiis. Luxêre elatum veris lachrymis cũcti ciuium ordines. Nã ſumma æquitate ius dicere, obliuiſci factionũ, tueri ab iniuria infimos, & quod maximè populare videbatur, ſingulari prouidentia annonam curare erat ſolitus: bella quoque, quod opulentæ tranquillitatis intererat, extra fines ſemper geſſit, eo animi decreto, vt ſua ſtrenuè defenderet, & ſocios conſtantiſſimè tueretur. Parmam imperio adiecit ſexaginta milibus aureis coemptam ab Obitio Ateſtino, ægrè eam vrbem aduerſus Gonzagas atque Scaligeros defendente. Piſanis porrò ea conditione pacem dedit, vt honorarii tributi nomine binos equos, militarem vnum, alterum aſturconẽ

album, quo domina veheretur: itémque binos ad aucupium falcones peregrinos quotannis penderent. Nouiſſimè Ligures fluxa fide antiqua fœdera violantes, magnis copiis inuaſerat, Brutio filio duce Genuã gentis caput obſeſſurus, niſi properantia fata vetuiſſent. Magnificentiæ monumẽta nulla ferè reliquit, Actiana domo contentus, quum antea Ticinenſi regione præaltas ædes cõtra diui Georgii templum Palatii nomine vocatas habitaſſet. Foris autem validam arcem in edito monte ædificatam, cui à vetere delubro Capellæ nomen eſt, Bergomatibus impoſuit. Delectatus eſt, tuendæ valetudinis cauſa, ſuburbano ſeceſſu, non tam amœno quàm ſalubri, ad ſeptimum lapidem Comenſi via ſiniſtrorſum, vbi tenuis eſt pagus qui Sanus aer veriſſimo nomine nuncupatur. Liberos reliquit, Brutium ex cõcubina, qui quum Laudi Pompeiæ præferoci ingenio aliquandiu tyrannidem exercuiſſet, coniurante ciuitate expulſus, obſcuro in pago in Euganeis inops & merito miſer interiit. Borſius autem & Foreſtinus publicato Fuſcæ matris inceſtu, tãquam damnatæ prolis iuuenes, hic tetro in carcere, ille verò ex fuga, in exilio perierunt. Eandẽ exilii fortunam tulit Nouellus, qui nequaquam animo degeneri militiæ aſſuetus, propinquorum ſuorum hoſtibus ſemper adhæſit.

Epitaphium Luchini.

Iuſtitiæ cultor, ſcelerúmque acerrimus vltor,
Pauperibus charus, nunquam dum vixit, auarus:
Egregiis factis, & cladibus ante peractis
Inſignem bello laudem meruit, niſi fraudem
Sors mala ſtruxiſſet, crudeliter & periiſſet.

Ioannes Archiepiſcopus ſe pingi iuſſit in ſacello domus Archiepiscopalis à ſe cõditæ, ante imaginem Diuæ Mariæ Virginis , vſqueadeo præcellenti pictura, vt incorruptis coloribus per ducentos annos adhuc perduret.

IOANNES ARCHIEPISCOPVS.

POst elatum Luchinum, totius imperii ſumma ad Ioannem Archiepiſcopum germanum fratrem continuò rediit, abſolutæ virtutis principem : nam in omni eximiæ prudẽtiæ & perfectæ pietatis officio, moderatáque regendi imperii diſciplina, Othoni maiori patruo par fuit, quũ ex ipſo cenſu generoſæ ſtirpis Matthæum patrem magnitudine conſtãtis animi referret: nec Galeacio fratri de nobilitate liberalis ingenii, vel decore formæ, vel ſtudio promerendæ gratiæ quicquam concedere cẽſeretur: & Actiũ perhumana illa, nuſquam tamen niſi graui, ad faciles aditus atque ſermones comitate, atque item magnificentia operum facilè ſuperaret: præclaráque demum pauciſſimis Regum cõceſſa clementiæ laude (quæ in Luchino vti nimis duro militaríque, quanquam viro ſemper ſummo, defuit) omnium opinione potiretur. Is inito ſtatim principatu, nihil antiquius duxit quàm Galeacium & Barnabã ab exilio reuocare. Rediere illi Belgarum more brachato habitu, ſicuti videre eſt in incolumi adhuc pictura in templo Diui Ioannis ad Concham, Coſmæ & Damiano diuis tutelaribus votum ſoluentes, præferentéſque eximium bellicæ virtutis ſpecimen, quum Belgicis atque Britannicis bellis parta non obſcura laude, militaſſent. Nec multo pòſt propagandæ ſoboli firmandóque imperio validas finitimorum principum propinquitates præſtanti iudicio quæſiuit, ita vt Blancam Sabaudiam Aymonis Allobrogum reguli filiam, Galeacius vxorem duce-

ret, & Beatrix Mastini Scaligeri filia à fastu superbísq; moribus Reginæ cognomen adepta, Barnabæ matrimonio iungeretur: bináſq; nuptias ex interuallo sumptuosis ludorum equestrium spectaculis celebrarent. Cæterùm Ligustici belli causam secutus, captis armis adeò Murtham Genuensium ducem terruit, vt abdicato principatu, sese ciuitatémque ad eius authoritatem contulerit, & præsidium prætorémque à Ioanne delectũ acceperit. Sed non multo pòst defuncto Murtha, populus vti semper factiosus & mutandis consiliis repentinus & leuis, Valentem ducem creauit. Ea contumelia permotus Ioannes arma parat, & bellum indicit: qua periculi fama Ligures terrentur, vel ob id maximè quòd tum mari magnis classibus cum Venetis & Catalanis contendentes, circa Sardiniam infeliciter conflixerant. Itaque supplex ciuitas & opem implorans, ad pristinam fidem rediit, & Valens suscepto temerè principatu se abdicare cogitur: recipitúrque Genuæ Gulielmus Pallauicinus qui Reipublicæ præsit, ad id munus cum præsidio equitum & peditũ à Ioanne missus. Nec mora Genuẽses nouam classem exornant, Ioanne in eam delectos milites, pecuniam & commeatum abundè conferente, addentéque duodecim triremes suo sumptu suóq; milite egregiè instructas. Eam classem Paganus Auria præfectus, quũ viperæ insignia in vexillis præferret, cum Venetis ad Sphragiam insulã, quæ Sapientiæ nomen habet, contra Methonem, vsqueadeo acriter atque feliciter cõflixit, vt debellata hostiũ classe Nicolaus Pisanus qui Sardoo in mari cladem intulerat, cum quinque milibus Venetorum militum captus, Genuam in trium-

phum duceretur. Genuenses autem liberali ope Ioannis se victoria potitos grato animo confitentes, nouo decreto deditæ ciuitatis iura, quæ Ioannis morte finirentur, ad Galeacium pariter & Barnabam trãstulerunt: ita vt totius Liguriæ vrbes à Coruo Lunensi promontorio ad Herculis Mœneci portum, Vicecomitum imperio subderentur. Per id quoque tempus Bononiam in potestatem redegit, quum Pepulus vir nobilitate atque opibus insignis, qui patriæ libertatẽ inuaserat, Pontificiis oppugnatus armis, à Ioanne maturam opem implorasset. Validis enim Insubrum auxiliis Pepulus egregiè defensus, eò demum descendit, vt acceptis Crepacorio Nouantuláq; oppidis, ac multo insuper auro, patriam vendere, quàm suscepti principatus nomen tueri mallet. Bononia parta Ioannes finitimis terrori esse cœpit, vsqueadeo vt Florentini antiquæ iniuriæ, & Veneti recẽtis acceptæ cladis memores, Pontificiis ducibus vires adderent: initóq; fœdere cum Pontifice, confestim impetraretur vt dirum illud religionis telum interdicendis sacris in Ioannẽ vibraretur. Sed Olegiano duce Bononiæ imposito, ita felicibus armis vrbem defendit, vt Clementis Pontificis iras facilè mitigarit. Per Guliermum siquidem Grisantem Pontificis legatum, qui postea Vrbani quinti nomine desumpto Pontifex euasit, quum Mediolanum venisset, salubri consilio transactum est, vt tanquam beneficiario iure concessam vrbem retineret, & quotannis sexaginta pondo auri tributi nomine soluerentur. In Florentinos demum intestino malo laborantes, tanquam in veteres & recentes hostes, arma vertit, concitantibus Vbaldinis Vbertisque & Pa-

ctiis exulibus, qui aucti viribus Tarlatorum & Casaliorum Aretii Cortonæque principum, à Ioanne Antistite, tãquam Gibellinæ factionis principe patronóque certissimo, opem assiduis precibus implorabant. Olegianus qui ex eadem Vicecomitum ortus familia, ipsius Ioannis Antistitis filius putabatur, ab Olegióq; ad Verbanum lacum oppido cognomen ferebat, è Bononia Apenninum transgressus, Sambucum vicum in Pistoriẽsibus Alpibus cepit: peruagatúsque montanum agrum, ad oppugnandam Scarpariam ad duodecimum ab vrbe Florentia lapidem descendit. Erant in exercitu supra ingentem peditum numerum, decem milia galeatorum equitũ, & exules ab Arni valle armatis agrestibus opportunè in suburbanum agrum irruperant, vsqueadeo infensis sæuísque animis, vt tecta obuia crudeli incendio delerentur, mœstáque ob id & trepida ciuitas, vti viribus impar, à sociísque deserta, vel non æquam pacem appeteret. Nec Ioannes à nomine pacis abhorrebat, modò sociis Gibellinarũ partium honesta cõditione caueretur. Itaque proclamatis induciis indictus est locus Sergiano in oppido Lunensis agri, vt conuenientibus totius Etruriæ Vmbriæque legatis, querelæ omnes neglecti aut prætermissi iuris deferrentur, disceptatoribus Guliermo Pallauicino pro Ioanne, & Carolo Strozza pro Florentinis. Ferunt supra sexaginta vrbium illustriúmque regulorum legationes coiuisse, pacémque moderatis legibus singulis datam, summa quidẽ cum laude Ioannis qui clementi ingenio, detrimenta belli innoxiis ac immerentibus illata populis perosus, susceptũ bellum optima pace, quàm cruẽta victoria finire malue-

rit. Nec obiter prætermittēdum videtur magnanimi Præsulis factum inter multa memorabile, quo Pontificium summæ seueritatis imperiū facetissimo obsequii genere magni fecit simul & elusit. Paulo enim ante id tempus quum à Pontifice expetentibus Florentinis Auenionem vt coram adesset, sub anathematis pœna citaretur, lætissima fronte respondit, se vti fidelem dictóque parentem seruum deceret, instructa profectione Auenionem maturè peruenturū, vt præsenti obsequio proiectus ad pedes sacrosanctum Pontificem veneraretur. Cæterùm legatos misit qui per omnes vrbis regiones, amplissimas domos, persoluta eius anni pensione conducerent, ingētémque omnis generis commeatus copiam compararēt, qua numerosus comitatus aleretur. In id porrò Quæstor multa onustus pecunia adeò profusè operā intendit, vt mirum in modū annona in foro cresceret, nec peregrini negotiosíque homines ex omni Europa ad Pontificiā aulam confluentes, vllum omnino pro hospitio tectum Insubre conductore vacuum reperirent: & publicè populus & inquilini de annonæ caritate cōquererentur. Quibus insolitis vocibus permotus Pontifex Mediolanenses legatos cuncta prodigè coemētes vocat: causam quærit cur tantum commeatus accumulent, tótque passim amplissimarum ædium hospitia inani sumptu ad querelam publicam conducant. Legati ita parare se iussos à Ioāne Præsule respondēt, qui septem milia armatorum equitum, totidémque peditum, præsidii & comitatus causa sit adducturus. Intellexit illico Pontifex quo rerum suarum periculo Ioannes tantis instructus viribus foret expectādus:

leniterque subridens, tanti itineris laborem Præsuli, tanquam occupato & præclarè Pótificii nominis studioso, benignè se remittere dixit. Legati autem quum dimitterentur, honestissimis à censu virtutis aut parum ditibus conductas domos gratuitò concesserũt, ita vt commeatum quoque omnem aut sacratis cœnobiis, aut è plebe miseris & egentibus largirentur, tanta cũ laude vt nemo esset qui Ioannis causam non studiosissimè tueretur. Sed nõ multo pòst crescente potentia, vt plerũque fit, non iniqua comes inuidia pariter creuit. Formidabilis enim vel amicis veteribúsq; sociis apparebat, vsqueadeo vt consternati metu Atestini, Gonzagæ, Scaligeríque principes fœdus inter se percuterent: coactóque numeroso exercitu, castra fossis ac aggeribus vallata, propè Mutinam adorirentur, sustinentéque impetum præsidio fortiter repulsi, in Cremonensem agrum cuncta vastantes irrumperẽt. Hæc castra muniti instar oppidi Ioãnes aduersus Rhegienses construxerat: videbatúrque inde non Rhegiũ modò, sed etiam Mutinam inuasurus, vt à Bononia ad Placentiam suæ ditionis continuum iter pararet. Hæc agitantem, & septimum regnãtem annum, Augusto mense concepta febris & lentis demum accessionibus producta in Septembrem, climaterico ætatis anno leniter extinxit. Cõditus est marmoreo tumulo iuxta Othoneman te sacrarium templi maximi, vbi hæc carmina rubro lapidi incisa legũtur, quæ ex eius rudis seculi memoria ad iucũdam ingeniorum æstimationem præterire noluimus.

Quàm fastus, quàm pompa leuis, quàm gloria mundi
Sit breuis, & fragilis humana potentia quàm sit,

Collige ab exemplo qui transis, perlege, differ,
In speculo speculare meo lachrymabile carmen,
Qui sim, qui fuerim licet, qui marmore claudor.
Sanguine clarus eram Vicecomes stirpe Ioannes.
Præsul eram, pastórque fui, baculúmque gerebam,
Nomine, nullus opes possidebat latius orbe:
Imperio titulóque meo mihi Mediolani
Vrbs subiecta fuit, Laudense solum, Placentia grata,
Aurea Parma, bona Bononia, pulchra Cremona,
Bergoma magna satis lapidosis montibus altis,
Brixia magnipotens, Bobiensis terra, tribúsque
Eximijs dotata bonis Derthona vocata,
Cumarum tellus, nouáque Alexandria pinguis,
Et Vercellarum tellus, atque Nouaria, & Alba,
Ast quoque cum castris Pedemontis iussa subibant,
Ianuáque ab antiquo quondam iam condita Iano
Dicitur, & vasti narratur Ianua mundi,
Et Sauonensis Rax, & loca plurima quæ nunc
Difficile est narrare mihi, mea iussa subibant,
Tristia tota meum metuebant languida nomen.
Per me obsessa fuit populo Florentia plena,
Belláque sustinuit tellus Perusina superba,
Et Pisæ & Senæ timidum reuerenter honorem
Præstabant: me me metuebat Marchia tota.
Italiæ partes omnes timuere Ioannem.
Nunc me petra tenet, saxóque includor in isto,
Et lacerant vermes, laniant mihi denique corpus.
Quid mihi diuitiæ, quid & alta palatia prosunt,
Qum mihi sufficiat quòd paruo marmore claudor?

MATTHAEVS SECVNDVS.

EX testamento Ioannis vniuersum imperium æquissima ratione trifariam diuisum, tribus Stephani liberis cessit, ea conditione vt Mediolanum & Genua communis essent ditionis, ab vnóque tantùm prætore regerentur, quem pari iudicio delegissent: reliquæ porrò vrbes nobilioráque oppida à grauissimis Iureconsultis amicísque communibus fideliter æstimata, digestáque in tres portiones, sortem ex vrna sequerentur. Matthæo Bononia obuenit, quæ ex ipsa solenni transactione quatuor vrbes tanquam sua membra secum trahebat, Laudem scilicet Pompeiam, Placentiam, Parmam, & Bobium in Apennini vallibus situm: item Lucam & Massam togatæ Galliæ, Pontémque tremulum supra Macram amnē, Apuanorum Ligurum caput, & Sancti Donini oppidum, quod in Aemilia via à Tarro amne septē milibus passuum distat. Sed Matthæus nequaquam diu Bononia potitus est, Olegiano eius vrbis imperium occupante. Is enim sub id tempus quo Ioannes Archiepiscopus suprema tentatus valetudine decumbebat, rebellantibus Patritiis atque arma capiētibus, in foro prosperè conflixerat, coniurationísque principes captos, securi percusserat, in quibus nonnulli ex Blanchis, Gozadinis, Bentiuolísque & Sabadinis fuerant. Post id factum quum ædificatam à Ioanne Antistite veterem arcem egregiè permunisset, inuasit eum libido arripiendi imperii, cuius ipse præcipuus defensor extitisset. Itaque fortuna nefariis cœptis aspirante, Prætorē

militaréq; præsidiũ Matthæi, insigni composita fraude, vrbe expulit, Bononienséſq; armis territos in nomen suum iurare coegit. Erat Matthæus ingenio ciuili potius quàm militari, nec ideo ad vindicandam iniuriam parato, vtpote qui nihil ex magno auo, si speciẽ corporis demeres, præter nomen referret, ignobilíque otio delectatus, nequaquam bellica laude duceretur: ei nanque summæ curæ summǽq; voluptati fuerant accipitres, atq; ea omnis venatio quæ vel fœminas admitteret, & prorsus sine sudore pararetur. Has autem diurnas exercitationes, nocturnæ libidines excipiebant, quibus adeò intemperanter corpus atque animum effœminauit, vt inter duas sæpe concubinas nullo pudore eneruatis viribus cubitaret, instillarétque (vt Corius in historiis author est) muliebribus locis vnguẽta peregrina, quibus intermortuæ veneris segnitiem prodigiosa titillatione suscitaret. Per hunc modum fractis lateribus, quum ad Seronũ oppidum, vbi munitam pinnis domũ ædificarat, medio itinere inter Mediolanum & Comum secessisset, diuturna febricula tabefactus interiit, anno secundo post Ioannis patrui mortem: Valentina matre multis cum lachrymis, à fratribus veneno sublatum vsqueadeo constanter existimante, vt Galeacio & Barnabæ diras imprecaretur. Matthæũ enim ex sermone quodam inuidiæ pleno, apud fratres exitiale odium parasse referebat, quòd Crescentiaco in vico, vbi auũ obiisse retulimus, quum fortè in cœna Galeacius & Barnabas tanti imperii à maioribus conditi amplitudinem atque opulentiam laudarent, omniúmque pulcherrimum fortunæ munus Principatum esse faterẽtur,

tur, Matthæus incautè subiunxisset, id quidem sine controuersia verum esse, incomparabileq; videri, modò Principatus socio consortéque careret: ita vt non obscurè Ioannem patruum perstrinxisse videretur, qui secus ac magnus auus fecisse visus est, nō vnum, Galeacii primi atque Actii exemplo, sed tres simul periniquo iure diuisi imperii hæredes instituisset. Id dictum subamaro sale, scommatisq; nomine prolatū, vsqueadeo in pectus fratrum altè descendit, vt sequēti cœna suilles lumbos, cuius obsonii Matthæus erat appetentissimus, toxico illitos apposuerint. Duas habuit filias absque vlla virili prole, ex Liliola Gonzaga Philippi Mantuæ principis filia susceptas, Catharinā scilicet & Vrsinam: hanc Balthasari Pusterlæ Patritio maximè opulento, illam verò Vgolino Gonzagæ bellica virtute perillustri nuptui dedit. Tumulatus est ad Eustorgii templum iustis exequiis à Serono Mediolanum vsque perductis: sed sepulchri marmorei honore, titulóque epitaphii caruit, tanquam fratribus inuisus, & nihil laudis à literatis promeritus, quos in colenda tantùm venere liberalis, in ea turpi supinæ vitæ desidia contempsisset.

Galeacii ſecundi imago varii geſtus atque habitus in arce Ticinenſi multis in locis repetita conſpicitur. Illam autem tanquam iucũdiſſimam excerpſimus, quæ redeuntis ex victoria ad triumphum ſequente exercitu ſolennem pompam oſtendit, in ea portícu quæ ad orientem ſolem vertitur.

GALEACIVS SECVNDVS.

GAleacio ſecundo cuncta propè quæ expeti mortalibus poſſunt, cum naturæ tum fortunæ rariſſima dona contigerunt: corporis enim dignitate & decore formæ lectiſſimos iuuenes ſupergreſſus, tũ maximè ſeipſo celſior & pulchrior euadebat, quum nouo more comam aurei coloris promitteret, complicatámque ſæpe in tricas, & nonnunquam diffluentibus cincinnis per humeros expanſam reticulato pileolo aut florea corona caſtigaret. Id enim eum decebat alioqui lacteo colore atque ænea barba conſpicuũ, vti videre eſt ex multis eius imaginibus, vnáq; præſertim equeſtri thoracata, quæ Ticini in arce ad ſiniſtrã porticum ſpectatur. Balthei militaris dignitatem Hieroſolymis promeruit, quũ religionis cauſa CHRISTI ſepulchrum inuiſurus, in Iudæam nauigaſſet. Belgico item bello (nõ ſecus ac Otho familiæ Princeps ſuperiore ſeculo in Syria Viperam, perpetuum gentis inſigne, obtruncato barbaro hoſte detraxiſſe traditur) proſtrato nobili Belga, nouũ geſtamen inſigni aquæ & ignis argumento, tanquam opimum ſpolium retulit. Ex ipſa enim clypei pictura ardentes bini torres, pendẽtibus totidem aquariis ſitulis, contrariæ poteſtatis facultatem exprimebant, vſqueadeo ſpecioſo argutóque emblemate, vt id ad poſteros ipſóſque item Sfortianos in Vicecomitum familiam adoptatos manarit. A Carolo autem quarto Cæſare qui Mediolanum aduenerat, ſolennibus codicillis ritè confectis in Ciſalpinæ Galliæ atque Liguriæ

imperio Vicarius Cæſaris eſt appellatus, pari dignitatis beneficio fratri Barnabæ communicato: intérque ſacra ſolennia Cæſar Ambroſiano in templo, vtriuſq; filios quanquam planè pueros, militari baltheo cinxit: Ioannem ſcilicet Galeacium, qui demum totius imperii hæres potentia formidabili ſupra cæteros Italiæ principes euectus eſt, quum ex nomine nequaquã temere indito, duos ſummæ virtutis atque prudentiæ patruos referret, & Marcum Barnabæ, qui malè auſpicatum infelicis patrui nomen ſortitus, ad frugem minimè peruenit. Cæſare itaq; multa pecunia magníſq; muneribus donato, & in Germaniã redeunte, multo certior quàm antea nominis authoritas ambobus creuit, quæ demũ perpetuo beneuolentiæ ſtudio & fraterna charitate vſqueadeo ſtabilita eſt, vt cõcordibus animis ad vitæ exitum (quanquã diuiſo imperio) regnarint, mutuíſque opibus bella geſſerint, communẽ eum ducentes hoſtem, qui ipſorum alteri arma moliretur. Ea enim æquitate defũcti Matthæi fratris hæreditatem inter ſe diuiſerant, vt vrbem Mediolanum ab ortu ſolis ad occaſum per regiones perducta linea partirentur, & ſingulas arces ambo conderent, Galeacius ad Iouiam portam quæ Comum ducit, Barnabas ad Romanã: quòd huic Conchana domus, illi Actiana curia, ſicuti Matthæo antea Antiſtitis Ioannis ædes ſorte obueniſſent. Ceſſerat Barnabæ Bononia, quæ quum vehementibus armis repeteretur, Olegianúſq; Pontificiis adiutus copiis ſtrenuè reſiſteret, diuturni grauiſſimíque belli cauſam præbuit. Nã pleriq; principes & cum his Florentini Piſaníq;, quibus odio atq; timori conſentientium fratrum opes erant, Conradũ

Landum Germanorum ducem & Marcoaldum cum Bohemis à Carolo Cæſare Piſis impoſitum, præbita in triplex ſtipẽdium ingenti pecunia, aduerſus Vicecomites concitabant. Ea enim tempeſtate validæ externarum gentium manus, vt tum aiebant, fortunæ auſpiciis militantes, per Italiã prædabundo agmine vagabantur, hiſque ſeſe cupidè commiſcebant ex omni regione exules ſpe prædæ. Itaque Landus & Marcoaldus mira celeritate confectis itineribus, ſuperato Pado in agrum Inſubrum prouolarunt. Eorum aduentus cuncta ferro ac igne vaſtantium, magnam trepidationem Mediolanenſibus incuſſit. Pertulere eas clades tantiſper Galeacius & Barnabas, donec accitæ vndique copiæ in vna caſtra cogerẽtur. Nec multo poſt inſtructo exercitu cõtra hoſtes progreſſi ad Caſæ auratæ pagum, ſignis collatis conflixerunt: eo quidem euentu vt Marcoaldo capto, Landus ipſe poſt cruentũ certamen ſauciatus effugerit, ferme toto eius exercitu cæſo captóque: in quo ſex milia equitum & quatuor peditum fuiſſe narrantur. Secundum eam victoriam Barnabas ad oppugnandam Bononiã profectus, validiores quàm putarat, hoſtes inuenit. nam Florẽtini Piſaníque, ipſíq; item Principes, Ferrarienſis, Mãtuanus & Veronenſis communicatis conſiliis, cũ Egidio Pontificis Legato fœdus renouarant, ea mente vt defenſa Bononia, duorum præpotẽtium fratrum vires nimio plus creſcere minimè paterẽtur. Ita vt Barnabas multis illatis acceptíſque detrimentis, longo & perdifficili bello implicaretur: & Ioannes Marchio Mõtiſferrati à fœderatis incitatus Galeacio graue bellum inferret: captáq; ex inſidiis Alba Pompeia, & Ti-

cino vrbe prodeuntibus Guelphis occupata, Anglorũ validam manum in Italiam euocaret. Ea gens ex Britannia insula in continentem Galliæ transuecta, cõfectis Belgicis bellis in Prouinciam sese effuderat, stipendia & prædam passim quærens. Sed ea fuit Galeacii felicitas, vt ab Anglis Albam reciperet, & Ticinũ variis præliis faméque perdomitum in potestatem redigeret, capto Bussulario cucullato sacerdote, qui nefariis concionibus Ticinensem populum traducens, miseræ vrbis crudelis tyrannus euaserat. His rebus prosperè gestis Galeacius transmissis vndique copiis, Barnabæ vires attenuatas duobus aduersis præliis facilè restituit: quibus auctus vir acer & indomitus, tanto impetu Bononiensium agrum populatus est, vt Olegianus desperatis rebus, vrbem temerè occupatam Egidio legato tradere cogeretur, quum Firmum Piceni agri vrbem, perfidiosæ pactionis præmium acciperet. Sed quum Barnabas iratus Egidio non secus ac Olegiano, nihil de belli apparatu remittendum arbitraretur, fœderatæ ciuitates ingentes copias Vgolino Gõzaga imperatore in agrum Insubrum miserunt, rati Barnabam fraterno periculo adductũ, Bononiẽsi agro detrahi & trans Padum abduci posse. Sed Vgolinum traiecto Pado & Nouaria capta magnã perturbationẽ Galeacii rebus afferentem, paribus belli artibus auertit, infecto exercitu Mantuanorũ fines ingressus, perruptóque Serralio (quæ est munitio ab amne Pado ad mutinam perpetuis aggeribus suburbanũ agrum cõplectens) Mantuanos duce præsidióque nudatos adeò conterruit, vt Vgolinus vel in ipso felici speratæ ingentis victoriæ cursu, de imperio salutéque ciuiũ suo-

rum magnopere ſolicitus, pacem petierit, cognatio-némq; nouo fœdere cõfirmarit. Eo modo pace parta, & Barnaba nihilo ſecius pertinaci ſtudio Bononiæ principatum, tãquam ſibi fraude ereptum, validis armis repetente, Galeacius externas affinitates, decoras hercle regio faſtu, ſed ſibi & poſteris damnoſas & inutiles quæſiuit, Iſabella ſcilicet Caroli Galliæ regis ſorore Ioanni Galeacio filio deſponſata, Leonatóq; Britanniæ regis filio in generum adſcito: huic enim ex nuptiis Violantis, quum ducenta milia aureorum nũmûm dotis nomine recepiſſet, Mons etiam Regalis ac Alba Pompeia vrbes ceſſerunt. Iſabella autem quæ Mediolanum venerat, vſqueadeo ſocero grauis fuit, vt ducentis milibus aureorũ cõſtiterit: quanquã Virtutis oppidi ditio, honeſtiſſimæque appellationis titulus nouo ſponſo nomine dotis obueniſſet. Leonati porrò aduẽtu tantæ opes admirabili liberalitate profuſæ ſunt, dum nuptiale epulum daret, equeſtres ederet ludos, & Britannos ex generis comitatu ſupra ducentos, opulentiſſimis donis adornaret, vt opulentiſſimorum regum ſplendorem ſuperaſſe cenſeretur. In conuiuio enim in quo Frãciſcus Petrarcha inter principes cõuiuas diſcubuit, ſingulos ferculorum miſſus, qui ſupra triginta fuere, totidem inuſitatæ magnificentiæ munera ſequebantur: ea omnia Ioannes Galeacius delectæ iuuentutis Princeps, ad menſam producens Leonato obtulit. Fuere in vno tantùm miſſu ſeptuaginta equi inſignes argẽteis & ſericis ephippiis ſtrati: in aliis verò vaſa argentea, hierofalcones, venatici canes, equeſtria arma, nobiles loricæ, ſolidóq; ferro ſplendidi thoraces, galeæq; item & caſſides præaltis

conis exornatæ, indumenta margaritis picta, balthei militares, postremò præstãtes aliquot gemmæ aureis emblematibus insertæ,& aureæ purpureǽque telæ ad viriles lacinias vis ingens. Is porrò conuiuii apparatus fuit, vt relatæ demum dapes, ad decem milia hominũ abunde peruenirent. Sed non multo pòst Leonatus quum nouæ nuptæ operam daret, tempestiuísq; conuiuiis ad patrii moris disciplinam, alieni cæli ignarus intemperanter vteretur, ad Albã morbo consumptus interiit. Violantésque demũ Othoni Marchioni Mõtisferrati nuptui data est, sed nihilo felicioribus auspiciis, quum Otho in montibus Parmensium ab agresti agasone confossus, ignobili fato perierit. Cæterùm Galeacius diu antea sæuissimis articulorũ doloribus iactatus, quum filius præalta indole, militaris imperii munia capessens, Asta recepta, Vercellísque defensis subalpinum bellum felicissimè confecisset, in supremum incidit morbum, Nonísq; Sextilibus defunctus est, anno à partu Virginis septuagesimo octauo, supra millesimum & trecentesimum, vitæ quinquagesimo nono: imperii autẽ vigesimo secũdo. Delectatus est in toto vitæ cursu, quũ ex bellicis occupationibus subcisiua otia furaretur, nobilioribus literis, historiísq; præsertim: habuítque in honore præstantibus disciplinarum omnium & nobiliũ artium studiis præditos: ex iísque præcipuè Franciscum Petracham paramœna ingenii fertilitate florẽtem, cuius hortatu bibliothecam condiderat, quum munere Caroli Cæsaris Ticini celebre gymnasium instituisset. In puniẽdis reis quũ natura planè lenis & exorabilis videretur, ita clementiam cum seueritate miscebat, vt præscriptas leges nõ temere præteriret. Magno autem incorruptæ iustitiæ

exemplo fuit Picardonus Vasallius è Vercellis in furca latronum more strangulatus. Hunc Belgici exilii comitem, proptereáque ex humili fortuna ad præfecturam ærarii prouectum, indéq; sæui prædonis more, nullo metu pudoréve immensas opes congerentem, repetundarum & peculatus reum populus fecerat, iudicésque damnarant, ita vt Princeps nihil omnino ex damnati substantia in fiscum se reducturum testaretur, liberéque responderet sibi lege agendum videri, atque eo quidem seuerius, quòd supra furti noxã, grauioris flagitii nomen ferret, quando mortaliũ ingratissimus extitisset. Nimia quoque & penè crudeli seueritate in Prætorẽ ad Vicũ Iriæ animaduertit, quòd præscriptos ex indice quosdam exules factiosos atq; sicarios persequi, captósque statim laqueo necare iussus, propinquorum precibus pœnam tandiu suspenderat, donec Ticini princeps adiretur. Ex ea enim cũctatione Galeacius quòd lege actum crederet, amicis supplicantibus facilè damnatorum vitam concessit: ita vt mox Prætor, tanquã officii oblitus, sontibus seruatis, atque his ante carceres spectantibus, securi feriretur. Sumptuoso autem ædificandi studio, magnificísque operibus, Romanæ potentiæ monumenta luculẽter imitatus, Mediolani arcem Portæ Iouis mira celeritate construxit, quũ antea è regione templi maximi, anteriorem curiam vastis porticibus atque cœnaculis, & media latissima area ad equestres ludos admirandam Actianis ædibus adiunxisset. Pontem verò ex lapidibus Ticino amni Papiæ imposuit, vsqueadeo mirabilis structuræ, vt perpetuæ contignationis tectũ aduersus soles & pluuias, sustinentibus ab vtroque podio siliceis columnis superinduceret, & vtraque pon-

tis capita ſingulis propugnaculis muniretur. Sed arx demum in ſupercilio decliuis vrbis ad Boream conſtructa, cōdecoratáque eximiis picturis, ita ſpectantiū oculos ad admirationem cōuertit, vt Petrarcha nihil adulatus Galeaciū, eo incomparabili ædificio, quum cæteris operibus vel maximos Europæ reges anteiret, ſeipſum ſuperaſſe perſcripſerit. Spatiū enim quadratæ formæ ducentorum ferè ſtadiorum, perpetuo muro circumplexus opportunum, ad omne genus venationis addiderat, fundis nonnunquā antiquis poſſeſſoribus iniquo pretio ademptis, vſqueadeo impotenter vt Bartholus è Xyſta familia quum paterno agro pelleretur, iniuriam fruſtra deprecatus, equitanti Galeacio ventrem cultello perfoderet, leui quidem inflicto vulnere, quum magno caſu in ipſam balthei fibulam cuſpis incidiſſet. Cæterùm in fronte arcis ſupra portam ad viridaria perducentē hoc vel rude carmen in marmorea tabula legebatur, antequam tormentis Gallicis ea muri pars cum inſcriptione perfracta concideret. Extabant ſiquidem lata inſignia gentilitiæ viperæ inſculpta ſcuto, vti moris eſt, ſuperſtāte galea cum frondoſo cono ad ſimilitudinem eius qua in prœliis vti erat ſolitus. Id autem eo libētius ne periret appoſuimus, quòd Galeacius tēporario ligneóq; tumulo conditus, dum ad nobile ſepulchrū ſerò marmora pararentur, epitaphio caruerit.

Hac galea Galeaz castrum defendit & urbem,
Et ferus oppositos uiolenter comprimit hostes,
Inque fugam uertit timidam mucrone potenti:
Tractabitque suos ut fratres frater amicos,
Et sibi subiectos cultu pietatis, & omnes
Defendit populos, sibi quos diuina potestas
Credidit, & longam dabit his per tempora pacem:
Præ cunctisque piam mens est seruare Papiam.

Barnabas in diuersa ætate diuersóque corporis cultu pictus & marmore expressus cernitur in Cóchano templo:& Comi in æde Diui Iuliani,domóque antiqua Rusconorum.

BARNABAS.

BArnabas materni aui nomen tulit, eo quidem euentu vt ab Auria gente naualibus victoriis inclyta, ac innatæ virtutis nomine maximè superba, feroces ac indomitos spiritus accepisse diceretur: imperiosus enim & immitis & asper euaserat, planè maiores Aurias æmulatus, Brancham, Paganum, Lumbum & Lucianum, qui secundum rei naualis disciplinam naturali conditione præduram ac atrocem, cruentis exercitati præliis crudeles apparuissent. Sed qui tātopere seuerus existimari poterat, infracto quodam corporis ac animi vigore, vti semper armatus ac auidè pugnax, vnáque ea demũ quæ cũcta vitia præclarè cõtegit, & studia militum parat, insigni liberalitate, cæteris eius ætatis ducibus præcellebat. In toto vitæ cursu quum bella continenter gereret, nũquam conquieuit, quòd bella ex bellis sererentur, neque pax stabilis neque induciæ diu vigerent, inter suspectantes ac hostilia ex obliquo moliẽtes. Id enim vnũ ei non iniquæ ambitionis, verùm maximè odiosæ pertinaciæ consilium fuit, vt Bononiam Olegiani perfidia sibi ereptam, interceptámque demum fraude Egidii legati, in potestatem redigeret: qua si semel po tiretur, Florentini, Lucẽses, Pisani, & vicini principes nequaquam diu se tutos fore prouidebant. Factúmq; est ex ea contentione vt cum Pontifice coniurarent, coniunctísque maximis viribus pellendos excindendósque Vicecomites arbitrarentur. Propterea conducti sunt communi ære in Italiam Angli & Britones

ex Armorico Oceano, Hiſpaníque Albornocio duce, & Hungari demum ex Pannonia Simone præfecto: & poſtremò iterum euocatus in Italiã Carolus quartus Imperator. Sed bellum varia fortuna vtrinque geſtum, eum finem habuit, vt Barnabas non longè à Bononia ad Raphaelis templum profligatus, victúſque iterum ad Guaſtallam, detrimenta accepta nouis victoriis ingenti animo reſarciret. Nauali enim certamine in Pado infra Vitellianã hoſtes ſuperarat, conſtructáque inſigni munitione ad Burgum fortem, ita locum aduerſus præſentem Cæſarem defenderat, vt perruptis demum Padanis aggeribus, totũ penè profluentem in Mantuanos agros effunderet. Quibus detrimentis illatis, omnibúſq; iam planè feſſis & pecunia exhauſtis, neceſſaria pax, ſed non planè ſtabilis cũ Pontifice cæteríſque fœderatis facta eſt, non abnuente Carolo, qui Ariouiſto Baioario Vindeliciæ Regulo, Barnabæ propinquo, interprete, quum belli tædio in Germaniam vocaretur, accepta pecunia, & confirmata vetere cũ Vicecomitibus amicitia, non multo pòſt domum rediit, ita vt Barnabas tota ſpe recuperandæ Bononiæ decidiſſe videretur, eo quidem minore cum dolore, quòd ad ſolatium irriti conatus Rhegium Lepidi à Feltrino Gonzaga præſenti pecunia coemptum in poteſtatem redegiſſet. Incredibile dictu eſt quantũ vtriq; fratrum appetita oppugnatáque Bononia cõſtiterit, quæ nouem bella ex hiſdem cauſis rediuiua cum ſupremo amittendi imperii periculo, paucis annis adduxerat. Ferunt enim in bellicos ſumptus ſupra trecentas myriadas ſignati auri expenſas, ita vt mirũ videri poſſit tãtas pecunias ex vrbibus imperio ſubie-

ctis imperari atque exigi potuiſſe, quum ambo fratres pari ac inſatiabili mutuæ æmulationis libidine ad inſaniam ædificantes, multo maiorem pecuniam in calcem & lateres cõtuliſſe videamus. Inter nobilia opera Barnabæ præſtantiſſimum fuit, Tritianæ arcis pons admirabili vnius tãtum fornicis amni Abduæ impoſitus, vſqueadeo in altũ exurgens, vt tribus ſuperædificatis trãſitoriis aditibus, infimo currus cum machinis & impedimentis, medio equites, ſummo peditatũ vno tempore tranſmitteret. Conſtruxit quoque arcẽ ad Romanam portam quæ Conchanæ domui iungebatur, ponte penſili ſupra tecta priuatarum ædiũ perducto, inſtar longiſſimæ porticus, cuius adhuc aliquot interciſa membra ſupra Craſſorum domus ſpectantur. Brixiæ arcẽ condidit, quæ ex molli cliuo vrbi imminet. In ſuburbanis autem Modoetiam, maiorum opus luculenter imitatus, ad Lambri amnis ripas Melenniano in oppido, domum peramplam munitæ arci perſimilem cum lateritio ponte cõſtruxit: & quod egregiæ pietatis opus adhuc extat, laxos carceres Mediolani inſtituit, in quo egeſtatis vltimæ debitoribus, & extra capitalẽ pœnam damnatis alimenta gratuitò præbentur. Sed vel immenſas ærarii diuitias vni dotales ſumptus exhaurire facilè potuerũt, quum numeroſam prolem nobiliſſimis Europæ Principũ domibus inſereret. Viridem enim Leopoldo Auſtrio Norici Regulo, Thadeam Stephano, & Magdalenam Federico, Baioariis Vindeliciæ principibus, & Valentinam Federico Cypri regi collocauit, quum Agnetẽ Franciſco Gonzagæ, Catharinam Ioanni Galeacio fratris filio, atque item Antoniam & Angleſiam Conrado &

Federico Virtembergensibus Sueuiæ Regulis nuptui dedisset: Lucia subinde Edemundo Britanniæ Regis filio tradita, vt in remoto etiam Oceano sobolē propagaret. Ex filiabus autem nequaquā ex Regina vxore susceptis, generos sibi adsciuit bellica virtute clarissimos, quum Ioanni Acutho Britanno Donninia, & Lucia Lando Germano ad Brigantinum lacum pernobili traderentur. Quarum omnium dotes cum luculento mundi muliebris apparatu, vicies cētena millia aureorum nummûm excessisse constat. Nec tot sumptus vel immodicè facti Barnabam deterrebant, vt quicquam de splendore vitæ remitteret, quum filios diuersis magnis in domibus, cum frequenti & liberaliter ornata familia alendos arbitraretur. Erant legitimæ prolis Marcus, Ludouicus, Rodulphus, Carolus & Mastinus, quibus imperii vrbes atq; oppida per æquas partes diuiserat: quū totidē ex dānato coitu susceptis latifundia & domos, honestósque reditus donationis iure tribuisset. Erant ii, Ambrosius, Eustorgius, Palamedes, Lācelottus & Sacramorus, cuius stirpis se esse fatentur ii Vicecomites, qui præcipuam nobilitatem à Matthæo Magno repetunt, quum legitima soboles in Philippo principe defecerit. Ex iis autē Ambrosius tanta militaris ingenii indole supra cæteros omnes emicuit, vt eo duce, Britannísq; militibus præfecto, Barnabas cum Romano Pontifice, Ioannáque Apuliæ regina, Florentinísque item atque Liguribus vario euentu bella gesserit. Sed Ambrosius in Bergomatum montibus quum auidè rebelles persequeretur, præceps datus in insidias, ab agrestibus est interfectus, tanto patris dolore, vt montani vindicātę

irato patre, supremæ cladis pœnam subierint. Cæterùm hæc diuisi imperii sortitio eum habuit euẽtum, vt quisq; eorum dolore nimis angustæ ditionis, Ioãni Galeacio patrueli multo opulentioris imperii fortunam inuideret, & de eo cuncti sæpe contemptim & criminosè loquerentur. Regina siquidẽ mater, ambitiosa superbáque mulier, iuuenes suopte ingenio elatos & maximè sumptuosos quotidianis sermonibus impulerat vt immoderata percuperent, audendóque & moliendo aliquod insigne facinus, ad præalta, vti generosos deceret, aspirare condiscerent. Sic vt non obscurè indicare videretur, sublato patruele, hoste verius quàm propinquo, ipsos confestim ex opulenta hæreditate potentes & planè beatos euasuros. Cæterùm non multo pòst Regina fato functa, Barnabas cum liberis eadem spectare cœpit, vtpote qui tot filios ærario suo graues, prætenui ac ob id infirma ditionis conditione regnaturos prospiceret. Sed dũ scelesta consilia miscet, & diri odii cogitationes extendit, Ioanni Galeacio cuncta produntur. Is verò graui callidóque ingenio audita exploratáque dissimulat, & aduersus insidias sese domi & foris præmunit: intimi officii ministeria coarctat, abdicatóque luxu, mensam certis dapibus astringit: custodiam verò corporis ex fidis veteranis adauget, nec arcis limine pedem effert, nisi exploratò, præeuntibus scilicet armatorum turmis, & prætoria cohorte circunfusa. Ante omnia porrò ad struendum ex lõginquo dolum, suburbana tẽpla supplicabundus sæpe inuisens, conceptæ religionis & demissi pauentísque animi signa præbet. Quibus artibus vsqueadeo in contemptum venit, vt nihil

virile

virile vel ab astuto patruo sene cogitare putaretur, & patrueles nonnunquam dictitarent, aliquanto eũ opimo sacerdotio, quàm tanto imperio digniorẽ videri. Itaq; communicato cũ paucis cõsilio, edicẽs se Mariæ Virginis tẽplum (quod est in mõte supra Varesiũ oppidũ, multis miraculis atq; donariis venerabile) soluẽdi voti causa profecturũ, è Ticino Mediolanũ contendit. Nec differt Barnabas quin veniẽti, honoris causa occurrat: quanquã improuiso aduẽtu perturbatus pudore metũ vincente paululũ cunctaretur. Nec multo pòst Vercellensi porta prodeuntẽ, dato signo armati equites inermẽ & mula vectum cõprehendunt, & in proximã portæ Iouis arcẽ cũ Marco atq; Rodulpho filiis deducũt. At Ioãnes Galeacius continẽter armata agmina in vrbem introducit, domósq; capti hostis ad excitandã plebem, opportuno astu diripiendas populo præbet. Fit maximus in vrbe tumultus, punctóque tẽporis memorabili Fortunæ ludibrio tãtæ opes euertuntur: nec quisquam omnino repertus est qui opem ferret, quum amici pariter ac hostes in opulentissimæ gazæ aceruos auidè grassarentur, & maledictis Barnabam vti crudelem tyrannum incesserent. Nec in ea licentia publicanos & quæstores uti populo inuisos, vllæ vel in sterquiliniis latebræ diu tegunt. Arx quoque ipsa, attonitis custodibus paucas post horas deditur, è qua septem plaustra elaborato argento & pretiosa supellectile onusta, signatæque item aureæ monetæ septingenta milia educta fuisse referuntur. Nec tanta calamitas prodigio caruit: domus enim Palatina septimo die ante cladẽ adeò vehementer de cælo tacta est, vt intimi cubiculi peristromata deflagrarẽt, & Vipe-

ræ marmoreæ faſtigio ſuperſtantes fulmine frangerentur. Vates quoque domeſticus cognomento Medicina, vt Nonas Maias eo anno trium ſiderum coitu infauſtas caueret, multo antè prædixerat, & tum in fata ſua properantem retentare fuerat conatus: occulta enim vis fati tum maximè vrgebat, quum miſero mentis arbitrium eriperet. Euaſerat paulo antè Barnabas ad inexpiabile odiũ populi, ſeipſo acerbior & ſæuior, nihil herclè durum & atrox eius ingenium ſenecta molliente, quippe qui inopia rapax, infamis auaritiæ nomen immani crudelitate cumularet. Nã præter perpetua inclementer imperatæ atque exactæ pecuniæ detrimenta illata populis, noua etiã ac atrociſſima lege promulgata, inquirendos comprehendendóſque eos iuſſerat, qui quinquennio antè contra vetus edictum apros occidiſſent, aut ex his vel in aliena menſa comediſſent, vſqueadeo inexorabili dãnatione, vt ſupra centum ex miſeris agricolis laqueo ſuſpenderentur, reliqui vniuerſa ſubſtantia mulctati, exilio ſolum verterent. Diuiſerat enim per pagos venationibus opportunos multa milia venaticorum canum, grauiſſimo incolarum ſumptu alenda curandáque: quum vicatim per familias diſtribuerentur, & præfecti venatorio apparatui multis cũ miniſtris paſſim regiones circuirent, tremendo ſuperbæ cenſuræ inſtituto, ſingulos canes ex indicis volumine inſpectantes, vt inſolenti iudicio quos vellent verbere pecuniáque punirent, quum pari vtique mulcta damnarentur, qui ſtrigoſos & graciles tanquam inedia malignè eneruatos, & contrà obeſos tanquam nimia pinguedine inertes factos, aut impexis villis malè cura-

tos produxissent. At Barnabas in Tritianam arcem ab se ædificatam deductus, septimo carceris mēse, quum regnasset annos triginta, vixisset sexaginta sex, veneno fasellis indito (vt fama tum fuit) extinguitur: eo quidem æquiore animo tolerata calamitate, quòd in manibus Donniniæ Porræ adamatæ antea concubinæ, in ipsa extrema vitæ sorte non planè miser expirarit. Hæc enim Acuthi Britanni socrus fuit, quæ calamitatis vltro consors, supremum in tantis ærumnis misero seni solamen attulerat. Cadauer Mediolani Conchano in templo tumulatum est: statua equestri ex marmore Lunēsi superstāte, in eo quidem armorū cultu ac expressi oris habitu quo bella gesserat: nullo tamen epigrammate addito, quū iuxta cubās Regina vxor marmoreo sepulchro tale carmen meruisset.

Italiæ splendor Ligurum Regina Beatrix
Hic animam Christo reddidit, ossa suo:
Quæ fuit in toto rerum pulcherrima mundo,
Et decor, & sanctæ forma pudicitiæ,
Laurea virtutum, flos morum, pacis origo,
Nobilibus requies, ciuibus alma quies.
Quam patris extollunt Mastini gesta potentis,
Veronæ nuptam magnificíque Canis.
Barnabas armipotens Vicecomes, gloria regum,
Naturæ pretium conspicuúmque decus:
Qui Mediolani frenos & lora superbæ
Temperat Ausoniæ, quem timet omne latus:
Hac consorte tori felix consorte laborum
Exegit longa prosperitate dies.
Hanc Deus elegit: secum periturus & inde
Spiritus ætherei regnat in arce poli.

Galeacius Comes Virtutum, qui primus Dux Mediolani à Ladiſlao Cæſare appellatus eſt, vti videre licet ex multis pictis cælatiſque imaginibus, tale frontis decus præferebat.

IOANNES GALEACIVS.

IN Ioãne Galeacio à primis ſtatim pueritiæ initiis vſqueadeo mira grauitatis atque prudentiæ ſpecies enituit, quum in eo ſupra captum eius ætatis, ſolertia, iudicium memoriáque vigerent, vt eum plerique ex ratione phyſica citiſſimè moriturum crederent, aut nunquam tantas præcocis eius ingenii dotes ad opimæ frugis maturitatem peruenturas arbitrarentur. Ferunt enim, ſicuti in Petrarchæ vita legimus, Galeacium patrem, quum ex conſuetudine conſilium aduocaſſet, multíque inſignes togati viri in intimum conclaue admiſſi conſediſſent, à puero tũ fortè intentis oculis procerum ora atque habitũ contemplante, per iocum quæſiuiſſe, quiſnam ſibi ex eo numero ſapientior videretur: tum verò puerum, qui tum erat ferè quinquennis, ſuſpenſo vultu conſideraſſe ſingulos, & demum acceſſiſſe ad Petrarchã quẽ nunquã anteà viderat, ita vt blandè arrepta toga, oraret vt ſe ad patris ſellam ſeſſum perduci pateretur: ſtatímque magnum cum admiratione omnibus riſum abortum, quòd puer perſpicaci iudicio, omnium longè clariſſimum poetã delegiſſet. Nec eum per omnes ætatis gradus ſumma cura à lectiſſimis præceptoribus atque nutritiis educatũ, quin in eundem iudicii morúmque tenorem incumberet, natura deſtituit: à pueritia ſiquidem ad ſtatam ætatem prouectum in tanta actionum varietate, idem ſemper ingenii ſpecimen ſequebatur, ita vt eius opinionẽ naturæ præſidio firmatam, corroboratámque multa hiſtoriarum lectio-

ne atque vſu rerum, nemo falleret, ac omnia vel planè fortuita præſentiret, conſilióque eius fortuna regi videretur. Nec id herclè mirum erat, quum inueterata conſuetudine multũ ipſe ſolus deambulando meditari, cum peritiſſimis in omni negotio deliberare, exempla rerum ex annalibus repetere, inſtituta maiorum quæ euentus belli comprobaſſet, diligenter imitari eſſet ſolitus. Nullæ enim eum voluptates venationis aut aucupii, non aleæ ludus, non illecebræ muliebres, non ſannionum aut ſcurrarum fabulæ à negotiis auocabant. Exercebat corpus modicè, ad rationem ſcilicet tuendæ valetudinis: animum remittebat eruditorum colloquiis & frequenti lectione, ſecretiſque item commentationibus ad iuſtitiam & pietatẽ reuocatis. Conduxerat enim liberalibus ſtipendiis omnium diſciplinarum profeſſores, qui in gymnaſio Ticinenſi à patre condito, iuuentutem docerent. Bibliothecam porrò in arce ædificatã nobiliſſimis codicibus referſerat, erecto iuxtà delubro in quo Diuorum & Martyrum reliquiæ pretioſis diſtinctæ loculis ſeruabantur. Ex ordine profitentium celeberrimi tum fuere, qui monumenta ingenii poſteris reliquerunt, in iure ciuili Baldus & duo Raphaeles, Fulgoſius atq; Comẽſis, & Signorolus Amadeus: in philoſophia Vgo Senenſis & Blaſius Pelacanis à Parma, cuius etiam extant in Aſtronomicis diſciplináque optices, ſubtiliſſimæ quæſtiones. Tres quoq; medici, Marſilius à Sancta ſophia, Syllanus Niger, & Antonius Vacca, quorũ commentaria in ſcholis hodie perleguntur. In tradẽdis autẽ Græcæ linguæ præceptis eminebat Emanuel Chryſoloras Byzantius. Sed ſupra doctores omnium

disciplinarum erat conspicuus Petrus Philargus Cretensis, sacrarum literarum interpres, qui postea Pontifex euasit, & Alexāder quartus est appellatus. Ex hoc præsertim lectissimo genere hominum, & ex iis qui vsu rerum & prudentiæ authoritate valerent, consiliarios vberrimis honestatos stipédiis asciuerat, ita vt non planè mirum videri posset, postquam ipse perillustri iudicio polleret, si in consilio exactissimè deliberata discussáque ex voto plerunq; felix euentus sequeretur. Cuncta siquidem officia quæ tanti imperii administrationes respicerent, admirabili ordine constabant. Nihil enim in toto humanarum rerum negotio, domi & foris ipso ordine præstantius disserere erat solitus, quo vno & ipsa in primis res militaris, & actio ciuilis omnis & domestica disciplina veluti certissima compagine regerentur. Imperia autem iussáque in maximis minimísque rebus de scripto exibāt, & rerum omnium sumptuariæ rationes amplissimis codicibus mandabantur, ex quibus ministrorum fidē & diligentiam exigebat, per censores quidem spectatæ probitatis, qui singula ad pœnam & præmium reuocarent. Erant autē in eius aula infiniti propè librarii, amanuenses atque notarii, qui per singula officia rationum præfectis operam nauabant tanta cura religionéque, vt non modò totius imperii vrbium stati reditus, & custodiarum expensi sumptus, sed siquid publicis ludorum spectaculis impenderetur, & quot fercula sigillatim in solennibus conuiuiis venirent, & quid claris hospitibus donaretur, ad exemplum atque memoriam scriberentur. Vidimus in archiuorū eius armariis admirandos codices in membranis, qui

in ſingulos annos Ducum & Præfectorum, veteranorúmque militum nomina atque ſtipendia, ac alarum & turmarum indices continebant, deſcriptáque item exempla literarum quæ in grauiſſimis gerendi belli & conficiẽdæ pacis negotiis, vel ipſe ad Principes ſcripſiſſet, aut illi reſpondiſſent: ita vt ſiquis iuſtam hiſtoriam condere velit, non aliunde vberiorem certiorémque materiam deſyderet, quando ex iis bellorum cauſæ, conſilia & rerum geſtarum euentus facillimè deprehenduntur. Apud patrem patruúmque Barnabam Germanorum & Britannorum aduentu rudimentum militiæ poſuit: nec multo pòſt quum vigeſimum tertium ætatis annum impleſſet, à patre fictitio nomine mancipatus eſt, ita vt ei in patrimonii partem Nouaria, Vercellæ, Aſta, Alexandriáque traderentur: vt inde Othoni Montiſſerrati Regulo ſemper hoſti, nec vnquam quieto, diſſimulante patre arma inferret. Sed dum in eo bello verſaretur, prodentibus Guelphis Vercellas amiſit. Allobrogum enim Regulus (quanquam eſſet auunculus) & Fliſci Ligures periculo ſuo admoniti, Othonis finitimi iniurias defendebant, acciuerántque auxilia Pontificiarum copiarum, arcémque Ioannis Galeacii præſidio cuſtoditam circunuallarant, vſqueadeo validis circumpoſitis ſtationibus, vt Ioannes Galeacius non ſemel obſeſſo præſidio opem ferre conatus, quòd hoſtes caſtra caſtris contuliſſent, planè circunuentus obſideretur, & præſidium vrgente fame & deſperato commeatu ex conditione arcem dederet. Sed aliquanto infelicius Britannorum aduentu arma tractauit: nam à Ioanne Aucutho Britannorum

clarissimo duce, qui ab amicitia Barnabæ discedens, Pótifici & Florẽtinis adhæserat, in Brixiano agro acie victus profligatúsq; est, vsqueadeo graui accepto detrimento, vt eius Duces fermè omnes cum vexillis caperentur: & ipse celeri fuga è manibns hostium ægrè sese eriperet. Ab his infaustis bellici muneris initiis, quum satis supérque cùm virtutis tum fortunæ suæ periculum fecisse videretur, mortuo demũ patre, per legatos bella gerere constituit, quòd vnicus patris hæres, extra infesti Martis discrimina sibi omnino parcendum, alienáque virtute quæ pecuniæ mercede pararetur, subeundam præliorum aleam existimabat: rebatúrque vti natura cautus exactéque prudens, & vti mox apparuit, consilio quàm manu validior, se domi quàm foris feliciorem euasurum: pollicentibus præsertim ex genitura Mathematicis, maximas opes, adauctum imperium, hostium calamitates, summámque item gloriam, si armorum pericula deuitaret. Neque fatidici vates, aut ipse naturæ genius humanæ voluntatis arbiter, fidem fefellerunt. Paucis enim annis admirabiles adeptus victorias, ita inimicos perdidit, cæcidit hostes, imperii fines protulit, vt arridentis fortunæ fiducia subnixus, totius Italiæ regnum affectasse crederetur. Iam enim eum Ladislaus Cæsar nouo honoris titulo honestarat, quum ex solennibus codicillis primum Mediolani Ducem, sceptro pileóque eius dignitatis insignibus per legatos transmissis, appellasset. Formidandæ siquidem erant opes longè omniũ amplissimæ, vel ob id quòd ambitiosi principis summæ prudentiæ, veterano milite, strenuísque eius & præclarè fortunatis Ducibus

niteretur. Scaligeris enim Veronam atq; Vincentiam ademerat, atque item Carrariensibus Pataurium, Francisco Seniore in Modoetianum carcerem coniecto: præterea Taruisium, Feltrium, Bellunum, montanáq; oppida cum Tridento in potestatem redegerat: Perusini & Assisiates ad eum à Pontifice defecerant. Senénses tædio incertæ libertatis ad eius authoritatem, sicuti antea & Pisanis acciderat, se contulerant, quum nec Lucenses imperium eius abnuerent. Propterea Florentini non obscuro perculsi metu, potentissimi hominis vim suspectantes, ei vndiq; circummissis per omnem Europam legationibus, graue bellum concitabant: Roberto præsertim Cæsare in Italiam euocato, & Gallis duce Armeniaco cis Alpes perductis. Sed eos externarum gentiũ conatus ita sustinuit, vt Gallos virtute Iacobi Vermii ad Alexandriã ingenti pugna superatos, interfecto duce deleuerit, Cæsarémque à Brixianis Alpibus se demittere ausum, opposito Facinio Cane primas Germanorum alas profligante, in Germaniam retruserit. Exinde iniurias vltum ire pergens, Franciscum Gonzagam Mantuæ obsessum, & deriuatis ex Pado atque Athesi emissariis, penè summersa vrbe, pacis conditiones accipere coegit. Nouissimè ad Casalecium iuxta Bononiam, Pontificis, Florentinorum & Bononiensium ingentem exercitum Bernardone Aquitano fortissimo duce capto, collata acie profligauit, ab eáque statim victoria, vrbe Bononia potitus est, pro qua ab excessu Ioannis Antistitis per quinquaginta ferè annos fuerat dimicatum. Nec multo pòst victrices copiæ in Etruriã transcenderũt, tanto terrore Florentinis illato, vt demissi animo ci-

ues,nequaquã in domesticis præsidiis, sed in vna tãtũ impotẽtis ac irati hostis morte salutẽ reponerẽt. Nec susceptis votis fortuna defuit: in arce enim Melẽniani Romana via supra Lambrum pestilenti febre correptus excessit è vita, pridie Nonas Septẽbris, anno à partu Virginis supra millesimũ, quadringẽtesimo secũdo, quũ ætatis annũ quinquagesimũ quintũ attingeret: imperasset autem annis viginti quatuor. Duos ex Catharnia Barnabæ filia, filios impuberes Ioannẽ & Philippum reliquit, quum ex Isabella Caroli Galliæ regis filia, priore vxore nullam prolem suscepisset. Ad instaurandam autem cum Gallo rege propinquitatẽ Valentinam ex eadem Catharina primo partu genitã, Ludouico Aurelianorum principi, Regis filio, nuptui dederat. Quo cõiugio Asta Colonia dotis nomine Valentinæ obuenit: ad liberos verò eius, hæreditatis titulo, Mediolanensis imperii iura transierunt, quum Valentinæ fratres sine legitima prole decessissent, sinistro quidem omine ac insigni detrimento Italiæ Galliæque, quandoquidẽ in repetenda hæreditate diuturnum & atrox bellum sit exortum, cuius adhuc nullũ omnino certum finem videmus. Arsit per aliquot dies ante eius mortem cometes ingens, lurida & prorsus funebri oblonga cauda, versus eã cæli plagã quæ in corum ventum obuertitur. Nec eo cælesti prodigio indignus videri potuit, quum nemo Principũ in Italia, à Gothicis vsque tẽporibus repetita memoria, imperii magnitudine & vitæ splendore eo clarior atque potentior extiterit. Quòd si victorias inter fortunæ munera numeremus, nemo certè ei vel innatæ grauitatis atque prudentiæ opinione, vel ipsa oris ac

corporis dignitate, vel exornandæ virtutis ſtudio, ad cenſum veræ gloriæ veniet comparandus: quanquam tanti nominis famam prægrauaſſe videatur patruus Barnabas exutus regno, in Tritianóque demum carcere necatus: ac immenſa proferendi imperii cupiditas. Sed hanc quiſque non iniquus & moderatus tyrannus C. Cæſaris exẽplo facilè excuſauerit, ſi regnandi cauſa iuſiurandum omnino violandum exiſtimet: & ipſe Ioannes Galeacius vti nimis in exercenda ſæuitia tempeſtiuus, Barnabã pares ac immeritas ſtruentem inſidias, rectè præoccupaſſe minimè cenſeatur. Contraxit tamen inuidiã eius animo grauem, vti ſæuè rapax ac immitis, atque perpetuus vrbium ſuarum expilator, quum à ſubiectis imperio concepta odia detegi exercerique nequirent, quæ demũ in morte eius per ſingulas vrbes eruperunt. Neque enim perpetuo tributorum onere feſſis, ſatis digna tolerandæ iniuriæ cauſa videbatur, accerſita ſæpe vltro gerendi belli neceſſitas, quòd nunquam ex bello pacem expeteret, ſed ex pace ſemper alia atque alia bella quærerentur. Nec mirum, quum ſerendis bellis viginti millia equitum & totidem peditum perpetuò alenda ſuſcepiſſet: nec vllis omnino ſumptibus parcẽdum arbitraretur, modò fortiſſimum quenque ex omni militari ordine inuitatum vberioribus ſtipendiis, ob ídque facilè detractũ hoſti, ſibi adſciſceret. Profiteri enim erat ſolitus, nihil eſſe ea mercatura nobilius qua viri inſignes pararentur. Obiectauit & ei probroſas libidines in hiſtoriis Antonius Florẽtinorum Antiſtes, inepto ac improbo maledicendi genere in hoſtem patriæ inſolenter inuectus. Nullum autem eius ædificium paulo lu-

culentius extat, quum maiores eius vſque ad inſaniã domi & foris, curias, arces, prætoria ſumptuoſiſſimè condidiſſent. Singulari tamen pietatis & magnificentiæ ſtudio, Carthuſiæ templum cõſtruxit ad quartum lapidem à Ticinenſi paterna arce, vbi ferarum ſepta terminantur: addictis in alimenta ſacerdotũ latifundiis. In eo templo humari voluit: ſpectatúrque poſt aram maximam cælati operis admirabile ſepulchrũ, ſubſcriptis ad hiſtorias rerum geſtarum quæ marmoreis imaginibus decẽtiſſimè figurantur, his carminibus, non omnino indignis vt alibi quàm Carthuſiæ perlegantur.

Quum Ducis Anguigeri uarijs diuiſa ſepulchris
Membra cubent: ſic iuſſit enim: nam uiſcera ſeruat,
Antoni, tua ſancta domus celebrata Viennæ:
Cor Ticinenſis Michaël, Carthuſia corpus:
Hîc quoque ad æternum populi patriǽque dolorem,
Vexilla & clypei, & lachrymoſæ inſignia pompæ,
Exequialis honos, monumentum flebile pendent:
Inſtar & hoc tumuli ſemper memorabile noſtris
Impoſitum ſignum eſt oculis. Lege Principis ergo
Hîc etiam titulos, noménque genúſque ſupremi
Cuius ab Angleriæ primus quos protulit olim
Natus ab Aſcanio, Troiani ſanguinis Anglus
Comitibus, ſi priſca petas primordia clari
Nominis, atque domus Vicecomitis extat origo.
Talibus exortum proauis dixere Ioannem
Nunc Galeaz, quo non fama uulgatius ullum
Nomen in orbe fuit, factis ingentibus heros.
Ille quidem Anguigeram ſuper aurea ſydera gentem
Extulit, & ſeſe uirtute æquauit Olympo.
Dux Ligurum, patriǽque pater, Coméſque Papiæ
Virtutúmque fuit: quantum ſplendebat in illo
Imperioſa oculis uis maieſtatis, & altæ
Frontis honos, tantum ſpecie mortalibus ibat
Altior, ut dominum ſola eſſe doceret imago.
Quantum lux animi ſpecioſo in corpore fulſit,
Cognita per uarium teſtantur plurima caſum
Conſilia alta Ducis: cuius pietáſque fidéſque
Sacráque iuſtitia & clementia ſanguinis expers

Innocuam fecere animam. Nec dulcior alter
Eloquio, nec magnificis præstantior alter,
Nec fuit in totis Europæ finibus unquam
Aptior imperiis Princeps, nec sanctior alter
Relligione fuit, nec pacis amantior illo:
Hanc propter sæpe auspiciis iusta arma secundis
Induit, & claros superato ex hoste triumphos
Cepit, & ultrices (qua nulla est gloria maior,
Nulláque compositæ maior constantia mentis)
Ipse sui uictor, de pectore depulit iras,
Permisitque pius uictis ad sana reuerti
Consilia, & mediis pacem quæsiuit in armis.
Ipse graues populis cruda de sede tyrannos
Deiecit, fregit tumidos, strauitque superbos.
Hic erat unde quies magnorum certa laborum
Italiæ speranda foret: Duce læta sub isto
Illa sibi antiquos iam promittebat honores:
Nanque uidebatur cælo demissus ad unum
Natus, ut indeptis componeret aurea terris
Sæcula, & afflicto tandem daret otia mundo.
At deus Ausoniæ dederat quod sydus agenti,
Transtulit ad superos, siue illo ornare beatos
Angelicósue Choros uoluit, seu lumine tali
Indignam est ratus Italiam, mundúmque nocentem,
Consilii ratio alta latens & causa superstat.
Sed nos ô miseri quorum ille piissimus heros
Destitit optatæ nunquam uigilare saluti:
Flete Ducem Ligures, talem lachrymate parentem
Vósque urbes uiduæ, Princeps quas ille sub altis
Felices sceptrísque suis cum pace fouebat.
Aeternas oculis lachrymas effundite uestris:
Ante alias Mediolanum patria inclyta magnum
Principis atque caput tantæ ditionis, & olim
Longobardorum domus augustissima Regum,
Magnanimóque Duci nuper gratissima sedes
Papia, illustris titulis quas fecerat urbes:
Et uicina sequens matris uestigia Laude
Vrbs Pompeiani de laude uocata triumphi:
Brixia ciuili nec eneruata duello,
Funde pares lachrymas, quibus alta Verona, sorórque
Ingeniis ornata bonis Vicentia, duris
Cognita temporibus, paruæque in montibus urbes
Bellunum, Feltrúmque adeant, & pulchra feraci
Planitie Cremona sedens, memorésque laborum
Vercellæ, antiquis tellus agitata procellis,

Piscosúmue Comum, populóque animosa superbo
Bergoma, & occiduus quas nunquam uictor adiuit,
Nomen Alexandri retinens urbs fertilis oris:
Quæque tot egregios in prælia mittit alumnos
Parma potens animis, & opima Placentia campis,
Et Bouium, & uicina malis urbs ducta priusquam
Sub Ducis Imperium, & iuga non metuenda ueniret.
Te quoque Lucensis regio, licet obruta Lunæ
Mœnia sint, reliquis plorantibus urbibus addas,
Quas inter magno est lacerata Bononia fletu
Et gemitu, & lachrymis proprium confessa laborem,
Quæ sibi sydereos subito mors improba uultus
Principis eripuit, nec passa diutius illam
Maiestate frui, dulcis & dulcedine sceptri.
Ite simul, sic fata iubent, sociare querelas
Vrbs Pisæ, quondam Tyrrheni Roma profundi.
Massáque Gorsetum manu uehat inclyta secum,
Et cum uicino turrita Perusia ploret
Assisio, & mœstæ saliant ad sydera uoces.
Romanum gemat Imperium, Romanáque plangat
Ecclesia, hi lachryment oculi duo lumina terræ.
Raptus uterque pugil, Latijs quo maior in oris
Non erat: ex Italis Germanos depulit hostes
Finibus, & Gallos bello confixit acerbo,
Ante Quirinalem posset quàm cernere Romam:
Mille quatercentum atque duos quum duceret annos
Sol, hunc atra dies Septembris tertia ademit.

IOANNES MARIA.

Oriens Ioannes Galeacius ad testamẽtum antea ritè cõditum additis codicillis, Ioãnem Mariam maximæ partis imperii, nouíque tituli hæredem instituit, ea conditione vt Philippus Papiá urbem obtineret, Nouaria, Alexandria, Asta, Vercellis atq; Derthona adiunctis, Papiæ comes appellaretur: Gabrieli autẽ ex Agnete Mantegatia spurio, qui erat

legitimis ætate superior, Pisas Cremámque legauit. Atq; ita Ioãnes Maria desumpto Ducis nomine, susceptísque paternæ dignitatis ornamentis, ad imperiũ euectus est, funestis vtique auspiciis: nam illico ciuile bellum exarsit, Gibellinis & Guelphis inter se vecordi impetu concurrentibus: eæ siquidem diræ factiones contempto adolescente Principe, vetera ciuium odia refricarant, quæ superiorũ Principum virtute, sublata videbantur. Is longè grauissimus & summè lugubris tumultus, non vrbibus modò atque oppidis, sed pagis agrestibúsque familiis eodem insaniæ morbo correptis vastitatem attulit, quum cædibus ac incendiis grassari, cognatis ac affinibus vltimã vim afferre, & sacra deniq; nõ secus ac profana violare fas esse putarẽt, qui virtutis & gloriæ loco ducebãt, si ad ostẽdendum insigne factionis studiũ, maximè crudeles euasissent. Sed dũ Mediolani per singulas regiones cruẽto euentu alternante fortuna certaretur, eadẽ pestilẽtis mali sæua lues reliquas Imperii ciuitates celeriter inuasit, insigni quidẽ perfidia Præfectorũ & Ducũ, qui orientes tumultus quum facilè opprimere possent, turbidis rebus magnopere gaudebant: vt dum modò his, modò illis fauentes, altera partiũ expulsa, altera verò attritis fessa viribus, ipsi è medio subnixi validis præsidiis, vrbium dominatus arriperent. Per hunc modũ nullo pudore violati militaris sacramenti, Pãdulphus Malatesta Brixiæ & Bergomi tyrannus effectus est: cuius factũ vel infame scelestúmq; subsecuti Gabrinus Fũdulius Cremonæ, Facinius Canis Papiæ atq; Alexãdriæ, Ioãnes Vineatus Laudi Pompeiæ: Cremæ Benzones, Placẽtiæ Arcelli, Othobonus Tertius Parmæ,

mæ, Frāchinus Rusca Comi, & Brusati & Tornielli quondam exules, Vercellis atque Nouariæ dominatū inuaserunt. Qua fœda & repentina Ducum atque vrbium defectione terrefactus princeps, docente & hortante matre, consilium suscepit de creādo gubernatore, qui militari cum imperio vrbē regeret, & salutē dignitatémq; principis præsentibus armis tueretur. Veteres enim cōsiliarii amicíque quos pater in tutelam adolescentis reliquerat, diuerso æstu turbulentæ tēpestatis iactati, aut securi colla præbuerāt, aut exauthorati, aduersariis locū occupātibus, metu mortis lōgè diffugerant. Itaque Mediolanū accersitur Carolus Malatesta: is introductis copiis, factiosorum audaciā coercet, præclarum restituendi imperii & parandæ quietis studium ostendit, fratrísq; filiam principi in matrimonium collocat. Sed non multo pòst, quòd Guelpharum partium nomen præferret, vrgentibus Patritiis Mediolano excedere cogitur. Euocatus subinde est in eius locū Facinius Canis bello dux impiger, sed impensè rapax & vehementer factiosus. Verū is multis expeditionibus prosperè confectis, quum pa rum æquus & reipublicæ vtilis foret, quòd Gibellinarū partium se defensorē & ducem profiteretur, Guelphorum insidiis petitus, ac vrbe vsqueadeo violenter exactus est, vt cum circunfusis in eum coniuratis, ne caperetur per auersam Actianæ curiæ portulā adacto equo in fugā se proriperet, & contusa vehemēter frōte in valuarum angustiis elideretur, relictóq; coccineo capitis integumēto, continēti cursu Rosatum vsque percurreret. Tū verò Guelphi Antonio Turriano cohortante, qui apud principem vel ipso fami-

liæ nomine antiquiſſimus hoſtis plurimũ gratia valebat, Ioannẽ Mariam perpulerunt vt in Facinii locũ cum eadem imperii poteſtate Bucicaldum Gallum euocaret. Is tum à rege Galliæ deditis vltro Liguribus præpoſitus Genuæ præſidem agebat, vir corpore pariter & ingenio vaſtus. Itaq; ſtipatus Gallis equitibus quum Mediolanum veniſſet, ante omnia infido conſilio, vt arce potiretur, cuſtodis animũ oblata pecunia tentauit. Id facinus malignè ſuſceptum quum minimè ex ſententia proceſſiſſet, cuncta ad ſuperbum arbitriũ reuocãda ratus, edictis propoſitis & de nomine percuſſa moneta, ita impotẽtis animi libidinem nudauit, vt non Ioanni Mariæ modò, ſed vtriuſque etiam factionis ciuibus in ſuſpicionem affectati principatus deueniret. Sed dum Mediolani hac inani ſpe immodicos ſpiritus alit, atque odium ſibi ingens parat, illudente Fortuna votis eius, Gallica præſidia, occiſo à Spinulis Serratone præfecto, Genua pelluntur, Theodorúſque Montiſſerrati Regulus, ſtrenuè operã nauãte Facinio, Genuæ Princeps acclamatur. Quo nũcio perterritus nec temere ſibi timens, priuſquã tanti accepti incommodi fama vulgaretur, ſimulata expeditione in Ticinenſes, copias Mediolano eduxit. Sed Facinius euadentem ad Nouium oppidum adortus, adeò opportunè commiſſa pugna profligauit, vt Bucicaldus amiſſis copiis, Genuæ & Mediolani præfectura vno tempore exutus, per aſperos Alpium tramites in vlteriorem Galliam perfugerit. Hic eſt ille Bucicaldus qui Gabrielem Ioãnis Galeacii filium auaro truculentóq; iudicio Genuæ ſecuri percuſſit, vt prægrandi ea pecunia potiretur quæ illi obuenerat, quum Piſas

Florentino ſenatui vendidiſſet. Per id tempus Ioannes matrem amiſit, tãtis curis, vti erat corpore imbecillo, facilè ſuccumbentẽ: cuius nihilo meliore conſilio, non multum antea, vt propinquas vrbes facilius tueretur, aut Tyrannis eriperet, cæteras quæ remotæ ditionis eſſent, Bonifacio Põtifici tradendas cenſuerat, ſcilicet vt eo inſigni munere inanem promereret amicitiam, & tutelare fœdus afflictis & planè perditis rebus impetraret. Per hunc modũ Bononia tantis impenſis atque laboribus parta, ac item Aſſiſium atque Peruſia Vmbriæ vrbes Mediolanenſi imperio adiectæ, quum ex calamitate leuitatéque Ioannis, Fortuna eodem pertinaci veſtigio nixa, alienæ felicitati vehementer aſpiraret, in ditionem Pontificii imperii cõceſſerunt. Pari quoq; ignauia aut deſperatione Senenſibus ex vario tumultu deſciſcentibus, libertatem cruentis admodum ſeditionibus implicatam reliquit. Cæterùm nihilo ſecius Mediolani certabatur, recrudeſcẽtibus ciuium odiis per mutuas cædes, quòd neque victi vindictæ cupiditate pacem vellẽt, neque victores victis inducias, tanquam ſucceſſu inutiles, dandas putarent. Quibus rerum difficultatibus adductus Princeps, quod vnum omnino remedium in tanta ciuitatis perturbatione tranquillitatẽ afferre poſſe videbatur, Facinio datis obſidibus, ſeſe recõciliat, eúmq; iterum accerſit, & bellicarum ciuiliúmq; rerum moderatorem cum ſuprema poteſtate creat. Eius aduentu Guelphi qui ſub Bucicaldo inſolentes euaſerãt, arma poſuerunt: quieſcentibúſque demum Gibellinis atq; vrbe pacata, Facinius Bergomatibus bellum inferre iuſſus, trans Abduam ducto exercitu, rebellantis

vrbis agros omni belli clade vaſtauit. Sed dum Bergomates cõſumptis hoſtili igne ſuburbanis tectis, nequaquã extrema pati & ſe dedere decreuiſſẽt, Faciniũ articularis morbi renúmq; dolores vſqueadeo grauiter atq; lethaliter inuaſerũt, vt abſcedere irrito incœpto, Papiámq; deferri cogeretur. Is morbus qui Facinio ſupremus fuit, nouãdis rebus occaſionẽ præbuiſſe fertur: ſummæ nanq; audaciæ turbulẽti ciues in necẽ Principis cõiurarũt, in queis eminebãt Baucii fratres Andreas & Paulus ex intimis familiaribus, itẽq; duo Puſterlæ pernobiles, & ex Maina familia, Frãciſcus Mãtegatius & Acontius Triuultius. Hos tanquam duces ex vtroque factionis ordine alii ſupra triginta ſequebantur: neque fuit quiſquam è tanto numero qui in ſumma ſpe ampliſſimi imperii fidem prodendo fallere, quàm vitæ periculũ vel ſuſpecta conſciorũ multitudine, ſubire maluerit. Oderant enim eum omnes tanquam inuſitatæ immanitatis Tyrannum, quòd in tanta per nouem annos ærumnoſi imperii rerum omnium aſperitate, inſanæ feritatis morbum concepiſſet vſqueadeo horrendum, vt iracundia in rabiem verſa, damnatos ac ſibi inuiſos, voraciſſimis canibus laniãdos obiiceret, atrocíq; eo ſpectaculo magnopere lætaretur: haberétque in delitiis Squarciam Giramum alioqui honeſta ortũ familia, inhumanæ ſæuitiæ miniſtrum, qui ad eam carnificinam ingentes moloſſos humana carne alendos ſuſcepiſſet. Diis itaque ac hominibus tale monſtrum abominantibus, poſtridie Idus Maias ſacrorum cauſa in tẽplum diui Gothardi deſcendentem Baucii Fratres, reliqua coniuratorum manu incumbente, duobus vulneribus confecerunt,

discissa vsque ad oculos fronte, & dextro crure ad surã detruncato. Exanimẽ & aliquãdiu ab omnibus desertum pauci ex infimo familiæ ordine in templũ maximum detulere. Ibi quũ fœdis vulneribus & multo cruore deformatus nõ sine ludibrio spectaretur, proletaria meretrix tempestiuæ pietatis officiũ vsurpãs, totum cadauer multa recenti rosa contexit. Inde postea à Philippo successore opulentam dotem, vt honestè nuberet, ingenuæ charitatis nomine promeruit. Eodem die Giramus scelestus carnifex concursu populi latebra eductus quum viuus vnco traheretur, pro ianua damnatæ & mox ad solum æquatæ domus, horribili meritóque supplicio affectus est. Ipse quoque Facinius copiarum imperator, quum ei insuperabilis morbus vitæ finem afferret, nunciata cæde principis, duces militésq; suos obtestatus est vt percussores persequerentur, Philippóque ad principatũ hæreditatis iure contẽdenti fortem atque fidelem operã præstarent. Paucas post horas expirauit, magno hercle coniuratorum commodo, qui nemine principis cædem vindicante, Hastorem Barnabæ ex concubina filium bello strenuum paternósque spiritus gerentem, magnis acclamationibus ad principatum extulerant.

Verus Philippi vultus cùm in aurea moneta, tum variis picturæ cælaturæq; modis passim expressus spectatur. Sed eam effigiem longè omnium ex viuo simillimã putamus, quam Frãciscus Tabernius epistolarũ magister, maximi cõclauis ianuæ imposuit.

PHILIPPVS.

IOanne Maria interfecto, atque eodem die expirante Facinio, Philippus qui captiuo persimilis incertúsque salutis in arce Papiæ supremum vrgentis Fortunæ impetum expectabat, inopinato Facinii dudum hostis munere subleuatus, animum erexit ad non dubiã spẽ recuperandi principatus, cohortãtibus Facinianis Ducibus, qui quum in supremam morientis Imperatoris sui voluntatẽ per coniunctas dextras fidem datam fallere nefas esse putarẽt, vti viri militares etiam gerendo bello materiam quærebant. Deerat pecunia, exercẽdæ virtutis neruus, sed ea subitario prouentu à Beatrice Tenda vxore Facinii celeriter impetratur, propositis cũ nouo principe nuptiis, quas ipse Facinius in extremo vitæ actu suasisse ferebatur. Nec eas abnuit Philippus, quãquam ætate fortunáque impares. Itaque leuis mulier intempestiuæ libidinis & maioris imperii auida, vix detersis lachrymis, inauspicati coniugii torum subit, quatérq; centena milia aureorum nummûm dotis nominẽ dinumerat. Nec mora instructo exercitu Philippus Mediolanum contendit: obsidebat arcem Hastor circunuallatam magnis operibus: sed ductu Francisci Carmagnolæ Castelliniq; Beccariæ, Philippi milites munitiones perrumpunt, Hastorémq; ad Comensem portam accerrimè resistentẽ profligant. Tum verò Philippus vrbem ingressus per præcones in cõpitis pronunciari iubet, se nemini, exceptis fratris percussoribus, hostem futurũ: statim acclamatus princeps sin-

gulari totius populi studio in curiam Actianã deducitur. In eo tumultu Paulus Baucius & Franciscus Mainus principes cõiurationis & cædis, intercepti teterrimo supplicio admissi sceleris pœnas dederunt. Exinde Philippi duces ad oppugnãdam Modoetiam, quò se receperat Hastor, profecti sunt: nec multis inde diebus id oppidum in potestaté deuenit, & Hastor qui in arcem refugerat, quum ad puteum sederet, torméti in incertũ emissi lapide coxã ictus, interfectus est. Extincto graui æmulo & propter studia Guelpharum partium magnopere metuendo, Philippus auctis opibus Tyrannos adortus incredibili felicitate, aliquot vrbes paterni imperii recuperauit: Pandulpho imprimis Malatesta Bergomo Brixiáq; depulso, Ioanne Vignato Laudensium Tyranno capto, & latronum more in furca suspenso, Arcellis Placentiæ necatis aut in exilium pulsis, & Franchino Rusca qui Comum occuparat, certa præmii conditione ea vrbe eiecto. Verũ incredibili lætitia Philippũ affecit Gabrinus Fundulius Cremonensium Tyrannus felici astu captus. Is quú medio in foro Mediolani cõspecta supplicii machina ceruices securi subdere cogeretur, hortaréturq; eum de more cucullati sacerdotes, vt ex disciplina Christiana composito animo vitæ exitum ferret, patratorúmque scelerum, sperata inde à Deo maximo venia, rite pœnitere vellet, cõtortis atrocibus oculis, Desinite (inquit) mihi indignè perfidioséque prodito molesti esse: nã tãtũ abest vt me iure belli rectè factorum pœniteat, vt maximè etiam doleam quòd Papã simul ac Cæsarem ad immortalem clarissimi facinoris famam, è mea turre minimè præcipitarim. Paucos

enim ante annos Balthaſarē Coſſam, Ioãnis XXIII. nomine Pontificem, & Sigiſmundum Imperatorem hoſpitio exceptos, ſtudióque peramœni atque admirabilis proſpectus in ſummam celeberrimæ turris coronam inuitatos, inceſſente atrocem animum dira libidine, in ſubiectũ forum prouoluere cogitarat: neq; alius omnino vel grauiſſimæ rei reſpectus, duo totius orbis lumina ſeruauit, quàm in ſummè nefario Tyrãno non ignobilis obortus pudor, ne hoſpitalis mēſæ decus, cui ipſe honoris cauſa conuiua adhibitus eo die fuerat, nō crudelis quidem ſed ingrati animi piaculo fœdaſſe videretur. Cæterùm Philippus & fraternam cædem & Tyrannos probè vltus, fretúſque mirifica virtute clariſſimorum ducum Carmagnolæ & Nicolai Picinini, ad recuperandas remotiores paterni imperii vrbes animum adiecit. Veronã enim Veneti, Piſas Florentini, & Bononiã Pontifex Romanus ademerant. Sed ab eo conſilio non iniquo iure ſuſcepta bella geſtáque demum per triginta & ſeptem annos aliquãto maiore virtute quàm fortuna, totius Italiæ vrbes grauiſſimis cladibus affecerũt: eúmque poſtremò belli euentum Philippus tulit, vt conſpirantium inter ſe liberarum ciuitatũ conſilio atque opibus impar, Bergomum & Brixiã amitteret, & Genuæ dominatu pelleretur, quum ipſe domi ſederet, paternóque exemplo, ſed nequaquã pari fortunæ conditione, gerēda bella per legatos arbitraretur. Verùm in hac perpetua & ſemper ancipiti difficillimarum rerum agitatione, maximæ conſtantiæ & generoſi conſilii laudē tuliſſe videri potuit, quum ſepties terreſtri aut nauali acie victor ſæpéque victus, eoſdem ſemper ſpiritus ndomitæ virtutis geſſerit. Intentus enim & erectus

ad tuendum nominis decus, quum sæpe fortunæ aleã subiret, nullo sumptu nullóq; periculo deterreri poterat, quanquam natura esset pertimidus, vsqueadeo vt vel mediocri tonitru audito formidine quateretur, & subterraneas latebras amẽti similis quæritaret. Secreto cubiculo maximè gaudebat, quòd paucissimos admittere, arcere salutãtes, negocia tractare per interpretem, & denique formidare cœtus hominum soleret: hebetata enim oculorum acie quòd adeuntiũ facies nõ planè discerneret, assiduo nomenclatore & monitore dissimulanter vtebatur, ne omnino captus oculis à minus familiaribus putaretur. Oblectabat autem ocium historiarum lectione, quarum Antonius Panhormita, literarum nomine præcipuo in honore habitus, aliquãdiu fuit anagnostes. Verùm incolumi adhuc oculorum lumine, libentissimè adolescentium pila ludentium aut luctãtium certamina, obducto ad fenestram speculari vitro despectabat, vt ludentes eũ spectare nescirent, quũ tamen adesse crederetur. Inde enim formæ decus, explicatos artus animíque vigorem inspicere, & quos ex eius exercitationis indole maximè probasset, ad mensæ cubiculíque ministeria deligere erat solitus. Sed eam voluptatem Candidus December illius ætatis scriptor iniquo felle turgidus, quum omissis laudibus quæ in Philippo celebrandæ fuerant, vitia notaret, ad suspicionẽ libidinis reuocauit. Erat vtiq; Philippus in flexu præsertim ætatis, ingenio suspicaci, feruido, mobili, sæpéque sæuo, quũ teneræ eius aures delatorũ aculeis figerentur. Nec deerant ex intimis amicorum factiosi alienæque laudis obtrectatores, qui rectè sentientem sæpissime deprauarent: inter quos Oldradus Lamponianus ab adoles-

centia cubiculo aſſuetus, gratia authoritatéque tantũ valuit, vt Carmagnolam ſummũ ducem magno Philippi incommodo alienare extruderéque potuerit. Adiit & graue ſalutis periculum ipſe Franciſcus Sfortia iam aſcitus gener, falſis ſcilicet criminibus oneratus, quũ vno innocẽtiæ præſidio vel à multis beneuolis ægerrimè defenderetur. Verùm Philippus ingrati ſæuíque animi infamia ſeſe turpiter fœdaſſe viſus eſt, quum Beatricem vxorem adulterii cum Orumbello Citharœdo admiſſi ream, nec in tormentis quicquam contra pudicitiæ decus confitentem ſecuri percuſſit, quaſi imparis coniugii pertæſus, cuius non dubiis auſpiciis ad imperium perueniſſet: vt demum Amadei Sabaudii filiam euentu ſterilem duceret, non ſine dote modò confectis nuptiis, verũ vt ſoceri ſocietatem promereret, vltro traditis Vercellis. Id quoque famam eius vehementer premit, quòd in amore odióque inſtabilis, tum maximè firmus atque inexorabilis euaderet, quum veteres iniurias nouis beneficiis nequaquam penſandas arbitraretur: vt in Caſtellino Beccaria mox apparuit, non ob aliam cauſam in carcere necato, quã quòd recentis operæ fideliter ſtrenuéque præſtitæ oblitus, veteris perfidiæ qua Papiam Facinio prodiderat, meminiſſet. Sed vno memorabili inuſitatæ virtutis præconio Philippus vitiorum labes præclarè deterſit aut operuit, quum Alfonſum regem nauali prælio ad Pontiã ſuperatum & captum, incredibili benignitate magnitudineq; animi non cuſtodia modò liberarit, ſed excultum eximiis muneribus, & prægrandi pecunia inſtructum, ad repetendam Neapolim dimiſerit: rariſſimo quidem & incomparabili generoſæ clementiæ exemplo, ſi in

decerpenda glorioſi prouentus laude, ſuperiorum ac eorum qui poſtea toto orbe regnarunt, principũ animos nobili cenſura metiamur. Superauit etiã maiores ſuos domeſtici ſplẽdoris munificentia, quum clariſſimos hoſpites acciperet, in queis fuere Martinus Columna Pontifex maximus cui marmoream ſtatuam poſuit, & Sigiſmundus Imperator ingentibus donis cũ vniuerſo comitatu liberaliter expletus. Exceſſit è vita nõdum ſexagenarius ex atroci febre, & in multam bilem ſoluta repente aluo, pridie Idus Auguſti, anno à partu Virginis quadrageſimo octauo ſupra milleſimum & quadringenteſimum, quum circunuentus Venetis armis, & Mediolani ferè obſeſſus, Franciſcum Sfortiam generum diu antea pro hoſte habitum, opportunéq; in gratiam receptum, è togata Gallia euocandum curaſſet, vt grauiſſimis hoſtibus ſummæ virtutis atque felicitatis imperator opponeretur. Ferunt eum iuſto odio contra Venetos æſtuantẽ, diu agitaſſe animo an Alfonſum regẽ genero præferret, imperiíq; hæredem relinqueret, vt eo inclyti opulentiſſimíque nominis propugnatore, ambitioſæ & præpotentis Venetæ gentis audacia frangeretur: ſed amore Blancæ filiæ quæ iam Galeacium Sfortiã ad ſpẽ imperii in agro Piceno pepererat, generum eundémque ſolenni adoptione filium prætuliſſe, præcipuis ſupremi decreti ſuaſoribus Andrea Birago & Petro Puſterla: quum diuerſo ſtudio Brocardus Perſicus & Franciſcus Landrianus pro Alfonſo contendentes, victíque ſuffragiis, ab ſententia popularis inuidiæ plena diſceſſiſſent, multis ciuiũ indignãtibus, quòd pro homine longè omnium humaniſſimo atque fortiſſimo, qui iam adoptione filius, Blancæque vnicæ Phi-

lippo genitæ maritus atque obiter Vicecomitũ stirpi insertus esset, externi sanguinis ignotæq; linguæ, suspecti denique ingenii vir, stultissimo paucorum cõsilio ad patris dominatum vocaretur, quasi non breui colonis Hispanis vrbem Mediolanum totámq; Insubrum regionem ad non dubiæ calamitatis euẽtum esset repleturus. Fama tamẽ in vulgꝰ emanauit annotatum fuisse codicillum, quod priori testamẽto subderetur, sed expirante Philippo priusquã testibus adscriptis obsignaretur, fuisse discerptũ: quod vsqueadeo grauiter Alfonsus tãquã malignè & perniquè exclusus tulit, vt ea suppressi codicilli iura Alfonsus Nepos ætate nostra respiciẽs, vt sibi totiq; Italiæ clades pararet, intẽperãter aspirarit. Caruit marmoreo sepulchro Philippus, quum in arca lignea aureo contecta panno conderetur: eam in sublimi fornicis intercolumnio sustinentibus tignis supra aram maximã suspicimus: sed in infimo pariete affixum tale carmen legimus.

Clementissimus atque liberalis
Insubrum dominus, Philippus hic est,
Victis regibus vnico duobus
Qui bello, manicásque compedésque
Leuari iubet, in suásque abire
Donatos opibus Lucullianis
Sedes, & sua regna, liberatos
Tetro carcere. Discite hinc Tyranni:
Sunt hæc munera Principum, superbos
Debellare, pios & esse victis.

ARGVMENTVM DEVOLVTAE hæreditatis ad Aurelianorum principum domũ, breuissima narratione ex historiis explicatũ.

PHilippo vita functo, quum in eo Vicecomitum principũ vetusta progenies à Matthæo Magno ducta defecisset, Mediolanẽses in libertatem sese vẽdicarũt. Nam Barnabæ principis legitima virilis proles, ex tot liberis atq; nepotibus nemine, nisi spurii sanguinis, superstite, tota perierat. Neq; Ioãnes Maria à coniuratis maturè sublatus è Malatesta, neq; Philippus ex Beatrice Tẽda, vel demũ ex Maria Sabaudia planè sterili, diuerso euentu inauspicatis vxoribus liberos susceperãt. Relinquebatur Blãca, quã Philippus ex Agneta Maina nobili concubina susceptã, Frãcisco Sfortiæ cõcessa in dotẽ Cremona collocarat. Verũ hæc quòd spuriũ nomẽ præferret, quãquã ascititio iure legitimam pater fecisset, paterni imperii hæreditate minimè digna putabatur. Ita vt tota ea directi iuris possessio Valentinam Philippi sororẽ omnino respiceret. Hãc Ioãnes Galeacius pater Ludouico Caroli quinti Galliæ regis filio nuptui dedit, Asta vrbe dotis nomine concessa: ad id quoque superinducta cõditione, vt si fratres nouæ nuptæ sine liberis decederent, ipsius demum Valẽtinæ filii legitimiq; successores Insubrum principatu potirentur. Sed tabulis eo modo cõfectis Romani Cæsaris authoritas deerat, cuius muneris esset appellare Principes, Regna dono dare, in clientelam Regulos asciscere, & translatitiis hæreditatibus assentiri. Itaq; vt Valentinæ eiúsque liberis rite caueretur, quòd nullus tum ex interregno

certus Cæsar extaret, altercantibus in Comitio Germaniæ proceribus, ad Romanum Pontificem est decursum. Is præclaro assensu Cæsaris vices impleuit, quòd supremæ potestatis iure rite præstari posse videretur, à summo scilicet sacrorum principe, præcipuóque humani atque diuini iuris interprete, & cõditore legum: quandoquidem Cæsar ipse qui antiquo Romani Pontificis beneficio, in media Germania septẽmuirali suffragio crearetur, inungẽdus demum ab eo appellãdúsque Augustus, & denique aureo diademate coronãdus foret. Cæterùm cõfirmatis eo modo dotalibus tabulis, nonnulli ex ordine iurisconsultorũ Cæsareo nomini impensè fauentes reperti sunt, qui dissentire viderentur, vt Pontificem authoritate spoliarẽt, interposita scilicet subtiliore quadam legis interpretatione, quòd nullum omnino ius Pontifici esse videretur in transferendis adiudicandísq; Regnorum feudis, tametsi peramplum foret in his litiũ cõtrouersiis quæ à præsenti iudicio festinatæ decisionis remedia flagitarent. Verùm hæc aliquanto cauillosius quàm probum iuris professorem deceret, inducta, vel hoc vno viuidæ rationis exemplo falsissima cẽsentur, quum & Delphinatus peramplã veterum Allobrogum ditionẽ, & Arelatensis Prouinciæ Regnũ, authoritate Pontificia non dubio tum sed certo iure translata atque adiudicata fuisse constet. Itaq; Valentina Ludouicum coniugem insidiis Ioannis Burgundiæ ducis Lutetiæ immaniter interfectum, suo fato subsecuta, filiis susceptis Galliæ Cisalpinæ principatũ certissimo hæreditatis iure reliquisse decernitur, quanquã alii prioribus iureconsultis nihilo doctiores, sed pudentiores tamen, quòd causam prioris

quæstionis de Pōtificia facultate, tāquam reiectā passim & explosam deserāt, adinuēto di uerticulo obliqui tramitis in causæ caput deferātur: ita vt in dubiū reuocare non dubitent, an Valentinæ pater legitimi veríque Cæsaris munere Mediolanensis imperii Princeps & Dux fuerit appellatus: quasi Ladislaus insigni studio maximæ partis suffragantium Germaniæ procerum Cæsar salutatus & acclamatus, id liquidissima potestate præstare nequiuerit, quoniam à Roberto Baioario pseudocæsare seditiosis armis ex infelici æmulatione peteretur. Id igitur quū facilè, tanquam inane commentitii iuris argumentum, ab omnibus refellatur, Valētinæ sua iura probè defēsa relinquūtur. Peperit autem Valentina tres mares, Carolum scilicet, qui in Aurelianorum principatu Ludouico patri successit, & Ioannem Angolismorum Regulum, qui huius Frācisci primi Galliæ regis bellica laude & optimorum studiorū amore valde inclyti, paternus auus fuit: & Philippum Virtutis oppidi Comitem, in quē ditionis titulū, Ioannes Galeacius ducta Isabella Caroli sorore, nomine dotis vocatus antea fuerat. Tribus quoque fratribus accessit soror, quæ (quod minimè prætereundum videtur) Fusio in Aquitania nobilissimo Regulo nupta, Gastonē inusitatæ virtutis adolescētem protulit: illum inquam antè imperatorem quàm militem, terrificum belli fulmen, in ipsa partæ victoriæ gloria Rhauennæ extinctū. Cæterùm ex Carolo qui Britannico bello captus multis annis Londini in custodia fuerat, Mariáque Cleuēsi Menapiorū principis filia, natus est Ludouicus rex Galliæ eius nominis duodecimus. Is autē Carolus, audita Philippi auūculi morte, occasioni minimè defuit, quin trāsmisso

in Italiam cum multis copiis Raynaldo duce, hæreditatem adiret: verùm à Raynaldo ſtrenuo hercle duce, ſed valde præpropero, Fortuna minimè ſtetit. Alexandria enim ferme tota vltra Tanarum capta, quum oppidum Caſtellacium oppugnaret, eo euẽtu cum Bartholomæo Coleone, Aſtoréq; Fauẽtino Mediolanenſis Reipublicæ ducibus, prælio decertauit, vt profligatis eius copiis fortiter, ſed poſtremò fruſtra reſiſtens caperetur. Eo tempore Veneti inualidum adhuc incertæ libertatis ſtatum inuaſerant, ita vt ſingulæ imperii ciuitates, quum Mediolanenſibus ciuibus parere ſubeſſéque indignarentur, nouos ſibi dominos quæritarent. Placentini & Laudenſes ſeſe vltro Venetis dediderunt, Papienſes & Derthonenſes Frãciſcum Sfortiam recepere, Nouariẽſes Vercellis proximi ad Sabaudiã inclinabant. Sed Franciſcus Sfortia Mediolanenſiũ auſpiciis Venetos adortus, expugnata Placentia, Laudéque recepta, ita eorum vires memorabili prælio ad Carauagium contudit, vt Veneti maximi periculi metu, & felicitate tanti ducis perterriti, cum Sfortia paciſci cogerẽtur: ea tum inſidioſè oblata conditione, vt ſi in Mediolanenſes arma conuerteret, ad parandum ex ſoceri teſtamento Principatum, ipſi in id bellum validas copias prægrandémq; pecuniã conferrent. Itaque Sfortia deterſo pudore, in ſuã ſpem à Fortuna ſubleuatus, quũ alienati animi cauſas prætenderet, illico diremit amicitiam, armáq; intulit. Nec multo pòſt votis eius vehementer aſpirante victoria, Veneti ab eo pari impudentia ad Mediolanẽſes defecerunt. Sed Mediolanenſibus turbidè & cruentè Rempublicam adminiſtrãtibus, inuicti ducis virtuti Fortuna comes fuit: breuíque Mediolanenſes armis

faméq; perdomiti, frustra adiuuantibus Venetis, Sfortiæ se dediderunt. Idem fecere reliquæ ciuitates, pacatísque demum rebus, Franciscus, vt imperium armis partum Cæsaris authoritate stabiliret, per legatos postulauit à Cæsare, vt quod adoptionis iure consecutus esset, Augustali diplomate cõfirmaretur. Verùm quòd id multo maiore pecunia quàm putarat, coemendum foret, id Cæsaris munus generosè cõtẽpsit. Vir enim magnitudine virtutéq; animi nemini secũdus, ineptũ & ab ærarii tenuitate prorsus alienum existimabat, eũ dignitatis titulum ex venali membrana ceráque Cæsaris præferre, quem spectata bello virtus & inuicta arma detulissent. Nec Galeacius eius successor paternum secutus exemplum, in ea re comparãda vel mediocrem sumptum faciendum putauit: ita vt primus Sfortianæ gentis Ludouicus id Cæsaris diploma à Maximiliano, quatercẽtum milibus aureis nũmis impetratũ, ambitiosè quæsierit, excluso Galeacii fratris filio nepotéq;, quoniã ipse Frãcisco patre dominante, hæreditatéq; potito, natus esset, secus ac fratri Galeacio, apud Firmũ Piceni agri nato, educatóq; in priuata patris fortuna contigisset: qua natalitii iuris prærogatiua, ex historiis Cornelii Taciti repetita, fratrẽ eiúsq; liberos & nepotes antecedere videretur. Sub id autẽ tẽpus ea diplomata impetrata sunt, quo Carolus octauus Galliæ rex ad repetendum ex antiquo iure Andegauẽsis hæreditatis Neapolitanũ Regnũ, superatis Alpibus Papiã venit, vt Ioannẽ Galeaciũ inuiseret biduo pòst moriturũ. Itaq; eo non sine suspicione veneni, vita functo, Ludouicus patruus desũptis insignibus, Mediolani Dux & Princeps acclamatur. In eo autem diplomate tanta scilicet pecunia coempto,

disertè appositum fuerat, vt ipse liberíque eius & successores legitimè procreati, Mediolani Duces appellarentur. Subiungit quoque Corius historiarũ scriptor huic diplomati ad vnguem transcripto, insertóq; historiarũ volumini, codicillũ appositum fuisse, aliqua, vt credi par est, superaddita pecunia, quò benignus ac apprimè liberalis Cæsar ad nothos & spurios, si legitima proles interisset, eadẽ Principatus iura transferebat. Sed huius codicilli solẽne exemplar nõ cõparuit, suppressum vtique, si extitit (quod nõ affirmauerim) à Ludouico, & demum à Maximiliano Frãciscóq; liberis: & mox extincto Francisco, in manus Cæsarianorũ à Maximiliano Stampa arcis custode ex scriniis Sfortianis traditum. Quanquam is, vt nonnulli Sfortiano nomini fauentes prædicant, exempli copiã Ioãni Paulo Ludouici ex concubina filio benignè sed occultè fecisse dicatur. Cæterùm non toto vertẽte anno quum rex Carolus ex incruẽta celeríque victoria, eiectis Aragoniis formidandus euasisset, proptereáq; nõ inani metu ad arma consternati principes à Carolo discessissent, Ludouicus Aurelianus ab Asta sua vrbe promotis regiis copiis Nouariam occupauit, vt inde fretus occasione noui belli, adeundæ hæreditatis iter aperiret. Iámque Insubres trepidante Sfortia, ad defectionem animos inclinabant. Sed is conatus ad rectè exploratam facilémque victoriã secundo euentu caruit: quum Ludouicus ingenti fœderatorum hostiũ exercitu post Tarrensem pugnam oppugnatus & obsessus, Nouaria excedere cogeretur, Carolo rege cunctatius atque tepidius quàm oporteret, opem ferẽte. Verùm triennio pòst Carolo sine liberis vita functo, Galliæ Regnum consecutus, inito cũ Venetis fœdere,

Sfortiam vehementi impetu expulit, reuersúmq; demum ex Germania ad Nouariam viuũ cepit. Eo modo sine vulnere principatu Insubrum potitus, quanquam nihil sibi vllo tempore timendum putaret, vti erat eximiè prudens & vtranq; fortunam probè expertus, quod hæreditate legitima & iustis armis vendicatum fuerat, authoritate Cæsaris corroborandum existimauit. Igitur cum Maximiliano Cæsare, qui ex Tridentinis Alpibus ad Benaci lacus fines peruenerat, numerata pecunia transactum est, procurãte eius negotii tabulas Georgio Ambosio Rothomagẽsi Cardinale in hanc formulam, vt Ludouicus eiúsque gener ex Claudia filia Franciscus Angolismorum Regulus, liberique demũ eius & posteri successores beneficiario iure, Mediolani Duces appellarentur. Verùm Germani Cæsaris consiliarii in ipso concepti diplomatis contextu particulam trium verborum inserebant, quæ concessionẽ sine præiudicio alieni iuris factam ostenderet, quòd Cæsar pudore incolumi prioris diplomatis septennio antè Ludouico Sfortiæ eiúsq; liberis concessi penitus obliuisci non posset. Aderat tũ Georgio Cardinali Giofredus Carlius Senatus Mediolanensis Præses, iuris intelligẽtia clarus. Is ad auertendas serendæ litis occasiones egregiè cautus, eã triũ verborum sentẽtiam nequaquam ex vsu Regiæ petitionis esse disserebat, quòd non extincta omnino, sed rediuiua Sfortianorum iura, non obscurè denũciaret. Sed Georgius vt quoquomodo transigeretur, constantibus in id Cæsaris consiliariis, ea verba generosè contempsit, quum diceret ipso Sfortia patre in Locensem carceris caueam coniecto, filios impuberes, qui apud Belgas in hospitali diuersorio inopem vitam

traducerent, potẽtiſſimo regi ſerò litẽ facturos. Neq; Giofredus in præſentienda lite falſus omnino vates fuit, quando ea demum ambigui ac ideo funeſti iuris particula non Italiam modò, ſed Europam omnem inuecto exitiali bello maximè conturbarit. Siquidem Ludouico duodecimo poſt ſubactos Ligures, Venetóſque terreſtri imperio penitus exutos, ad conuellẽdam Iulii Pontificis authoritatem Cõcilium Piſis indicente, non aliunde Iulius quàm ex his tribus verbis tuendæ dignitatis occaſionem arripuit, vt Maximilianus Sfortia in paternum principatũ reduceretur. Sicuti & Leonẽ quoque Põtificem octo poſt annos eandem belli cauſam ſecutum, vt Parmam Placentiámque recuperaret, Mediolano Gallos depuliſſe meminimus. Non defuere tamen ſummæ grauitatis iuriſconſulti, qui ea verba tanquam obſcurè diſſimulantérque prolata & deſcripta in ſolennem codicillũ non perinde valere iudicarent, ac ſi diſertè expreſſéque ad declarandam ſynceri ſenſus ſententiam appoſita fuiſſent: præſertim in grauiſſimis (vt aiũt) feudorum conceſſionibus, in quibus apertè & planè ſcienter ad non dubiam æqui iuris intelligentiam cauiſſe oporteat. Sed huiuſmodi controuerſias vel eruditiſſimi legum interpretes nunquam tempeſtiuè diffiniũt, quum magnæ lites non in foro, ſed pro caſtris Marte iudice dirimantur. Dedit itaque Rex Franciſcus non grauatè multis obteſtationibus Clementis & totius Italiæ precibus (quòd nõ aliter grauiſſimo bello finis imponi poſſet) vt tantiſper de iure ſuo decederet, & Sfortiam regnare pateretur, quem à Cæſarianis maieſtatis reum factum, ac impotentibus circunuentum armis, paulo antè tranſmſſis auxiliis adiuuarat: ipſo

præſertim Carolo Cæſare magna tum æquitate moderati animi Franciſcum Sfortiam Bononiæ in gratiam, Auguſtíque imperii clientelam recipiente. Sed Sfortia eo Cæſaris beneficio & Franciſci regis indulgentia diu vti non potuit: repente enim inexpectata morte ſublatus eſt, vt nouas fatalis belli cauſas aperiret, quo iterum Europa vaſtaretur. Igitur Rex Frãciſcus Sfortiana ſtirpe penitus extincta, tota eius ambigui iuris ſuſpicione liberatus, à Cæſare, qui tum ex Africa nobili parta victoria reuerſus, Neapolim Romámq; peruenerat, poſtulauit vt Mediolanẽſis principatus ſibi redderetur, qui ſibi & liberis præclaro hæreditatis iure, & Maximiliani demum Cæſaris legitima conceſſione, in non dubiam ditionem obueniret. Verùm Cæſar qui Regiis legatis aliquã propinquæ ſed nõdum maturæ liberalitatis ſpem dediſſe videbatur, vbi Romæ fuit, opinione Gallorum durior eſt inuentus, vſqueadeo auerſo obfirmatóque animo, vt quum legati Regii inanibus promiſſis ſe traduci, & Franciſcum ſuo legitimo iure fraudari quererentur, Carolus ad Pontificem ſenatúmque omnem & legatos Principum, orationem haberet, luculẽtam hercle, ſed æquo amariorem: quum pro tuẽda dignitate, auertendáque inuidia, veteris odii memoriam re fricaſſet. Cæterùm exitus orationis fuit, vt negaret quicquam ſe facturum ex voto Regis, niſi Subalpina oppida cum Taurino, Gallicis armis Carolo Sabaudio nuper adempta, redderentur. Agnouere tum plures id eſſe Cæſariani animi decretum, vt quandiu arma valerent, ab Italia Gallos arceret, ipſéque opportuno atque opulento Inſubrum principatu potiretur. Atque ita non multo pòſt auctus viribus terra mariq; Nar-

bonensem Prouinciã, vnóq; simul tempore Belgicis armis Galliæ inferioris fines inuasit, scilicet vt Franciscus domestico oppressus bello, Subalpinæ regionis præsidia deducere, Italicarúmque rerum penitus obliuisci cogeretur. Sed Gallis vtrinque fortiter suos fines defendentibus, ex eo bello, quod tũ frustra susceptum fuit, alia atque alia summæ calamitatis secuta sunt bella: quum violatis induciis & desperata cócordia, post afflictas nostras opes, Barbaro hosti aditus ad occupandam Pannoniam sit patefactus. Nec hercle sperandum videtur, vt ille fatali nostra socordia factus ingẽs, hoc anno, qui est ab excessu Frãcisci Sforttiæ, huius diri belli duodecimus, omnino cóquiescat, quin reliquas Pannoniæ Noricíque vrbes nouis illatis cladibus perturbet. Nisi Cæsar ad victorias de Barbaris natus, pio generosóque animo recenter icti ad Suessionum vrbem fœderis conditiones respiciat, patrémque tuum orbatum præstantissimo filio, deiectúmque obiter spe pacis, benignè consoletur, adinuenta scilicet tolerabili aliqua æqui iuris conditione, vt Christianus orbis pace tandem vel sera, ipsius maximè immortali beneficio, perfruatur, & veræ demũ summæq; laudis & gloriæ trophæa Barbarico in solo defigantur.

FINIS.